

СРЕДЊА ЕКОНОМСКА ШКОЛА СОМБОР

С О М Б О Р, Апатински пут 90

ШКОЛСКИ ОДБОР

Дана: 17.06.2026. год.

Дел. број: 787-1

На основу члана 119. ст.1. т.2. Закона о основама система образовања и васпитања („Сл. гласник РС“ бр. 88/17, 27/18-др.закон, 10/19, 6/20, 129/21 и 92/23) и члана 65. Статута Средње економске школе Сомбор, Школски одбор на седници одржаној дана 17.06.2026. године, донео је

О Д Л У К У

Школски програм Средње економске школе Сомбор за период од 2026-2030. године, УСВАЈА СЕ.

Школски програм Средње економске школе Сомбор налази се у прилогу одлуке и чини њен саставни део.

ПРЕДСЕДНИК
ШКОЛСКОГ ОДБОРА

Соња Трифунџић

СОЊА ТРИФУНОВ

Средња економска школа Сомбор

Апатински пут 90

25 000 Сомбор

Тел. 025 421 217

www.ekonomskaso.edu.rs

ШКОЛСКИ ПРОГРАМ

СРЕДЊЕ ЕКОНОМСКЕ ШКОЛЕ СОМБОР

за период 2026-2030. године

ПРЕГЛЕД ПОГЛАВЉА

Циљеви Школског програма	3
Програми образовања и васпитања.....	5
Планови и програми наставе и учења.....	6
Начин остваривања принципа циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа, начин и поступак остваривања прописаних планова и програма наставе и учења, програма других облика стручног образовања и врсте активности у образовно-васпитном раду.....	41
Програм допунске, додатне и припремне наставе.....	42
Програм и активности којима се развијају способности за решавање проблема, комуникацију, тимски рад, самоиницијатива и подстицање предузетничког духа	43
Начини остваривања програма образовања одраслих и ученика са посебним способностима	44
Програм културних активности школе.....	45
Програм слободних активности	46
Програм каријерног вођења и саветовања.....	47
Програм заштите животне средине.....	48
Програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања и програми превенције других облика ризичних понашања и заштите од дискриминације	49
Програм школског спорта.....	100
Програм сарадње са локалном самоуправом	102
Програм сарадње са породицом	104
Програм излета и екскурзија	105
Програм безбедности и здравља на раду.....	109
Други програми од значаја за школу	110

1. Циљеви Школског програма

1. Обезбеђивање добробити и подршка celovitom развоју детета, ученика и одраслог
2. Обезбеђивање подстицајног и безбедног окружења за celoviti развој детета, ученика и одраслог, развијање ненасилног понашања и успостављање нулте толеранције на насиље
3. Развијање и практиковање здравих животних стилова, свести о важности сопственог здравља и безбедности, потребе неговања и развоја физичких способности
4. Развијање свести о значају одрживог развоја, заштите и очувања природе и животне средине и еколошке етике, заштите и добробити животиња
5. Континуирано унапређивање квалитета, процеса и исхода образовања и васпитања заснованог на провереним научним сазнањима и образовној пракси
6. Развијање компетенција за сналажење и активно учешће у савременом друштву које се мења
7. Пун интелектуални, емоционални, социјални, морални и физички развој ученика у складу са наставним планом и програмом које Школа остварује и за које је верификована
8. Развијање кључних компетенција за целоживотно учење, међупредметних компетенција и стручних компетенција у складу са захтевима занимања, потребама тржишта рада и развојем савремене науке и технологије
9. Развој свести о себи, стваралачких способности, критичког мишљења, мотивације за учење, способности за тимски рад, способности самовредновања, самоиницијативе и изражавања свог мишљења
10. Оспособљавање за доношење ваљаних одлука о избору даљег образовања и занимања, сопственог развоја и будућег живота
11. Развијање позитивних људских вредности
12. Развијање осећања солидарности, разумевања и конструктивне сарадње са другима и неговање другарстава и пријатељства
13. Развијање компетенција за разумевање и поштовање права детета, људских права, грађанских слобода и способности за живот у демократски уређеном и праведном друштву
14. Развој и поштовање расне, националне, културне, језичке, верске, родне и узрасне равноправности, толеранције и уважавања различитости
15. Развијање личног и националног идентитета, развијање свести и осећања припадности Републици Србији, поштовање и неговање српског језика и матерњег језика, традиције и културе српског народа и националних мањина, развијање интеркултуралности, поштовање и очување националне и светске баштине
16. Повећање ефикасности употребе свих ресурса образовања и васпитања, завршавање образовања у предвиђеном року са минималним продужетком трајања и смањеним напуштањем школовања
17. Повећање ефикасности образовања и васпитања и унапређивање образовног нивоа становништва Републике Србије као државе засноване на знању.

На основу одлуке Школског одбора, донете уз сагласност Покрајинског секретаријата за образовање, Школа може да обавља и **проширену делатност**, која је у функцији образовања и васпитања, под условима прописаним Законом. Школа обавља следећу проширену делатност:

1. EBCL (European Business Competence Licence), тј. Европска лиценца пословних компетенција.
2. Пружање угоститељских услуга

Школа може да остварује програме обука, у складу са потребама тржишта.

2. Програми образовања и васпитања

ПОДРУЧЈЕ РАДА	НАЗИВ	ВРСТА ОБРАЗОВАЊА	ТРАЈАЊЕ	ЈЕЗИК
Економија, право и администрација	Економски техничар	средње стручно	четири године	српски језик
Економија, право и администрација	Финансијско рачуноводствени техничар	средње стручно	четири године	српски језик
Економија, право и администрација	Комерцијалиста	средње стручно	четири године	српски језик
Трговина, угоститељство и туризам	Туристички техничар	средње стручно	четири године	српски језик
Трговина, угоститељство, туризам	Трговац (дуал)	средње стручно	три године	српски језик
Трговина, угоститељство, туризам	Конобар	средње стручно	три године	српски језик
Трговина, угоститељство, туризам	Кувар	средње стручно	три године	српски језик
Трговина, угоститељство, туризам	Кувар-мађарски језик	средње стручно	три године	мађарски језик

3. Планови и програми наставе и учења

	ЕКОНОМСКИ ТЕХНИЧАР (Сл. Гласник РС 8/23)	ПРВИ разред					ДРУГИ разред					ТРЕЋИ разред					ЧЕТВРТИ разред					УКУПНО			
		недељно		ГОДИШЊЕ			недељно		ГОДИШЊЕ			недељно		ГОДИШЊЕ			недељно		ГОДИШЊЕ			годишње			
		Т	В	Т	В	Б	Т	В	Т	В	Б	Т	В	Т	В	Б	Т	В	Т	В	Б	Т	В	Б	Σ
А	ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ	16	2	592	74		13		432			10		385			12		372			1790	74		
1.	Српски језик и књижевност	3		111			3		108			3		105			3		93			417			
1.1	_____језик и књижевност*	3		111			3		108			3		105			3		93			417			
2.	Српски језик као нематерњи језик*	2		74			2		72			2		70			2		62			278			
2.	Страни језик	2		74			2		72			2		70			2		62			278			
3.	Физичко васпитање	2		74			2		72			2		70			2		62			278			
4.	Математика	3		111			3		108			3		105			3		93			417			
5.	Рачунарство и информатика		2		74																		74		
6.	Историја	2		74			2		72													146			
7.	Ликовна култура						1		36													36			
7.	Хемија	2		74																		74			
8.	Биологија	2		74																		74			
9.	Ликовна култура						1		36													36			
10.	Социологија са правима грађана											2		70								70			
Б	СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ	9	4	333	148		10	8	360	288	30	10	7	350	245	60	8	11	248	341	90	1291	1022	180	2493
1	Принципи економије	2		74			2		72			2		70			2		62			278			278
2	Пословна економија	2		74			2		72			2		70								216			216
3	Рачуноводство	1	2	37	74		1	2	36	72		1	2	35	70		1	2	31	62		139	278		417
4	Пословна кореспон. и комуникација		2		74			2		72													146		146
5	Економска географија	2		74																		74			74
6	Пословни енглески језик						1		36			1		35			1		31			102			102
7	Пословна информатика							2		72													72		72
8	Електронско пословање												2		70								70		70
9	Банкарство и осигурање											2		70			2	2	62	62	30	132	62	30	224
10	Статистика											2		70				2		62		70	62		132
11	Право	2		74			2		72													146			146
12	Маркетинг																2		62			62			62
13	Економско пословање							2		72	30		3		105	60		3		93	60		270	150	420
14	Јавне финансије						2		72													72			72
15	Предузетништво																	2		62			62		62
Б2: ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ		1		37			1		36			3		105			3		96			8	0	271	0
1	Изборни програм према програму образовног профила											2		70			2		62			132			
2	Верска настава / Грађанско васпитање	1		37			1		36			1		35			1		31			139			
УКУПНО Б1 + Б2		9	4	333	148		10	8	360	288	30	10	7	350	245	60	8	1	248	341	90	1291	1022	180	2493

										**1 2		**420			*1 0	1	**310			*1423			*2625
УКУПНО Б1 + Б2	13	481	18	678	17 **19	655 *725	19 *21	679 **741	2493 **2625														

**Б: Листа изборних програма
(општеобразовни програми)**

Листа изборних програма		РАЗРЕД			
		I	II	III	IV
Општеобразовни изборни програми					
1.	Музичка култура*			2	2
2.	Изабрана поглавља математике*			2	2
3.	Историја (одабране теме)*			2	2
4.	Логика са етиком*			2	2

Напомена: *Ученик изборни програм бира једном у току школовања

**Б: Листа изборних програма
(стручни програми)**

Листа изборних програма		РАЗРЕД			
		I	II	III	IV
Стручни изборни програми					
1.	Национална економија			2	
2.	Комерцијално познавање робе			2	
3.	Рачуноводство банака				2
4.	Друштвено одговорно пословање				2

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности

ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО –ВАСПИТНОГ РАДА	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељенског старешине	74	72	70	62	278
Додатна настава *	До 30	До 30	До 30	До 30	До 120
Допунска настава *	До 30	До 30	До 30	До 30	До 120
Припремна настава *	До 30	До 30	До 30	До 30	До 120

*Ако се укаже потреба за овим облицима рада

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Екскурзија	До 3 дана	До 5 дана	До 5 дана	До 5 дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно			
Трећи страни језик	2 часа недељно			
Други предмети	1-2 часа недељно			
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секција и друго)	30-60 часова годишње			
Друштвене активности – ученички парламент, ученичке задруге	15-30 часова годишње			
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана			

Остваривање плана и програма наставе и учења

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Разредно – часовна настава	37	36	35	31
Менторски рад (настава у блоку, пракса)		1	2	3
Ваннаставне активности	2	2	2	2
Матурски испит				3
Укупно радних недеља	39	39	39	39

Подела одељења у групе

Разред	Предмет	Годишњи фонд часова			Број ученика у групи - до
		Вежбе	Практична настава	Настава у блоку	
I	Рачунарство и информатика	74			15
	Рачуноводство	74			15
	Пословна кореспонденција и комуникација	74			15
II	Рачуноводство	72			15
	Пословна кореспонденција и комуникација	72			15
	Пословна информатика	72			15
	Економско пословање	72		30	15
III	Рачуноводство	70			15
	Електронско пословање	70			15
	Економско пословање	105		60	15
IV	Рачуноводство	62			15
	Економско пословање	93		60	15
	Банкарство и осигурање	62		30	15
	Статистика	62			15
	Предузетништво	62			15

Финансијско рачуноводствени техничар Сл. гласник 2/22

Ред бр		ПРВИ разред					ДРУГИ разред					ТРЕЋИ разред					ЧЕТВРТИ разред					УКУПНО				
		недељно		ГОДИШЊЕ			недељно		ГОДИШЊЕ			недељно		ГОДИШЊЕ			недељно		ГОДИШЊЕ			недељно		ГОДИШЊЕ		
		Т	В	Т	В	Б	Т	В	Т	В	Б	Т	В	Т	В	Б	Т	В	Т	В	Б	Т	В	Т	В	Б
А	ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ	16	2	592	74		12		432			11		385			12		372			51	2	1781	74	
1.	Српски језик и књижевност	3		111			3		108			3		105			3		93			12		417		
2.	Страни језик 1	2		74			2		72			2		70			2		62			8		278		
3.	Физичко васпитање	2		74			2		72			2		70			2		62			8		278		
4.	Математика	3		111			3		108			3		105			3		93			12		417		
5.	Рачунарство и информатика		2		74																		2		74	
6.	Историја	2		74			2		72													4		146		
7.	Географија	2		74																		2		74		
8.	Биологија	2		74																		2		74		
9.	Ликовна култура											1		35								1		35		
10.	Социологија са правима грађана																2		62			2		62		
Б	СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ	8	5	296	185	0	10	9	360	324	30	12	6	420	210	60	6	11	186	341	90	42	31	1417	1060	180
1.	Принципи економије	3		111			2		72													5		183		
2.	Пословна економија	2		74			2		72			2		70								6		216		
3.	Рачуноводство	2	2	74	74		2	2	72	72		2	2	70	70		2	2	62	62		8	8	278	278	
4.	Пословна кореспонденција		2		74																		2		74	
5.	Пословна информатика							2	72														2		72	
6.	Право						2		72			2		70								4		142		
7.	Основи финансија	2		74			2		72													4		146		
8.	Јавне финансије						2		72			2		70								4		142		
9.	Пословне финансије											2		70			2		62			4		132		
10.	Статистика												2		70			2		62			4		132	
11.	Ревизија																2		62			2		62		
12.	Финансијско рачуноводствена об							3		108			4		140	60		5		155	90		12		403	180
13.	Предузетништво																2		62			2		62		
В	ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ	1	0	37	0	0	1	9	36	0	0	3	0	105	0	0	3	0	93	0	0	8	0	271	0	0
	Грађанско васп. / Верска настава	1		37			1		36			1		35			1		31			4		139		
	И.П.према програму профила											2		70			2		62			4		132		
	УКУПНО А+Б+В	25	7	925	259		23	9	828	324	30	26	6	910	210	60	21	11	651	341	90	101	33	3469	1134	180

**В: Листа изборних програма
(према програму образовног профила)**

Листа изборних програма		РАЗРЕД			
		I	II	III	IV
Општеобразовни изборни програми					
1.	Музичка култура*			2	2
2.	Физика*			2	2
3.	Хемија*			2	2
4.	Изабрана поглавља математике*			2	2
5.	Историја (одабране теме)*			2	2
6.	Логика са етиком*			2	2
Стручни предмети – ОБАВЕЗНО СЕ БИРА БАР У ЈЕДНОМ РАЗРЕДУ					
1.	Пословни енглески језик			2	
2.	Електронско пословање			2	
3.	Национална економија				2
4.	Маркетинг				2

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности

ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО – ВАСПИТНОГ РАДА	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељењског старешине	74	72	70	62	278
Додатни рад *	До 30	До 30	До 30	До 30	До 120
Допунски рад *	До 30	До 30	До 30	До 30	До 120
Припремни рад *	До 30	До 30	До 30	До 30	До 120

*Ако се укаже потреба за овим облицима рада

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО- ВАСПИТНОГ РАДА	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Екскурзија	До 3 дана	До 5 дана	До 5 дана	До 5 дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно			
Трећи страни језик	2 часа недељно			
Други предмети *	1-2 часа недељно			
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секције и друго)	30-60 часова годишње			
Друштвене активности – ученички парламент, ученичке задруге	15-30 часова годишње			
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана			

*Поред наведених предмета школа може да организује, у складу са одређењима ученика, факултативну наставу из предмета који су утврђени наставним планом других образовних профила истог или другог подручја рада, као и у наставним плановима гимназије, или по програмима а који су претходно донети.

Остваривање школског програма по недељама

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Разредно – часовна настава	37	36	35	32
Менторски рад (настава у блоку, пракса)		1	2	2
Ваннаставне активности	2	2	2	2
Матурски испит				3
Укупно радних недеља	39	39	39	39

Подела одељења у групе

Разред	Предмет	Годишњи фонд часова			Број ученика у групи - до
		Вежбе	Практична настава	Настава у блоку	
I	Рачунарство и информатика	74			15
	Рачуноводство	74			15
	Пословна кореспонденција	74			15
II	Рачуноводство	72			15
	Пословна информатика	72			15
	Финансијско рачуноводствена обука	105		30	15
III	Рачуноводство	70			15
	Статистика	70			15
	Финансијско рачуноводствена обука	136		60	15
IV	Рачуноводство	62			15
	Статистика	62			15
	Финансијско рачуноводствена обука	150		90	15
	Предузетништво	62			15

План наставе и учења
за образовни профил Комерцијалиста

		I РАЗРЕД							II РАЗРЕД							III РАЗРЕД							IV РАЗРЕД							УКУПНО					
		недељно			Годишње				недељно			годишње				недељно			годишње				недељно			годишње				годишње					
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Б	Σ	
A1: ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		17	2		629	74			10			350				10			340				12			384				1703	74				1777
1	Српски језик и књижевност	3			111				3			105				3			102				3			96				414					414
2	_____језик и књижевност*	3			111				3			105				3			102				3			96				414					414
1.1	Српски као нематерњи језик*	2			74				2			70				2			68				2			64				276					276
3	Страни језик	2			74				2			70				2			68				2			64				276					276
4	Физичко и здравствено васпитање	2			74				2			70				2			68				2			64				276					276
5	Математика	3			111				3			105				3			102				3			96				414					414
6	Рачунарство и информатика		2			74																									74				74
7	Историја	2			74																									74					74
8	Ликовна култура	1			37																									37					37
9	Географија	2			74																									74					74
10	Биологија	2			74																									74					74
11	Социологија са правима грађана																					2			64				64						64
Б: ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		1			37				1			35				3			102				3			96				270					270
1	Грађанско васпитање / Верска настава	1			37				1			35				1			34				1			32				138					138
2	Изборни предмети по програму образовног профила															2			68				2			64				132					132
Укупно A1+A2+Б		18	2		666	74			11			385				13			442				15			480				1973	74				2047
Укупно		20			740				11			385				13			442				15			480				2047					

Напомена:* За ученике који наставу слушају на матерњем језику националне мањине

Листа изборних предмета према програму образовног профила

РБ	Листа изборних предмета	РАЗРЕД			
		I	I I	III	IV
Општеобразовни предмети					
1	Изабрана поглавља математика			2	2
2	Историја (одабране теме) *			2	2
3	Музичка култура*			2	2
4	Логика са етиком*			2	2
5	Физика*			2	2

*Ученик бира изборни предмет једном у току школовања

Остали облици образовно-васпитног рада током школске године

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељењског старешине	74	70	68	64	276
Додатни рад*	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад*	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад*	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120

*Ако се укаже потреба за овим облицима рада

Факултативни облици образовно-васпитног рада током школске године

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова
Екскурзија	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана	до 5 наставн их дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно			
Трећи страни језик	2 часа недељно			
Српски као страни језик	2 часа недељно			
Други предмети*	1-2 часа недељно			
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секција и друго)	30-60 часова годишње			
Друштвене активности (ученички парламент, ученичке задруге)	15-30 часова годишње			
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана			

*Поред наведених предмета, школа може да организује, у складу са одређењима ученика, факултативну наставу из предмета који су утврђени наставним плановима других образовних профила истог или другог подручја рада, наставним плановима гимназије или по програмима који су раније објављени.

Остваривање школског програма по недељама

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Разредно часовна настава	37	35	34	31
Менторски рад (настава у блоку, пракса)		2	3	3
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2	2
Матурски испит				3
Укупно радних недеља	39	39	39	39

Подела одељења у групе

разред	Предмет/модул	годишњи фонд часова			број ученика у групи	помоћни наставник
		вежбе	практична настава	настава у блоку		
I	Рачунарство и информатика	74			15	

**План наставе и учења
за образовни профил Комерцијалиста**

		I РАЗРЕД							II РАЗРЕД							III РАЗРЕД							IV РАЗРЕД							УКУПНО					
		недељно			годишње				недељно			годишње				недељно			годишње				недељно			годишње				годишње					
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Б	Σ	
A2: ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		10	2		370	74			11	10		385	350		60	8	11		272	374		90	7	10		224	320		60	1251	1118		210	2579	
1	Други страни језик	2			74				2			70				2			68				2			64				276				276	
2	Принципи економије	2			74				2			70																	144				144		
3	Право	2			74				2			70																	144				144		
4	Унутрашња трговина	2			74				2			70																	144				144		
5	Пословна кореспонденција и комуникација		2			74				2			70																	144			144		
6	Познавање робе	2			74																								74				74		
7	Комерцијално познавање производа								2			70																	70				70		
8	Рачуноводство								1	2		35	70				2			68			2			64			35	202			237		
9	Пословна информатика									2			70				2			68										138			138		
10	Комерцијално пословање									4			140		60		5			170		60		6			192		60		502		180	682	
11	Статистика															2			68										68				68		
12	Спољнотрговинско пословање															2	2		68	68		30	2			64			132	68		30	230		
13	Маркетинг															2			68				1			32			100				100		
14	Психологија са психологијом потрошача																						2			64				64				64	
15	Предузетништво																						2			64				64				64	
Б: ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ																2			68				2			64				132				132	
2	Изборни предмети по програму образовног профила															2			68				2			64				132				132	
Укупно A1+A2+Б		10	2		370	74			11	10		385	350		60	10	11		340	374		90	9	10		288	320		60	1383	1118		210	2711	
Укупно		12			444				21			795				19 (**21)			736 (**804)				17 (**19)			604 (**668)				2579 (**2711)					

Напомена: * Подразумева реализацију наставе кроз теоријску наставу и практичне облике наставе

**Ученик бира предмет са листе изборних општеобразовних или стручних предмета

Листа изборних предмета према програму образовног профила

РБ	Листа изборних предмета	РАЗРЕД			
		I	II	III	IV
Стручни предмети					
1	Економска географија			2	
2	Друштвено одговорно пословање			2	
3	Јавне финансије			2	
4	Менаџмент				2
5	Пословни енглески				2

Остали облици образовно-васпитног рада током школске године

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељењског старешине	74	70	68	64	276
Додатни рад*	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад*	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад*	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120

*Ако се укаже потреба за овим облицима рада

Факултативни облици образовно-васпитног рада током школске године

	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова
Екскурзија	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана	до 5 наставних дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно			
Трећи страни језик	2 часа недељно			
Српски као страни језик	2 часа недељно			
Други предмети*	1-2 часа недељно			
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секција и друго)	30-60 часова годишње			
Друштвене активности (ученички парламент, ученичке задруге)	15-30 часова годишње			
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана			

*Поред наведених предмета, школа може да организује, у складу са одређењима ученика, факултативну наставу из предмета који су утврђени наставним плановима других образовних профила истог или другог подручја рада, наставним плановима гимназије или по програмима који су раније објављени.

Остваривање школског програма по недељама

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Разредно часовна настава	37	35	34	31
Менторски рад (настава у блоку, пракса)		2	3	3
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2	2
Матурски испит				3
Укупно радних недеља	39	39	39	39

Подела одељења у групе

разред	предмет/модул	годишњи фонд часова			број ученика у групи	помоћни наставник
		вежбе	практична настава	настава у блоку		
I	Пословна кореспонденција и комуникација	74			15	
II	Пословна кореспонденција и комуникација	70			15	
	Рачуноводство	70			15	
	Пословна информатика	70			15	
	Комерцијално пословање	140		60	15	
III	Рачуноводство	68			15	
	Пословна информатика	68			15	
	Комерцијално пословање	170		60	15	
	Спољнотрговинско пословање	68		30	15	
IV	Рачуноводство	64			15	
	Комерцијално пословање	192		90	15	
	Предузетништво	64			15	

КОМЕРЦИЈАЛИСТА (Сл. Гласник РС 15/15)

		I РАЗРЕД								II РАЗРЕД								III РАЗРЕД								IV РАЗРЕД								УКУПНО					
		недељно			годишње					недељно			годишње					недељно			годишње					недељно			годишње					годишње					
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Б	Σ			
A1: ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		16	2		592	74			13			468				9			315				11			352				1727	74			1801					
1.	Српски језик и књижевност	3			111				3			108				3			105				3			96				420				420					
1.1	језик и књижевност*	3			111				3			108				3			105				3			96				420				420					
2.	Српски као нематерњи језик*	2			74				2			72				2			70				2			64				280				280					
3.	Страни језик	2			74				2			72				2			70				2			64				280				280					
4.	Физичко васпитање	2			74				2			72				2			70				2			64				280				280					
5.	Математика	2			74				2			72				2			70				2			64				280				280					
6.	Ликовна култура	1			37																								37				37						
7.	Рачунарство и информатика		2			74																								74				74					
8.	Историја	2			74																								74				74						
9.	Физика	2			74																								74				74						
10.	Географија	2			74																								74				74						
11.	Хемија								2			72																	72				72						
12.	Биологија								2			72																	72				72						
13.	Социологија са правима грађана																					2			64				64				64						
Б: ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		1			37				1			36				3			105				3			96				274				274					
1.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			37				1			36				1			35				1			32				140				140					
2.	Изборни предмети према програму образовног профила**														2			70				2			64				134				134						
Укупно A1+Б		17	2		629	74			14			504				10 (12**)			350 (420**)				12 (14**)			384 (448**)				1867 (2001**)	74			1941 (2075**)					
Укупно		19			703			14			504			10 (12**)			350 (420**)			12 (14**)			384 (448**)			1941 (2075**)													

		I РАЗРЕД							II РАЗРЕД							III РАЗРЕД							IV РАЗРЕД							УКУПНО					
		недељно			годишње				недељно			годишње				недељно			годишње				недељно			годишње				годишње					
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Б	Σ			
A2: ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		8	5	0	296	185	0	0	8	10	0	288	360	0	30	7	13	0	245	455	0	60	10	8	0	320	256	0	60	1149	1256	0	150	2555	
14	Други страни језик	2			74				2			72				2			70				2			64				280				280	
15	Принципи економије	3			111				2			72																	183				183		
16	Право	2			74				3			108																	182				182		
17	Канцеларијско пословање		3			111				2			72																	183			183		
18	Рачуноводство у трговини	1	2		37	74			1	2		36	72																73	146			219		
19	Организација набавке и продаје									3			108				3			105										213			213		
20	Пословна информатика															2			70											70			70		
21	Обука у виртуелном предузећу									3			108		30		5			175		60		6			192		60		475		150	625	
22	Трговинско пословање															3			105				3			96				201				201	
23	Међународна шпедиција															2			70										70				70		
24	Статистика																3			105										105			105		
25	Маркетинг у трговини																					3			96				96				96		
26	Финансије																					2			64				64				64		
27	Предузетништво																						2			64				64			64		
Б: ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ																2			70				2			64				134				134	
1.	Изборни предмети према програму образовног профила															2			70				2			64				134				134	
Укупно A2+Б		8	5	0	296	185	0	0	8	10	0	288	360	0	30	7 (9**)	13		245 (315**)	455		60	10 (12**)	8		320 (384**)	256		60	1149 (1283**)	1256		150	2555 (2689**)	
Укупно		13			481				18			678				20 (22**)			760 (830**)				18 (20**)			636 (700**)				2555 (2689**)					

**В: Листа изборних предмета
(према програму образовног профила)**

Листа изборних програма		РАЗРЕД			
		I	II	III	IV
ОПШТЕОБРАЗОВНИ изборни предмети					
1.	Музичка култура*			1	1
2.	Екологија и заштита животне средине*			1	1
3.	Историја (одабране теме)*			2	2
4.	Изабрана поглавља математике			2	2
5.	Логика са етиком*			2	2
СТРУЧНИ изборни предмети					
1.	Комерцијално познавање робе			2	
2.	Вештине комуникације			2	
3.	Пословна економија			2	
4.	Пословни енглески језик				2
5.	Менаџмент				2
6.	Електронско пословање				2

* Ученик предмет бира једном у току школовања у трећем или четвртном разреду

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности

ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО –ВАСПИТНОГ РАДА	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељењског старешине	74	72	70	64	280
Додатни рад *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120

*Ако се укаже потреба за овим облицима рада

ОСТАЛИ ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО-ВАСПИТНОГ РАДА	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Екскурзија	До 3 дана	До 5 дана	До 5 наставних дана	До 5 наставних дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно			
Трећи страни језик	2 часа недељно			

Други предмети *	1-2 часа недељно
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секције и друго)	30-60 часова годишње
Друштвене активности – ученички парламент, ученичке задруге	15-30 часова годишње
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана

*Поред наведених предмета школа може да организује, у складу са опредељењима ученика, факултативну наставу из предмета који су утврђени наставним планом других образовних профила истог или другог подручја рада, као и у наставним плановима гимназије, или по програмима који су претходно донети.

Остваривање школског програма по недељама

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Разредно-часовна настава	37	36	35	32
Менторски рад (настава у блоку, пракса)		1	2	2
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2	2
Матурски испит				3
Укупно радних недеља	39	39	39	39

Подела одељења у групе

Разред	Предмет	Годишњи фонд часова			Број ученика у групи - до
		Вежбе	Практична настава	Настава у блоку	
I	Рачунарство и информатика	74			15
	Канцеларијско пословање	111			15
	Рачуноводство у трговини	74			15
II	Канцеларијско пословање	72			15
	Рачуноводство у трговини	72			15
	Организација набавке и продаје	108			15
	Обука у виртуелном предузећу	108		30	15
III	Организација набавке и продаје	105			15
	Обука у виртуелном предузећу	140		60	15
	Пословна информатика	70			15
	Статистика	105			15
IV	Обука у виртуелном предузећу	192		60	15
	Предузетништво	64			15

Туристички техничар – ПЛАН НАСТАВЕ И УЧЕЊА –

(Сл. Гласник РС 11/22)

	I РАЗРЕД							II РАЗРЕД							III РАЗРЕД							IV РАЗРЕД							УКУПНО					
	недељно			годишње				недељно			годишње				недељно			годишње				недељно			годишње				годишње					
	Т	В	П	Т	В	П	Б	Т	В	П	Т	В	П	Б	Т	В	П	Т	В	П	Б	Т	В	П	Т	В	П	Б	Т	В	П	Б	Σ	
A1: ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ	17	2		561	66			15			480				9			279				11			330				1650	66			1716	
1. Српски језик и књижевност	3			99				3			96				3			93				3			90				378				378	
1.1 језик и књижевност*	3			99				3			96				3			93				3			90				378				378	
2. Српски као нематерњи језик	2			66				2			64				2			62				2			60				252				252	
3. Страни језик	2			66				2			64				2			62				2			60				252				252	
4. Физичко васпитање	2			66				2			64				2			62				2			60				252				252	
5. Математика	2			66				2			64				2			62				2			60				252				252	
6. Рачунарство и информатика		2			66																								66				66	
7. Историја	2			66				2			64																		130				130	
8. Географија	1			33				2			64																		97				97	
9. Хемија	2			66																									66				66	
10. Екологија и заштита животне средине	2			66																									66				66	
11. Ликовна култура	1			33																									33				33	
12. Физика								2			64																		64				64	
13. Социологија са правима грађана																					2			60				60				60		
B: ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ	1			33				1			32				3			93				3			90				248				248	
1. Грађанско васпитање / Верска настава	1			33				1			32				1			31				1			30				126				126	
2. Изборни предмет према програму об. профила															2			62				2			60				122				122	
Укупно A1+B	18	2		594	66			16			512				10 (12*)			310 (372*)				12 (14*)			360 (420*)				1776 (1908 **)	66			1842 (1964 **)	
Укупно A1+B	20			660				16			512				10 (12**)			310 (372**)				12 (14**)			360 (420**)				1842 (1964**)					

Напомена: *За ученике који наставу слушају на матерњем језику националне мањине

**Ученик бира програм са листе изабраних општеобразовних или стручних предмета

		I РАЗРЕД							II РАЗРЕД							III РАЗРЕД							IV РАЗРЕД							УКУПНО					
		недељно			годишње				недељно			годишње				недељно			годишње				недељно			годишње				годишње					
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Б	Т	В	П	Н	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Б	Σ			
A2: ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		6	6		198	198		120	6	4	6	192	128	192	150	8	6	6	248	186	186	180	6	6	6	180	180	180	120	818	692	558	570	2638	
1.	Страни језик II	2			66				2			64				2			62				2			60				252				252	
2.	Основе туризма и угоститељства	2			66																								66				66		
3.	Пословна кореспонденција		2			62																								66				66	
4.	Агенцијско и хотелијерско пословање	2	4		66	132		90		2	6		64	192	120		4	6		124	186	120		4	6		120	180	120	66	440	558	450	1514	
5.	Економика и организација предузећа								2			64																	64				64		
6.	Пословна информатика									2			64																	64				64	
7.	Психологија у туризму и угоститељству								2			64																		64				64	
8.	Туристичка географија															2			62				2			60				122				122	
9.	Историја уметности															2			62				2			60				122				122	
10.	Маркетинг у туризму и угоститељству															2			62										62				62		
11.	Статистика																2			62										62				62	
12.	Предузетништво																						2			60					60			60	
13.	Професионална пракса							30							30							60										120	120		
B2: ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ																2			62				2			60				122				122	
1.	Изборни предмет према програму образовног профила															2			62				2			60				122				122	
Укупно A2+B2		6	6		198	198		120	6	4	6	192	128	192	150	8 (**10)	6	6	248 (**310)	186	186	180	6 (**8)	6	6	180 (**240)	180	180	120	818 (**940)	692	558	570	2638 (**2760)	
Укупно A2+B2		12			516				16			662				20 (**22)			800 (**862)				18 (**20)			660 (**720)				2638 (**2760)					

Напомена: *Подразумева реализацију наставе кроз теоријску наставу, вежбе, практичну наставу и наставу у блоку

**Уколико се изаберу само стручни изборни предмети

**Б: Листа изборних предмета
(према програму образовног профила)**

Рбр	Листа изборних програма	РАЗРЕД			
		I	II	III	IV
Општеобразовни предмети					
1.	Музичка култура*			2	2
2.	Биологија*			2	2
3.	Историја (одабране теме) *			2	2
4.	Психологија*			2	2
5.	Логика са етиком			2	2

НАПОМЕНА: *Ученик изборни предмет бира једном у току школовања

Облици образовно-васпитног рада којима се остварују обавезни предмети, изборни програми и активности

ОБЛИЦИ ОБРАЗОВНО –ВАСПИТНОГ РАДА	I РАЗРЕД часова	II РАЗРЕД часова	III РАЗРЕД часова	IV РАЗРЕД часова	УКУПНО часова
Час одељењског старешине	33	32	31	30	126
Додатни рад *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад *	до 30	до 30	до 30	до 30	до 120

*Ако се укаже потреба за овим облицима рада

**Б: Листа изборних предмета
(према програму образовног профила)**

Рбр	Листа изборних програма	РАЗРЕД			
		I	II	III	IV
Стручни предмети					
1.	Основе економије			2	
2.	Финансијско пословање			2	
3.	Туристичке дестинације света			2	
4.	Економика туризма				2
5.	Право у туризму				2
6.	Спољнотрговинско и девизно пословање				2

Остали облици образовно-васпитног рада

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Екскурзија	До 3 дана	До 5 дана	До 5 наставних дана	До 5 наставних дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно			
Трећи страни језик	2 часа недељно			
Други предмети *	1-2 часа недељно			
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секције и друго)	30-60 часова годишње			
Друштвене активности – ученички парламент, ученичке задруге	15-30 часова годишње			
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана			

*Поред наведених предмета школа може да организује, у складу са одређењима ученика, факултативну наставу из предмета који су утврђени наставним планом других образовних профила истог или другог подручја рада, као и у наставним плановима гимназије, или по програмима који су претходно донети.

Остваривање школског програма по недељама

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД	IV РАЗРЕД
Разредно-часовна настава	33	32	31	30
Менторски рад (настава у блоку, пракса)	4	5	6	4
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2	2
Матурски испит				3
Укупно радних недеља	39	39	39	39

Подела одељења у групе

Разред	Предмет	Годишњи фонд часова			Број ученика у групи - до
		Вежбе	Практична настава	Настава у блоку	
I	Рачунарство и информатика	66	/	/	15

Подела одељења у групе за реализацију у школском систему

Разред	Предмет	Годишњи фонд часова			Број ученика у групи - до
		Вежбе	Практична настава	Настава у блоку	
I	Агенцијско и хотелијерско пословање	132		90	15
	Пословна кореспонденција	66			15
	Професионална пракса			30	15
II	Агенцијско и хотелијерско пословање	64	192	120	15
	Пословна информатика	64			15
	Професионална пракса			30	15
III	Агенцијско и хотелијерско пословање	124	186	120	15
	Статистика	62			15
	Професионална пракса			60	15
IV	Агенцијско и хотелијерско пословање	120	180	120	15
	Предузетништво	60			15

КУВАР – (Сл. Гласник РС 10/12) , ОПШТЕОБРАЗОВНИ и СТРУЧНИ предмети од ПРВОГ до ТРЕЋЕГ разреда (Сл. Гласник РС 10/20)

		I РАЗРЕД							II РАЗРЕД							III РАЗРЕД						
		недељно			годишње				недељно			годишње				недељно			годишње			
		Т	В	П	Т	В	П	Б	Т	В	П	Т	В	П	Б	Т	В	П	Т	В	П	Б
A1: ОБАВЕЗНИ ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		11	2		374	68			9			288				8			240			
1.	Српски језик и књижевност	3			102				2			64				2			60			
2.	Страни језик	2			68				2			64										
3.	Физичко васпитање	2			68				2			64				2			60			
4.	Математика	2			68				2			64				1			30			
5.	Рачунарство и информатика		2			68																
6.	Историја															2			60			
7.	Хемија	1			34																	
8.	Екологија и заштита животне средине								1			32										
9.	Географија	1			34																	
10.	Социологија са правима грађана															1			30			
A2: ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		6	12	0	204	408	0	90	2	12	6	64	384	192	150	3	12	6	90	360	180	120
1.	Здравствена култура	2			68																	
2.	Основе туризма и угоститељства	2			68																	
3.	Куварство		12			408		60		12	6		384	192	90		12	6		360	180	120
4.	Исхрана	2			68																	
5.	Економика туристичких и угоститељских предузећа								1			32										
6.	Туристичка географија								1			32										
7.	Основе услуживања															1			30			
8.	Предузетништво																2			60		
9.	Професионална пракса							30							60							
Б: ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		1			34				3			96				3			90			
1.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			34				1			32				1			30			
2.	Изборни предмети према програму о. П.								2			64				2			60			
Укупно A1 + A2 + Б		18	14		612	476		90	14	12	6	448	384	192	150	14	12	6	410	360	180	120

Листа изборних предмета према програму образовног профила

Рб	Листа изборних предмета	РАЗРЕД		
		I	II	III
СТРУЧНИ предмети				
1.	Пословни страни језик		2	2
2.	Познавање животних намирница		2	
3.	Пословна информатика у туризму и угоститељству*		2	
4.	Психологија у туризму и угоститељству			2
5.	Маркетинг у туризму и угоститељству			2
ОПШТЕОБРАЗОВНИ предмети				
1.	Страни језик I			1
2.	Изабрани спорт		1	1
3.	Историја (одабране теме)			1
4.	Ликовна култура		1	
5.	Музичка култура		1	

Напомена: *Програм изборног предмета реализује се кроз вежбе

** Професионална пракса се обавља у периоду од 1.9. до 15.8. текуће школске године у првом и другом разреду. Закључна оцена утврђује се на седници одељењског већа после 15.8. текуће школске године. На истој седници утврђује се и општи успех ученика о завршеном разреду.

Подела одељења на групе за образовни профил: кувар:

Разред	Предмет	Годишњи фонд часова			Број ученика у групи - до
		Вежбе	Практична настава	Настава у блоку	
I	Рачунарство и информатика	68	/	/	15
	Увод у куварство	168	/	18	15
	Термичке – топлотне обраде намирница	36	/	12	15
	Фондани и сосови	84	/	12	15
	Салате	24	/	6	15
	Прилози и варива	96	/	18	15
	Професионална пракса	/	/	30	15
II	Бистре и густе супе, чорбе	84	42	12	15
	Топла предјела	108	54	24	15
	Готова јела	168	84	36	15
	Национална јела	24	12	6	15
	Печења	168	84	36	15
	Професионална пракса	/	/	60	15
III	Куварство	300	180	120	15
	Националне кухиње	60	/	/	15
	Предузетништво	60	/	/	15

Остали обавезни облици образовно – васпитног рада зоком школске године

	I разред часова	II разред часова	III разред часова	УКУПНО часова
Час одељењског старешине	68	64	60	192
Додатни рад*	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад*	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад*	до 30	до 30	до 30	до 120

Подела одељења на групе за образовни профил

Разред	Предмет	Годишњи фонд часова			Број ученика у групи - до
		Вежбе	Практична настава	Настава у блоку	
I	Рачунарство и информатика	68			15
	Куварство	408		60	15
	Професионална пракса		/	30	15
II	Куварство	384	192	90	15
	Професионална пракса	/	/	60	15
	Пословна информатика у туризму и угоститељству	64	/	/	15
III	Куварство	360	180	120	15
	Професионална пракса	/	/	/	15
	Предузетништво	60			15

Остали обавезни облици образовно – васпитног рада зоком школске године

	I разред часова	II разред часова	III разред часова	УКУПНО часова
Час одељењског старешине	68	64	60	192
Додатни рад*	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад*	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад*	до 30	до 30	до 30	до 120

***Ако се укаже потреба за овим облицима рада**

КОНОБАР – (Сл. Гласник РС 10/12) ОПШТЕОБРАЗОВНИ и СТРУЧНИ предмети од ПРВОГ до ТРЕЋЕГ разреда (Сл. Гласник РС 10/20)

		I РАЗРЕД							II РАЗРЕД							III РАЗРЕД						
		недељно			годишње				недељно			годишње				недељно			годишње			
		Т	В	ПН	Т	В	П Н	Б	Т	В	ПН	Т	В	П Н	Б	Т	В	ПН	Т	В	П Н	Б
A1: ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ		11	2		374	68			9			288				8			240			
1.	Српски језик и књижевност	3			102				2			64				2			60			
2.	Страни језик	2			68				2			64										
3.	Физичко васпитање	2			68				2			64				2			60			
4.	Математика	2			68				2			64				1			30			
5.	Рачунарство и информатика		2			68																
6.	Историја															2			60			
7.	Хемија	1			34																	
8.	Екологија и заштита животне средине								1			32										
9.	Географија	1			34																	
10.	Социологија са правима грађана															1			30			
A2: ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		6	6	6	204	204	204	90	8	6	6	256	192	192	150	5	10	6	150	300	180	120
1.	Страни језик	2			68				2			64				2			60			
2.	Здравствена култура	1			34																	
3.	Основе туризма и угоститељства	2			68																	
4.	Услуживање		5	6		170	204	60		6	6		192	192	90		6	11		180	330	120
5.	Исхрана	2			68																	
6.	Основе куварства и посластичарства								2			64										
7.	Психологија у туризму и угоститељству								2			64										
8.	Економика туристичких и угоститељских предузећа								1			32										
9.	Туристичка географија								1			32										
10.	Предузетништво																2			60		
11.	Професионална пракса							30							60							
Б: ИЗБОРНИ ПРЕДМЕТИ		1			34				3			96				3			90			
1.	Грађанско васпитање / Верска настава	1			34				1			32				1			30			
2.	Изборни предмети према програму о. П.								2			64				2			60			
Укупно A1 + A2 + Б		18	8	6	612	272	204	90	20	6	6	640	192	192	150	16	10	6	480	300	180	120
Укупно		32			1178				32			1174				32			1080			

Листа изборних предмета према програму образовног профила

Рб	Листа изборних предмета	РАЗРЕД		
		I	II	III
Стручни предмети				
1.	Пословна информатика у туризму и угоститељству*		2	
2.	Барско пословање*		2	
3.	Маркетинг у туризму и угоститељству			2
4.	Општа туристичка географија			2
Општеобразовни предмети				
1.	Страни језик I			2
2.	Изабрани спорт		1	1
3.	Историја (одабране теме)			1
4.	Ликовна култура		1	
5.	Музичка култура		1	

** Професионална пракса се обавља у периоду од 1.9. до 15.8. текуће школске године у првом и другом разреду. Закључна оцена утврђује се на седници одељењског већа после 15.8. текуће школске године. На истој седници утврђује се и општи успех ученика о завршеном разред

Факултативни облици образовно – васпитног рада током школске године по разредима

Екскурзија	I разред	II разред	III разред
	до 3 дана	до 5 дана	до 5 наставних дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно		
Трећи страни језик	2 часа недељно		
Други предмети *	1 – 2 часа недељно		
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секције и друго)	30-60 часова годишње		
Друштвене активности – ученички парламент, ученичке задруге	15 – 30 часова годишње		
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана		

Остали обавезни облици образовно – васпитног рада током школске године

	I разред часова	II разред часова	III разред часова	УКУПНО часова
Час одељењског старешине	68	64	60	192
Додатни рад*	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад*	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад*	до 30	до 30	до 30	до 120

Остваривање школског програма по недељама

	I разред	II разред	III разред
Разредно часовна настава	34	32	30
Менторски рад (настава у блоку – пракса)	3	5	4
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2
Завршни испит			3
Укупно радних недеља	39	39	39

Подела одељења на групе за образовни профил

Разред	Предмет	Годишњи фонд часова			Број ученика у групи - до
		Вежбе	Практична настава	Настава у блоку	
I	Рачунарство и информатика	68	/		15
	Услуживање	170	204	60	15
	Професионална пракса	/	/	30	15
II	Услуживање	192	192	90	15
	Професионална пракса	/	/	60	15
	Пословна информатика у туризму и угоститељству	64	/	/	15
	Барско пословање	64	/	/	15
III	Услуживање	180	330	120	15
	Професионална пракса	/	/	/	15
	Предузетништво	60	/	/	15

Остали обавезни облици образовно – васпитног рада зоком школске године

	I разред часова	II разред часова	III разред часова	УКУПНО часова
Час одељењског старешине	68	64	60	192
Додатни рад*	до 30	до 30	до 30	до 120
Допунски рад*	до 30	до 30	до 30	до 120
Припремни рад*	до 30	до 30	до 30	до 120

*Ако се укаже потреба за овим облицима рада

ТРГОВАЦ општеобразовни предмети од првог до трећег разреда (и за редован профил иза дуални) и стручни предмети за трећи разред (Сл. гласник РС 8/23)

		I РАЗРЕД							II РАЗРЕД							III РАЗРЕД							УКУПНО				
		НЕДЕЉНО			ГОДИШЊЕ				НЕДЕЉНО			ГОДИШЊЕ				НЕДЕЉНО			ГОДИШЊЕ				годишње				
		Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Т	В	ПН	Б	Т	В	ПН	Б	Σ
А	ОПШТЕОБРАЗОВНИ ПРЕДМЕТИ	14	2		490	70			8			272				7			217				979	70			1049
1	Српски језик и књижевност	3			105				2			68				2			62				235				235
2	језик и књижевност	3			105				2			68				2			62				235				235
1.1	Српски као нематерњи језик*	2			70				2			68				2			62				200				200
3	Страни језик	2			70				2			68				1			31				169				169
4	Физичко васпитање	2			70				2			68				2			62				200				200
5	Математика	2			70				2			68				1			31				169				169
6	Историја	2			70																		70				70
7	Рачунарство и информатика		2			70																		70			70
8	Географија	1			35																		35				35
9	Екологија и заштита животне средине	1			35																		35				35
10	Хемија	1			35																		35				35
11	Социологија са правима грађана															1			31				31				31
Б1: ОБАВЕЗНИ СТРУЧНИ ПРЕДМЕТИ		4	5	6	140	175	210	60	8	2	12	272	68	408	90	6	5	12	186	155	372	90	598	398	990	240	2226
1	Основе трговине	2			70																		70				70
2	Трговинско пословање	2	3		70	150			2	2		68	68			2	3		62	93			200	266			466
3	Пословна комуникација		2			70																		70			70
4	Познавање робе								2			68											68				680
5	Економика трговине								2			68											68				680
6	Психологија потрошача								2			68											68				68
7	Маркетинг у трговини															2			62				62				62
8	Комерцијално познавање робе															2			62				62				62
9	Предузетништво																2			62				62			62
10	Практична настава			6			210	60			12			408	90			12			372	90			990	240	1230
Б2: ИЗБОРНИ ПРОГРАМИ		1			35				2			68				2			62				165				
1	Грађанско васпитање - Верска настава	1			35				1			34				1			31				100				
2	Изборни предмет према програму образовног профила								1			34				1			31				65				
УКУПНО Б1 + Б2		4	5	6	140	175	210	60	8 (*9)	2	12	272 (*306)	68	408	90	6 (*1)	5	12	186 (*217)	155	372	90	598 *663	398	990	240	2226 *2291

ЛИСТА ИЗБОРНИХ ПРЕДМЕТА ПРЕМА ПРОГРАМУ ОБРАЗОВНОГ ПРОФИЛА

	ЛИСТА ИЗБОРНИХ ПРЕДМЕТА	РАЗРЕД		
		I	II	III
Општеобразовни предмети				
1.	Музичка култура			1
2.	Страни језик 1			1
3.	Ликовна култура		1	
4.	Историја (одабране теме)		1	

ЛИСТА ИЗБОРНИХ ПРЕДМЕТА ПРЕМА ПРОГРАМУ ОБРАЗОВНОГ ПРОФИЛА

	ЛИСТА ИЗБОРНИХ ПРЕДМЕТА	РАЗРЕД		
		I	II	III
Стручни предмети				
1.	**Пословна информатика		1	1
2.	**Пословни страни језик		1	1

** Програм, који ученик одабере у другој години, наставља и у трећој.

Програм под редним бројем 1 се реализује кроз вежбе.

Остали обавезни облици образовно васпитног рада током школске године

	I разред часова	II разред часова	III разред часова	УКУПНО часова
Час одељенског старешине	70	68	62	204
Додатни рад*	До 30	До 30	До 30	До 120
Допунски рад*	До 30	До 30	До 30	До 120
Припремни рад*	До 30	До 30	До 30	До 120

Факултативни облици образовно-васпитног рада током школске године по разредима

	I РАЗРЕД	II РАЗРЕД	III РАЗРЕД
Екскурзија	До 3 дана	До 5 дана	До 5 наставних дана
Језик другог народа или националне мањине са елементима националне културе	2 часа недељно		
Трећи страни језик	2 часа недељно		
Други предмети*	1-2 часа недељно		
Стваралачке и слободне активности ученика (хор, секција и друго)	30-60 часова годишње		
Друштвене активности (ученички парламент, ученичке задруге)	15-30 часова годишње		
Културна и јавна делатност школе	2 радна дана		

Остваривање школског програма по недељама

	1. разред	2. разред	3. разред
Разредно часовна настава	35	34	31
Менторски рад (настава у блоку, пракса)	2	3	4
Обавезне ваннаставне активности	2	2	2
Завршни испит			3
Укупно радних недеља	39	39	39

ПОДЕЛА ОДЕЉЕЊА У ГРУПЕ

Разред	Предмет	Годишњи фонд часова				Број ученика у групи - до
		вежбе	Практична настава	Учење кроз рад	Настава у блоку	
I	Трговинско пословање	70				До 15
	Пословна комуникација	70				До 15
	Практична настава		210	210	60	До 15
II	Трговинско пословање	68				До 15
	Практична настава		408	408	90	До 15
	Пословна информатика					До 15
III	Трговинско пословање	62				До 15
	Предузетништво	62				До 15
	Практична настава		372	372	90	До 15
	Пословна информатика					До 15

Остали обавезни облици образовно васпитног рада током школске године

	I разред часова	II разред часова	III разред часова	УКУПНО часова
Час одељенског старешине	70	68	62	204
Додатни рад*	До 30	До 30	До 30	До 120
Допунски рад*	До 30	До 30	До 30	До 120
Припремни рад*	До 30	До 30	До 30	До 120

4. Начин остваривања принципа циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа, начин и поступак остваривања прописаних планова и програма наставе и учења, програма других облика стручног образовања и врсте активности у образовно-васпитном раду

Остваривање **принципа и циљева** образовања и стандарда постигнућа, спроводи се на основу Закона о основама система образовања и васпитања (Службени гласник Републике Србије бр. 129/2021.), а поштујући и уважавајући:

- педагошке принципе и педагошке и организационе иновације
- спроводећи сарадњу са родитељима и старатељима
- остварујући сарадњу са локалном заједницом и широм друштвеном средином
- личност, слободе и права ученика, али и развијајући њихову одговорност
- кроз редовну наставу, ваннаставне активности, такмичења, културно-уметничке и хуманитарне активности и сарадњу са другим образовно-васпитним и другим институцијама
- потребе и интересовања за рад у културно-уметничким и хуманитарним организацијама.

Начин и поступак остваривања циљева и исхода образовања и стандарда образовних постигнућа, као и начин и поступак остваривања прописаних наставних планова и програма реализује се на основу Закона о средњој школи.

Остваривање прописаних планова и програма наставе и учења остварује се путем свих облика редовне наставе и то:

- теоријска
- практична
- блок настава и вежбе
- професионална пракса, у складу са захтевима одговарајућег образовног профила и степена образовања
- допунска
- додатна
- припремна
- кроз реализацију садржаја активности из изборних предмета, спортских активности, активности везаних за еколошку проблематику и заштиту животне средине
- кроз рад у секцијама
- кроз друге облике ваннаставних и слободних активности за које ученици искажу интересовање или се укаже потреба за њима.

Остваривање прописаних наставних планова и програма се одвија кроз Законом прописане поступке. У редовној настави примењују се актуелне методе и технике рада, постепено и у све већој мери се уводе савремене методе кроз активну наставу и различите иновације у раду. Примењују се техничке и технолошке иновације, уз посебну припрему наставника и њихову претходну обуку.

У образовним профилима, настава се изводи у одговарајућим кабинетима и специјализованим учионицама:

- код образовних профила економски техничар, туристички техничар, финансијско

рачуноводствени техничар и комерцијалиста у виртуелном предузећу са одговарајућом опремом у оквиру предвиђеног фонда часова, радом у групама;

- код образовног профила кувар—у кабинету куварства са одговарајућом опремом у оквиру предвиђеног фонда часова, радом у групама;
- код образовног профила конобар—у кабинету услуживања са одговарајућом опремом у оквиру предвиђеног фонда часова, радом у групама;
- код образовног профила трговац —у кабинету практичне настава са одговарајућом опремом у оквиру предвиђеног фонда часова, радом у групама.

Практична настава, блок настава и професионална пракса, остварују се у школи и код социјалних партнера, на основу претходних договора о сарадњи и међусобним обавезама. Свима се доставља наставни план и програм као и захтеви образовног профила, који се по прописаном програму морају остварити. За сваку школску годину Школа склапа посебне уговоре са социјалним партнерима.

5. Програм допунске, додатне и припремне наставе

Програм допунске, додатне и припремне наставе у средњој стручној школи реализује се у складу са Законом о основама система образовања и васпитања, Законом о средњем образовању и васпитању, као и важећим подзаконским актима и правилницима који уређују организацију и реализацију образовно-васпитног рада. Овај облик наставе представља значајан сегмент подршке ученицима, са циљем унапређивања квалитета знања, развоја индивидуалних потенцијала и обезбеђивања успешности у учењу.

Циљ додатног рада је да омогући обдареним и талентованим ученицима да прошире и продубе своја знања и вештине из појединих наставних области и предмета, у складу са њиховим интересовањима, способностима и склоностима. Додатни рад подстиче ученике на самостално истраживање, развој логичког, критичког и стваралачког мишљења, као и припрему за такмичења, смотра знања и даље образовање.

Задаци додатног рада обухватају задовољавање индивидуалних особености ученика, подстицање њиховог личног развоја, као и проширивање и продубљивање наставних садржаја. Посебна пажња посвећује се груписању ученика према способностима и интересовањима, чиме се омогућава већи степен индивидуализације наставе и квалитетнији рад са ученицима који показују изузетне резултате.

Садржаји додатног рада произилазе из наставних планова и програма редовне наставе, али се проширују и обогаћују додатним садржајима у складу са савременим научним достигнућима и интересовањима ученика. Наставници самостално планирају и прилагођавају садржаје додатног рада, водећи рачуна о индивидуалним потребама ученика, као и о специфичностима наставног предмета.

Програм додатног рада планира се и реализује у оквиру недељног распореда часова образовно-васпитног рада. У зависности од организационих могућности школе, додатни рад се може организовати пре почетка редовне наставе, у супротној смени или током додатних термина (радне суботе). Ученик може бити обухваћен додатном наставом најчешће из највише два предмета, по један час недељно, у складу са педагошким стандардима и нормативима.

У школи се организује и **припремни и допунски рад** за ученике у складу са утврђеним критеријумима, и то: у случајевима дужег оправданог одсуствовања са наставе, при преласку ученика из других школа са неусклађеним наставним планом и програмом, као и у ситуацијама када ученици имају тешкоће у учењу услед здравствених, психолошких или социјалних околности.

Допунска настава се остварује са ученицима који имају тешкоће у савладавању наставног градива из појединих предмета, као и са ученицима који желе да унапреде своја постигнућа и отклоне недостатке у знању. У складу са педагошким проценама, ученик може бити обавезан да похађа допунску наставу у циљу постизања минималних образовних стандарда и успешног праћења редовне наставе. У оквиру допунске наставе примењују се индивидуални и групни облици рада, уз прилагођавање метода и темпа рада потребама ученика.

Предвиђа се да један ученик буде обухваћен допунском наставом највише из три предмета, по један час недељно, у складу са проценом наставника и стручних сарадника. Циљ је да се ученицима пружи систематска подршка у савладавању наставних садржаја и развијању основних знања и вештина.

Припремна настава организује се за ученике у циљу припреме за полагање поправних, разредних и завршних испита, као и за друге облике провере знања, у складу са законом и општим актима школе. Овај вид наставе има за циљ да ученицима омогући успешније савладавање наставних садржаја и постизање бољих резултата.

Наставници који реализују допунску, додатну и припремну наставу дужни су да благовремено планирају и припремају годишње и оперативне планове рада, у складу са школским програмом и прописаним стандардима квалитета рада установе. Такође, обавезни су да воде евиденцију о реализацији наставе и постигнућима ученика.

Допунска, додатна и припремна настава изводе се према утврђеном распореду који је јавно истакнут на огласној табли школе и доступан ученицима и родитељима. Реализација ових облика наставе представља значајан механизам за унапређивање квалитета образовно-васпитног рада, индивидуализацију наставе и постизање бољих образовних резултата свих ученика.

6. Програм и активности којима се развијају способности за решавање проблема, комуникацију, тимски рад, самоиницијатива и подстицање предузетничког духа

Циљ овог програма је да се код ученика развијају компетенције неопходне за савремено друштво и тржиште рада, а пре свега способност самосталног решавања проблема, ефикасне комуникације, тимског рада, самоиницијативе и предузетничког начина размишљања. Посебан акценат ставља се на развој одговорности, критичког мишљења, креативности и спремности ученика да активно учествују у различитим животним и професионалним ситуацијама.

Комуникација се развија кроз усвајање и примену различитих модела комуникације који се користе на сврсисходан и конструктиван начин у различитим контекстима – приватном, образовном, јавном и професионалном. Ученици се оспособљавају да јасно износе своје ставове, активно слушају саговорника, аргументовано учествују у дискусијама и уважавају различитости у мишљењима. Посебно се подстиче развијање културе дијалога, ненасилне комуникације и поштовања у међусобним односима.

Решавање проблема се подстиче кроз активности у којима ученици анализирају различите ситуације из стварног живота и наставног процеса, идентификују проблеме и траже могућа решења. При томе се користе различити приступи, методе и доступни ресурси, а ученици се охрабрују да користе своје индивидуалне капацитете, знања и вештине. Посебна пажња посвећује се развијању способности доношења одлука, логичког закључивања и процене последица изабраних решења.

Предузимљивост и предузетнички дух развијају се кроз образовне садржаје који ученицима омогућавају да стекну основна знања о планирању, организацији, реализацији и евалуацији различитих активности и пројеката. Ученици се подстичу да препознају сопствене идеје, да их развијају и претварају у конкретне иницијативе, као и да развијају одговорност, истрајност и спремност на преузимање ризика у оквиру својих могућности.

Сарадња и тимски рад подразумевају оспособљавање ученика да равноправно учествују у групном раду, да доприносе заједничком циљу и да преузимају различите улоге у тиму. Ученици се оспособљавају да поштују правила тимског рада, да деле одговорности, да уважавају допринос других и да заједнички решавају проблеме и реализују пројекте. Посебно се подстиче развој толеранције, емпатије и међусобног уважавања.

Начин остваривања овог програма заснива се на интеграцији међупредметних компетенција у оквиру редовне наставе, кроз примену активних метода рада као што су пројектна настава, истраживачки задаци, групни рад и радионице. Посебан значај има рад ученичког парламента, где ученици кроз практичне активности развијају комуникацијске, организационе и лидерске вештине, као и осећај одговорности према школи и заједници.

Такође, значајан облик остваривања ових циљева представља самостална израда пројеката, у оквиру којих ученици имају прилику да планирају, организују и реализују различите активности, самостално или у тиму. Кроз пројектни рад ученици развијају креативност, самосталност, истраживачки дух и способност практичне примене знања.

У оквиру подршке ученицима примењују се и индивидуални образовни планови, чији је циљ постизање оптималног укључивања ученика у образовно-васпитни рад и вршњачки колектив. Све активности у вези са припремом, израдом и остваривањем индивидуалних образовних планова реализују се у складу са Законом, уз сарадњу наставника, стручних сарадника и родитеља, чиме се обезбеђује свеобухватан и прилагођен приступ развоју сваког ученика.

7. Начини остваривања програма образовања одраслих и ученика са посебним способностима

На пољу образовања одраслих, Школа ће наставити да спроводи преквалификацију, доквалификацију и специјализацију у оба подручја рада, на основу исказаних интересовања потенцијалних полазника и потреба тржишта рада. Реализација програма образовања одраслих одвијаће се у складу са Законом, наставним плановима и програмима, као и другим важећим прописима у области образовања и васпитања. Школа ће, уз одобрење Школског одбора, тражити сагласност Покрајинског секретаријата за образовање за сваку школску годину.

У циљу квалитетне реализације образовања одраслих, Школа организује припремну наставу, консултативно-инструктивни рад и индивидуалне консултације са полазницима. Полазници се упућују на коришћење стручне литературе, дигиталних образовних садржаја, практичне наставе и других облика подршке који су у складу са захтевима одговарајућег образовног профила. Настава се организује на начин који омогућава прилагођавање потребама полазника, уз уважавање њиховог претходног образовања, радног искуства и индивидуалних могућности. Школа ће настојати да кроз савремене облике рада и сарадњу са привредним субјектима обезбеди квалитетно стручно усавршавање и стицање практичних знања и вештина.

За ученике са посебним способностима и ученике са развојним сметњама Школа доноси

индивидуални образовни план са прилагођеним или измењеним планираним исходима, за чије спровођење сагласност даје родитељ, односно старатељ. Циљ индивидуалног образовног плана је постизање оптималног укључивања ученика у образовно-васпитни рад, развој њихових потенцијала, као и активно учешће у вршњачком колективу и свим сегментима школског живота.

За ученике са изузетним способностима омогућава се реализација ИОП-а 3, који представља посебан вид подршке ученицима који показују изузетна постигнућа, таленат и интересовања у одређеним областима. ИОП 3 омогућава обогаћивање и проширивање наставних садржаја, рад по напреднијим програмима, укључивање у истраживачке активности, пројекте, такмичења, додатну наставу и друге облике рада који подстичу развој ученичких способности и креативности.

У оквиру реализације ИОП-а 3 наставници планирају активности које омогућавају ученицима да напредују у складу са својим могућностима и интересовањима. Ученицима се пружа могућност индивидуализованог приступа настави, рада на сложенијим задацима, коришћења додатне литературе, савремених технологија и различитих извора знаања. Школа подстиче ученике са посебним способностима да учествују у школским и ваншколским активностима, сарађују са установама, институцијама и организацијама које подржавају развој талената, као и да представљају школу на такмичењима и смотрама знања.

Израда, праћење и вредновање индивидуалних образовних планова одвија се тимски, уз учешће наставника, стручних сарадника, родитеља и, по потреби, спољних сарадника. Све активности у вези са припремом, изработом и остваривањем индивидуалних образовних планова реализоваће се у складу са Законом и принципима инклузивног образовања.

Школа ће континуирано радити на стварању подстицајног, безбедног и инклузивног окружења које омогућава сваком ученику и полазнику да оствари своје потенцијале, стекне квалитетно образовање и активно учествује у образовно-васпитном процесу.

8. Програм културних активности школе

Програм културних активности школе обухвата – уопштено: прославе дана школе, почетке и завршетке школске године, прославе школских и државних празника, приредбе, представе, изложбе, концерте, спортска такмичења, научно-истраживачке активности и друге активности које доприносе проширењу утицаја школе на васпитање ученика и културни развој школског окружења, као и заједничке културне активности са институцијама и организацијама у локалној самоуправи ради обогаћивања културног живота и остваривања образовно-васпитне улоге школе.

Програм културних активности Школе се остварује путем:

- програма радио центра поводом следећих датума: 15. септембар – Дан српског јединства, слободе и националне заставе; 21. октобар – Дан сећања на страдања српског народа у Другом светском рату; 08. новембар – Дан просветних радника; 11. новембар – Дан примирја у Првом светском рату; 27. јануар – школска слава Свети Сава; 15. фебруар Дан државности Републике Србије – Срећење; 27. фебруар – Дан матерњег језика; 22. април – Дан сећања на жртве холокауста, геноцида и других жртава фашизма у Другом светском рату; 01. мај – Празник рада; 09. мај – Дан победе у Другом светском рату; 24. мај – Дан словенске писмености; 28. јун – Видовдан, завршетак наставне године.
- активности поводом пројекта међународне сарадње са школама из разних земаља;

- тематских изложби у Школи поводом јубилеја, школских и државних празника
- организованих посета установама културе: галеријама, музејима, позоришту, биоскопу;
- организација и посета Сајму књига у Београду и Салону књига у Новом Саду;
- такмичења рецитатора на свим нивоима: зонско, међузонско, покрајинско, републичко
- израде зидних новина, вођење и ажурирање фејсбук странице и инстаграм профила

Школе, вођење и ажурирање сајта

- израде паноа поводом Божића, Ускрса, Фестивала хране, обележавања појединих државних празника, годишњице Школе, одласка матураната,
- радионица посвећених питањима здравља, екологије, насиља, толеранције, мултикултуралности, комуникације,
- екскурзије у првом и другом разреду иматурске екскурзије,
- културно-уметничког програм матурских вечери,
- организација акције „Читајмо на глас“,
- организације Фестивала националних кухиња

Све активности везане за културу наставници и ученици Школе чувају у облику видео- записа, фотографија, паноа, CD –а....

9. Програм слободних активности

Циљ програма: јачање образовно-васпитне делатности школе, подстицање индивидуалних склоности и интересовања, правилно коришћење слободног времена, богаћење друштвеног живота ученика, развијање и неговање другарства.

Начин реализације: Анкетирањем ученика путем Ученичког парламента школа одлучује о томе које ће се слободне активности реализовати у наредној школској години. Реализација слободних активности се остварује кроз рад секција. За рад секција се утврђује распоред који је истакнут на огласној табли Школе.

Програм слободних активности у школи представља значајан део образовно-васпитног рада који има за циљ подстицање целовитог развоја ученика, развијање њихових интересовања, талената, креативности и социјалних вештина. Слободне активности омогућавају ученицима да квалитетно и корисно проводе слободно време, развијају личне потенцијале и активно учествују у животу школе. Слободне активности се организују кроз различите секције, клубове и облике ваннаставног ангажовања ученика. Оне обухватају културно-уметничке, спортске, научно-истраживачке, техничке и хуманитарне активности, у складу са интересовањима ученика и кадровским и организационим могућностима школе.

У оквиру културно-уметничких активности ученици могу учествовати у драмској, рецитаторској, музичкој и ликовној секцији и секцији за израду плаката и зидних новина, где развијају своју креативност, изражајност и осећај за уметност. Спортске активности доприносе развоју физичких способности, здравих животних навика, тимског духа и фер-плеја, кроз школске спортске секције и учешће на такмичењима.

Научно-истраживачке и стручне секције омогућавају ученицима да проширују знања из области које их посебно интересују, да развијају истраживачки дух и критичко мишљење, као и да учествују у пројектима, смотрама знања и такмичењима. Техничке и дигиталне секције подстичу развој практичних вештина, креативности и примену савремених технологија.

Посебно место у програму слободних активности заузимају хуманитарне и еколошке активности, кроз које ученици развијају свест о значају солидарности, очувања животне средине и друштвене одговорности. Кроз организовање акција, радионица и волонтерског рада ученици активно доприносе заједници.

Слободне активности се реализују у оквиру планираног распореда школе, уз ангажовање наставника као координатора и водитеља секција. Ученици се добровољно укључују у активности у складу са својим интересовањима, а рад се прилагођава њиховим могућностима и потребама.

Школа подстиче укључивање што већег броја ученика у слободне активности, јер оне доприносе развоју самопоуздања, одговорности, тимског рада и креативности. Кроз овај програм ученици стичу значајна искуства која доприносе њиховом личном, социјалном и професионалном развоју.

10. Програм каријерног вођења и саветовања

Ради подстицања професионалног развоја ученика и њиховог оспособљавања да донесу одлуку о избору даљег образовања и животног позива, Закон о средњем образовању и васпитању обавезује Школу да подстиче професионални развој ученика у складу са индивидуалним могућностима и друштвеним потребама за кадровима као и да: прати развој ученика, његове склоности и способности у току образовања и помаже му у избору даљег образовања и професионалног оспособљавања.

Циљ: формирање зреле и одговорне личности, способне да доноси добро промишљене и одговорне одлуке о властитој професионалној будућности и да их спроводи у дело.

Садржаји рада:

- утврђивање мотива ученика за упис у Средњу економску школу
- упознавање ученика са методама успешног учења са нагласком на значење позитивне мотивације према учењу и раду
- успостављање сарадње са родитељима ученика у циљу прикупљања потребних података о основношколском развоју деце и предузимање заједничких мера за подстицање и усмеравање њиховог професионалног развоја
- сарадња са установама које се баве каријерним вођењем и саветовањем
- идентификација ученика који нису у могућности да прате и усвајају предвиђене програмске садржаје у стручној школи и предузимање мера за њихово преусмеравање у друге школе
- идентификовање и усмеравање општег и професионалног развоја посебно надарених ученика
- подстицање родитеља да реално сагледавају индивидуалне могућности своје деце, и да заједно са њима праве планове даљег професионалног развоја било да се ради о запошљавању или наставку школовања на одговарајућим школама и факултетима
- припремање емисија за школску разгласну станицу

- рад у педагошким радионицама
 - упознавање ученика са занимањима која могу да обављају након завршетка изабраног профила
 - упознавање ученика са могућностима вертикалне и хоризонталне проходности
 - успостављање сарадње са предузећима посебно са оним за које школа образује кадрове ради обезбеђивања непосредног упознавања основних карактеристика и захтева појединих подручја рада и занимања
 - подстицање ученика да сами трагају за информацијама о подручју рада, мрежи виших школа и факултета
 - помоћ ученицима завршних разреда који се нису професионално определили
 - указивање родитељима на потребу да се у породичној средини чешће разговара о професионалним плановима, да се реално сагледавају могућности запошљавања или даљег школовања
 - организовање предавања на тему „фактори правилног избора занимања”
 - поставка паноа на тему професионална оријентација
 - испитивање ставова ученика према појединим подручјима рада, сагледавање евентуалних предрасуда и предузимање мере за њихово сузбијање
 - организовање посете сајмовима образовања
 - упознавање ученика са организованом и програмском структуром вишег и високог образовања, условима и критеријумима уписа
- (спровођење анкете о професионалним намерама ученика матураната) У Школи постоји Стручни тим за каријерно вођење и саветовање.

11. Програм заштите животне средине

Циљ васпитања и образовања у области заштите и унапређења човекове средине јесте да ученицима, у складу са њиховим узрастом, обезбеде општа знања и развијање понашања које ће им омогућити разрешавање три основна противречна проблема на реализацији савремен човек-природа, еколошки, културно-социјални и економски.

Предвиђени садржаји:

- кроз наставне садржаје, посебно из области књижевности и природних наука, формирати код ученика свест о потреби формирања истине о природи и односу човека према природи
- успостављање сарадње са библиотеком, туристичким и еколошким организацијама са циљем да ученици у свом слободном времену користе све изворе културе, који ће их постицати на унапређење и заштиту човекове средине,
- уређење паноа посвећених заштити и унапређењу животне средине
- учешће ученика у акцијама уређења школског дворишта и акцијама које организује Места заједница Горња Варош као и покрет горана у Сомбору, односно „Млади горани”.
- планирање акција у школи - обележимо дан Планете земље
- учешће ученика на конкурсима које расписују друштвене и стручне организације са темама из ове области.
- организовање практичних акција за побољшање животних и естетских услова непосредне средине (дом, школа),
- загађивање и заштита животне средине

Предвиђене садржаје неопходно је уградити у одговарајуће теме програма редовне наставе,

додатног рада, слободних активности, друштвено корисног рада и одељенских заједница ученика. Наглашена васпитна улога овог подручја захтева од свих наставника да ове садржаје реализују у свакој погодној ситуацији, а посебно је потребно веће ангажовање наставника биологије, хемије и географије као и ликовне и музичке културе. Од наведених садржаја посебно издвајамо посете: позоришним представама, биоскопским пројекцијама, Сомборским музичким вечерима, галерији „М. Коњовић”, Културном центру „Лаза Костић”, Градском музеју, Скупштини општине са освртом на историјске детаље везане за овај објект (слика Ф. Ајзенхута, грбови, стил градње...), Сомборском певачком друштву, и другим културним манифестацијама организованим на нивоу града.

12. Програм заштите од насиља, злостављања и занемаривања и програми превенције других облика ризичних понашања и заштите од дискриминације

На основу Посебног протокола за заштиту деце и ученика од насиља злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама Школа има посебан **Тим за заштиту од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања**.

Чланове и руководиоца тима за заштиту одређује директор установе из реда запослених (обавезно наставник, стручни сарадник, секретар и по потреби други запослени). Установа може да укључи у тим за заштиту представнике родитеља и локалне заједнице, ученичког парламента и по потреби представнике спољашње мреже заштите.

Имена чланова Тима, план рада Тима и акциони план превентивних активности за текућу школску годину су саставни део Годишњег плана рада Школе.

Тим је израдио Програм за заштиту деце и ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања у Школи који је саставни део Школског програма. Планом заштите од насиља на годишњем нивоу дефинишу се превентивне и интервентне активности, одговорна лица и временска динамика и саставни је део Годишњег плана рада школе.

Програмом заштите ученика су дефинисане превентивне активности, као и кораци и процедуре у поступању у заштити ученика од насиља и дискриминације. Такође је дефинисано шта се сматра насиљем и дискриминацијом, као и које све врсте и облике обухвата.

ЗНАЧЕЊЕ ПОЈМОВА

Свако насиље над ученицима се може спречити у атмосфери која:

1. развија и негује културу понашања
2. не толерише насиље и не ћути о њему
3. развија одговорност свих
4. обавезује на поступање све који имају сазнање о насиљу

Програмом заштите ученика су дефинисане превентивне активности, као и кораци и процедуре у поступању у заштити ученика од насиља. Такође је дефинисано шта се сматра насиљем, као и које све врсте и облике обухвата.

Насиље се дефинише као сваки облик једанпут учињеног или поновљеног вербалног или невербалног понашања које има за последицу стварно или потенцијално угрожавања здравља, развоја и достојанства личности ученика или запосленог.

Насиље и злостављање може да јави као физичко, психичко (емоционално), социјално и дигитално.

Физичко насиље је понашање које може да доведе до стварног или потенцијалног телесног повређивања детета или запосленог; физичко кажњавање деце од стране запослених и других одраслих особа.

Психичко насиље је понашање које доводи до тренутног или трајног угрожавања психичког и емоционалног здравља и достојанства детета или запосленог.

Социјално насиље и злостављање је понашање којим се искључује дете из групе вршњака и различитих облика социјалних активности, одвајањем од других, неприхватањем по основу различитости, ускраћивањем информација, изоловањем од заједнице, ускраћивањем задовољавања социјалних потреба.

Дигитално насиље је злоупотреба информационих технологија која може да има за последицу угрожавање достојанства личности и остварује се слањем порука, видео записа, електронском поштом, СМС-ом, ММС-ом, путем веб-сајта (web сите), четовањем, укључивањем у форуме, социјалне мреже и објављивањем садржаја или поверљивих личних података без сагласности (информација, слика, видео снимака и сл.).

Осим наведених облика, насиље и злостављање препознаје се и кроз: злоупотребу, сексуално насиље, насилни екстремизам, трговину људима, експлоатацију детета, породично насиље и др.

Злоупотреба детета је све оно што појединац, односно установа чини или не чини, што негативно утиче, наноси штету, ускраћује или смањује могућност за безбедан и здрав развој и доводи га у немоћан положај према појединцу или установи (злоупотреба у спорту, у политичке, верске, комерцијалне и друге сврхе). Злоупотреба подразумева и прекомерно подстицање, односно психолошки притисак на дете од стране родитеља ради постигнућа која могу да имају за последицу угрожавање нормалног психофизичког и социјалног развоја и најбољег интереса детета.

Сексуално насиље је понашање којим се дете сексуално узнемирава, наводи или приморава на учешће у сексуалним активностима које не жели, не схвата или за које није развојно дорастао или се користи за проституцију, порнографију и друге облике сексуалне експлоатације.

Насилни екстремизам је промовисање, заговарање, подржавање, припремање и учествовање у идеолошки мотивисаном насиљу за остваривање друштвених, економских, верских, политичких и других циљева.

Трговина људима је врбовање, превозење, пребацивање, скривање или примање лица, путем претње силом или употребом силе или других облика присиле, отмице, преваре, обмане, злоупотребе овлашћења или тешког положаја или давања или примања новца или користи да би се добио пристанак лица које има контролу над другим лицем у циљу експлоатације.

Експлоатација је рад који није у најбољем интересу детета, а у корист је другог лица, установе или организације. Ове активности могу да имају за последицу угрожавање физичког или менталног здравља, моралног, социјалног и емоционалног развоја детета и , његову економску зависност, ускраћивање права на образовање и слободу избора.

Занемаривање и немарно поступање је пропуштање родитеља, друге особе која је преузела бригу о детету, установе или запосленог да у оквиру расположивих средстава обезбеди услове за правилан развој детета у свим областима, а што може да наруши његово здравље и развој.

Занемаривање у установи обухвата: ускраћивање појединих облика васпитно-образовног рада неопходних детету; нереаговање на сумњу о занемаривању или на занемаривање од стране родитеља; пропусте у обављању надзора и заштите детета од повређивања, самоповређивања, употребе алкохола, дувана, наркотичког средства или психоактивне супстанце, укључивања у деструктивне групе и организације и др.

Кризни догађај је у већини случајева непредвидив догађај са потенцијално негативним последицама. Тај догађај и његове последице могу проузроковати значајну штету особама које су непосредно или посредно изложене кризном догађају.

Кризни догађај карактерише број жртава (повређених или настрадалих), материјална штета, психолошке реакције појединца и/или заједнице у целини, као и солидарност у сврху отклањања последица.

Кризни догађаји су:

- Природна смрт детета;
- Покушај убиства и убиство детета (у установи или ван ње);
- Покушај самоубиства ученика и самоубиство (у установи или ван ње);
- Природна смрт, самоубиство или убиство запосленог у установи;
- Саобраћајна незгода у којој је повређено или настрадало дете или запослени у установи;
- Нестанак детета;
- Масовно тровање у простору установе;
- Дојава о подметнутој експлозивној направи у установи или терористичком нападу и слично;
- Талачка криза;

- Насиље већих размера (масовне туче, вишеструка убиства, терористички напади);
- Техничко-технолошке опасности (експлозија, изливање, испаравање отровних материја и пожар);
- Природне катастрофе (поплаве, земљотреси, пожари...);
- Епидемија која је обухватила територију/општину на којој се налази установа;

Програм заштите од насиља је утврђен на основу анализе стања безбедности, присутности различитих облика и интензитета насиља, специфичностима установе и њеним активностима као и резултатима самовредновања и вредновањем квалитета рада установе.

У току наставне године спроводи се свеобухватно истраживање ученика од првог до четвртог разреда разреда на теме које испитују присутност различитих облика насиља и осећаја безбедности, прихваћености у школи, дискриминације. На основу резултата истраживања осмишљене су превентивне активности којима ће се посветити већа пажња, изградњи групног идентитета и осећаја припадности одељењу. Носиоци ових активности су одељењске старешине у сарадњи са стручном службом.

Приликом осмишљавања превентивних активности полази се и од резултата самовредновања за сваку школску годину у зависности од описа и процене остварености стандарда и показатеља квалитета рада као и предлога мера за унапређивање квалитета Тима за самовредновања.

У Извештају о резултатима спољашњег вредновања квалитета рада установе од 9.12.2022.године констатовано је да је школа добила општу оцену квалитета рада – 4.

Анализом и проценом остварености стандарда на основу присутних показатеља у области Етос је утврђено да су сви наведени стандарди у потпуности остварени (4) : успостављени су добри међуљудски односи, резултати ученика и наставника се подржавају и промовишу, функционише систем заштите од насиља, развијена је сарадња на свим нивоима.

ПРОЦЕНА БЕЗБЕДНОСТИ У ШКОЛИ

процењујемо да су угрожене следеће ситуације и места у односу на временски период:

СИТУАЦИЈА или МЕСТО	ВРЕМЕНСКИ ПЕРИОД
Простор испред, иза школе	Пре и после наставе – за време одмора – за време часова -
Тоалети на спрату	Пре и после наставе – за време одмора – за време часова -
Ходник у приземљу	Пре и после наставе – за време одмора – за време часова -
Ходници на спрату	Пре и после наставе – за време одмора – за време часова -
У свлачионици у физкултурној сали	Пре и после наставе – за време одмора – за време часова -
На аутобуском стајалишту	
На путу до школе	

Предузете су следеће мере:

1. Почетком школске 2020/21. у ходницима свих спратова Школе је постављен видео надзор. Средства су добијена од АПВ Војводине пријавом на конкурс за финансирање и суфинансирање набавке опреме установа основног, средњег образовања и васпитања, ученичког стандарда и предшколских установа на територији АПВ за 2020. годину
2. Током сваке школске године се организују радионице за одељења првог и другог разреда са циљем превенције насиља у вршњачким односима и развијања толеранције међу ученицима;
3. Током школске године запослени се придржавају распореда дежурних наставника (по два наставника на једном спрату, дежурни наставник на дворишту и испред хале за физичко васпитање);

Позитиван ефекат дугогодишњег превентивног рада и правовременог и одговарајућег реаговања на сваки вид насиља и дискриминације уз обавезно покретање свих механизма унутрашње заштитне мреже подигао је квалитет живота у школи на виши ниво. На основу анализе стања безбедности и закључујемо да је наша школа окружење које васпитно утиче на сваког појединца и помаже му да се развија у зрелу, одговорну и интегрисану личност.

Кључне снаге: У школи се изузетна пажња посвећује безбедности ученика. Прате се и анализирају сви случајеви насилног понашања. Примењују се мере које су у складу са Протоколом о заштити деце/ученика од насиља, злостављања и занемаривања у образовно-васпитним установама. Тим за борбу против насиља врши истраживања и у складу са тим организује активности за решавање проблема насиља. Развијена је мрежа за превенцију и сузбијање насиља. На видним местима су истакнути материјали који промовишу заштиту од насиља и обавештења за ученике, наставнике и родитеље. Ученици имају озбиљан приступ проблему насиља уопште.

1. Начини на које се превентивне мере и активности уграђују у свакодневни живот и рад школе

ОСНОВНИ ПРИНЦИПИ И ЦИЉЕВИ ПРОГРАМА ЗАШТИТЕ УЧЕНИКА

Програм заштите ученика од насиља има као **општи циљ да наша школа буде безбедно и подстицајно место чиме се остварује право сваког детета да буде заштићено од свих облика насиља**. Ово се постиже применом **мера превенције**, ради стварања безбедне средине, и **мера интервенције** у ситуацијама када се јавља насиље, злостављање и занемаривање ученика.

Специфични циљеви Програма у **превенцији** су следећи:

1. подстицање и развијање климе прихватања, толеранције и међусобног уважавања
2. идентификација безбедносних ризика у школи увидом у документацију, непосредно окружење евидентирањем критичних места у школи, анкетирањем ученика, наставника и родитеља
3. повећање осетљивости свих који су укључени у живот и рад школе, на препознавање насиља и злостављања
4. унапређење способности свих учесника у школском животу – наставног и ваннаставног

- особља, ученика, родитеља, лок.заједнице – за уочавање, препознавање и решавање проблема насиља
5. оспособљавање свих запослених и родитеља за рано препознавање знакова у понашању деце који указују на потенцијално насилно понашање
 6. пружање помоћи ученицима у савладавању личних проблема и проблема у учењу
 7. изграђивање и примена норми понашања, информисање о правилима и кућном реду
 8. дефинисање процедура и поступака реаговања на насиље и информисање свих учесника у школском животу о томе
 9. омогућавање свим ученицима који имају сазнања о могућем насилном акту да без излагања опасности врше пријављивање насиља
 10. спровођење психо-социјалног програма превенције кроз обуку за ненасилну комуникацију, самоконтролу реаговања и понашања, превазилажење стреса, учење социјалних вештина
 11. сарадња са родитељима путем Савета, родитељских састанака, индивидуалних и групних разговора
 12. сарадња са службама ван школе које посредно и непосредно могу помоћи на превазилажењу проблема насиља у школи

Специфични циљеви у интервенцији:

1. Спровођење процедура и поступака реаговања у ситуацијама насиља
2. Праћење и евидентирање врста и учесталости насиља и процењивање ефикасности спровођења Програма заштите
3. Рад на отклањању последица насиља и интеграција ученика у заједницу вршњака
4. Саветодавни рад са ученицима који трпе насиље, врше насиље или су посматрачи насиља

АКТИВНОСТИ	НАЧИН ОСТВАРИВАЊА	НОСИОЦИ АКТИВНОСТИ	ВРЕМЕНСКА ДИНАМИКА
Превенција насиља реализацијом радионица, предавања	Обрада тема у оквиру ЧОС које се односе на упознавање са правилима понашања у школи и израду одељењских правила; теме везане за другарство, узајамно уважавање, толеранцију; ненасилно решавање сукоба, радионице везане за права детета, за превенцију дискриминације	Одељењске старешине и стручни сарадници	Током године, према плановима рада одељењских старешина
Превенција насиља реализацијом културних, спортских, хуманитарних и	Рад у области културних, спортских, хуманитарних и других активности уз укључивање ученика у разноврсне садржаје чији је циљ квалитетно организовање слободног времена,	Наставници, ученици, одељењске старешине, стручни сарадници,	Током године, према плановима спортских, културних, хуманитарних

других активности	развијање тимског рада а посебно промовисање здравих животних стилова	родитељи	активности
Превенција насиља раном идентификацијом ризика	Идентификовање и рано препознавање ризика од насиља, дискриминације, злостављања и занемаривања анкетирањем ученика и планирањем других облика превентивних активности на основу резултата анкета	Чланови Тима за заштиту од насиља, стручни сарадници	Током године
Превенција насиља упознавањем ученика са правилницима и процедурама у поступању у школи	Упознавање ученика са Правилником о протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање, упознавање са правилима понашања у школи, израда одељењских правила	Одељенске старешине	Септембар
Активности ученика чланова Ученичког парламента	Организација хуманитарних акција, реализација вршњачких едукација из превенције насиља и дискриминације	Чланови Ученичког парламента, наставници који координирају радом парламента, стручни сарадници	Током године
Превенција насиља укључивањем родитеља ученика	Упознавање родитеља ученика са правилницима, протоколом о поступању у случају насиља, платформама, садржајима за превенцију насиља, на родитељским састанцима, путем сајта, огласне табле, извештавање Савета родитеља о раду Тима за заштиту од насиља	Одељенске старешине, стручни сарадници, директор, Савет родитеља	Током године
Превенција насиља стручним усавршавањем запослених	Организовање похађања семинара, радионица, предавања за запослене на теме превенције насиља, упућивање запослених на платформу „Чувам те“, садржаје за превенцију насиља	Директор, Тим за стручно усавршавање	Током године
Сарадња са локалном средином	Договори, анализе, предавања и радионице за ученике и родитеље, реализација пројеката и заједничких активности са –	Директор, наставници, одељењске старешине,	Током године према планираним активностима

	Домом здравља , Медицином рада, Заводом за заштиту здравља, Школском управом, Центром за социјални рад, Локалном самоуправом, Црвеним крстом, спортским клубовима и удружењима, Културним центром, НВО организацијама, МУП-ом	стручни сарадници, сарадници из локалне средине	сарадника из локалне средине, и по потреби
--	--	--	---

Превентивне мере и активности, нивои, носиоци и време саставни су део Годишњег плана рада школе .

Првог наставног дана, на почетку школске године, током првог часа, одељењски старешина упознаје ученике са правима, обавезама, одговорностима, начином функционисања школе, распоредом дежурних наставника и других запослених и правилима понашања у школи. На првом родитељском састанку ово је такође, прва тачка дневног реда.

Директор школе осим иницирања рада Тима за заштиту, кроз решења и расподелу обавеза, проверава доступност свих информација везаних за заштиту ученика и запослених. Такође, води се брига о видљивости свих правила и обавештења (огласна табле за наставнике и ученике, књига саопштења, разгласна станица и др.)

Документима у школи регулишу се права и обавезе свих актера школског живота, ученика, наставника и других запослених и родитеља. Наставне и ваннаставне активности , на свим нивоима, односно на нивоу појединца, одељењске заједнице, Ученичког парламента, стручних органа, тела и тимова представљају се и са њима су упознати и родитељи на родитељским састанцима, али и индивидуално и групно, затим на Савету родитеља.

Веома је важан и у великом броју заступљен број креативних секција и других секција које обрађују социјалне, друштвене, еколошке и хуманитарне теме и покрећу сличне акције.

Тим за заштиту формира обрасце, како би се евиденција водила благовремено, ажурно и потпуно и у складу са процедурама за рад у школи.

Ученици се организују кроз рад Ученичког парламента.

2. Стручно усавршавање запослених ради унапређивања компетенција

Важно је да су установи ствара клима у којој се квалитет васпитно-образовног процеса и односа међу учесницима сматра најбољом превентивном мером. Да би се то остварило потребно је стално стручно усавршавање свих запослених. Оно има за циљ стицање знања и развијање вештина за конструктивно реаговање на насиље и за благовремено уочавање понашања која указују да ученик трпи или чини насиље.

Платформа „Чувам те“ представља важан систем подршке у области безбедности и заштите деце, са посебним акцентом на превенцију вршњачког и дигиталног насиља. Њена основна сврха је повезивање ученика, родитеља, наставника и надлежних институција како би се проблеми насиља

препознали и решили на време. Платформа омогућава брзу и једноставну пријаву различитих облика насиља, као и приступ корисним информацијама и саветима за безбедно понашање.

У нашој школи ученици и родитељи се редовно упознају са радом и могућностима платформе „Чувам те“. Током родитељских састанака, часова одељењске заједнице и едукативних радионица представљамо начине коришћења платформе и упућујемо ученике и родитеље да користе доступне материјале за едукацију и информисање. Посебно се истиче значај садржаја који се односе на безбедност на интернету, препознавање вршњачког насиља, правилну комуникацију и заштиту личних података.

Платформа се користи и у непосредном раду са ученицима кроз разговоре, презентације, радионице и тематске часове посвећене превенцији насиља и развоју толеранције. Ученици заједно са наставницима анализирају едукативне текстове и видео материјале са платформе, разговарају о примерима из свакодневног живота и уче како да реагују у ситуацијама које могу угрозити њихову безбедност. Наставници користе материјале са платформе као подршку у реализацији васпитно-образовног рада и у јачању свести ученика о значају међусобног поштовања и ненасилне комуникације.

Родитељи преко платформе могу добити савете о заштити деце на интернету и начинима комуникације са децом у случају проблема, док наставници имају могућност да добију стручну подршку и смернице за поступање у различитим ситуацијама. Ученицима је омогућено да се информишу о сигурном коришћењу интернета и да науче како да препознају и пријаве различите облике насиља.

Захваљујући платформи „Чувам те“, школа додатно унапређује сарадњу са родитељима и доприноси стварању безбедног, подстицајног и позитивног окружења за све ученике.

Националној платформи „Чувам те“ се може приступити на домену: cuvamte.gov.rs

Семинари на тему стварања безбедног и подстицајног окружења у Школи су саставни део Оквирног плана стручног усавршавања у Школи.

3. Начини информисања о обавезама и одговорностима у области заштите од насиља

У циљу обезбеђивања сигурног и подстицајног окружења за ученике и запослене, у средњој стручној школи континуирано се спроводе активности усмерене на информисање о обавезама и одговорностима у области заштите од насиља, злостављања и занемаривања. Посебна пажња посвећује се превентивном деловању, развоју међусобног поштовања и благовременом реаговању у свим ситуацијама које могу угрозити безбедност ученика.

Првог наставног дана, на почетку школске године, током првог часа, одељењски старешина упознаје ученике са правима, обавезама, одговорностима, начином функционисања школе, распоредом дежурних наставника и других запослених и правилима понашања у школи. Кроз различите активности ученици се информишу о томе шта представља вршњачко, психичко, физичко и дигитално насиље, као и о начинима реаговања и тражења помоћи. Посебан акценат ставља се на развијање толеранције, ненасилне комуникације и одговорног понашања у школском окружењу и

на интернету. Посебан акценат се ставља на Протокол за поступање у случају насиља. Ово је и једна од тема на првом родитељском састанку.

Предметни наставници на почетним часовима обрађују теме кључне за развијање компетенција за сарадњу и комуникацију и као модели промовишу у свом понашању толеранцију, емпатију, уважавање и поштовање другог.

На првом родитељском састанку ово је, такође, прва тачка дневног реда. На састанцима се представљају процедуре поступања у случају насиља, улога породице у превенцији ризичних понашања, као и начини сарадње са школом и надлежним институцијама. Родитељи се подстичу да активно прате понашање и потребе своје деце и да благовремено реагују у случају уочених проблема.

Објављивање извода из закона, општих аката и Кућног реда школе се налазе у свим просторијама и на огласним таблама, као и схематски приказ нивоа и начина реаговања на насиље.

Извештај о реализацији годишњег плана рада школе садржи и извештај о остваривању програма заштите који се детаљно презентује на Наставничком већу, Савету родитеља, Ученичком парламенту и Школском одбору. Сви стратешки документи школе се постављају на званични сајт школе и доступни су свима.

4. Подстицање и оспособљавање ученика за активно учествовање у раду одељењске заједнице, ученичког парламента, школског одбора и стручних органа школе

Средња стручна школа у свом васпитно-образовном раду посебну пажњу посвећује развоју хуманости, одговорности, солидарности и активног односа ученика према заједници. Кроз различите активности ученици се подстичу да учествују у друштвено-корисном и хуманитарном раду, како би развијали свест о значају међусобног поштовања, сарадње и помоћи другима.

Током школске године ученици се укључују у различите активности које имају за циљ унапређење школског окружења и пружање помоћи онима којима је подршка потребна. Организују се акције уређења школског простора и дворишта, учешће у еколошким активностима, прикупљање школског прибора, одеће и прехранбених производа за социјално угрожене породице, као и учешће у хуманитарним акцијама које се реализују у сарадњи са локалном заједницом и хуманитарним организацијама.

Ученици се кроз часове одељењске заједнице, радионице и разговоре са одељењским старешинама информишу о значају друштвено-корисног рада и његовој улози у развоју личне одговорности и позитивних животних вредности. Посебан акценат ставља се на развијање емпатије, толеранције, тимског рада и спремности да се помогне другима. Ученици се подстичу да својим активним учешћем доприносе бољој атмосфери у школи и заједници.

У реализацији активности значајну улогу имају наставници, стручни сарадници и ученички парламент, који својим предлозима и ангажовањем мотивишу ученике да се укључе у различите облике хуманитарног и волонтерског рада. Посебно се подржавају иницијативе ученика које доприносе развоју сарадње, одговорности и позитивних односа међу вршњацима.

Школа континуирано подстиче ученике да развијају свест о значају друштвено-корисног рада као важног сегмента личног и професионалног развоја. Учешћем у оваквим активностима ученици стичу позитивне радне навике, осећај припадности заједници и развијају одговорно понашање, што доприноси стварању подстицајног и безбедног школског окружења.

Ученички парламент (УП) има водећу улогу у иницирању ученичких активности у школи. Из сваког одељења се бирају ученици који активно и партиципативно учествују у осмишљавању активности на нивоу Школе. Његови чланови учествују у раду Школског одбора, а такође и у раду других тимова у школи .

Ученици се константно мотивишу да се укључују на разне тренинге, радионице, обуке, семинаре, конференције на разне теме, а затим путем вршњачке едукације стечена знања, информације пренесу својим вршњацима.

Часови грађанског васпитања биће још једна од прилика реализације тематских радионица на тему насиља и спречавања насиља, као и реаговања у случају насиља.

Часови верске наставе такође представљају допринос духу јачања међусобне толеранције, поштовања и љубави.

5. Подстицање ученика за обављање друштвено – корисног, односно хуманитарног рада

Ова врста активности остварује се у циљу превентивне функције школе и развијања емпатије, солидарности и сарадње, активизма, као и основних моралних вредности код ученика. Сврха друштвено-корисног рада је, поред осталог, да ученици унапреде компетенције потребне за одговорно учешће у друштву и да буду оснажени да поштују и промовишу људска права. Друштвено-користан рад се планира и реализује у оквиру појачаног васпитног рада ученика за учињену лакшу и тежу повреду обавеза ученика, као и повреда забране уређене законом којим се уређују основе система образовања и васпитања, а водећи рачуна о психофизичкој и здравственој способности, узрасту и достојанству ученика.

Активности које школа планира да реализује у циљу развијања друштвено одговорног понашања.

1.Организовање хуманитарних акција за осетљиве групе (манифестације, изложбе, прикупљања прилога и сл.);

- Организовање хуманитарних акција за животиње (акције храњења и удомљавања напуштених животиња, прикупљање прилога, волонтирање у азилу за животиње, организовање манифестација и сл.);

- Посете установама социјалне и здравствене заштите и другим установама које се баве хуманитарним радом (домови за децу без родитељског старања, домови за стара лица, дневни боравци за децу са сметњама у развоју и инвалидитетом и сл.) у циљу реализације хуманитарних акција или друштвених активности;

- Организовање еколошких акција, акција заштите животине средине и животиња, акција рециклаже у установи и у сарадњи са локалном заједницом или релевентним институцијама, организацијама; обуке и предавања на тему екологије, заштите животне средине и примарне

рециклаже ради подизања еколошке свести;

- Уређење простора школе или у локалној заједници - паркова, спортских терена, дворишта школе (сађење дрвећа, цвећа, постављање кућица за птице у школском дворишту и градском парку и сл.);
- Организовање тематских трибина, предавања, округлих столова, радионица на различите теме (превенције насиља, ментално здравље младих, здрави стилови живота, полно преносиве болести, психоактивне супстанце, заштита од нежељене трудноће, сексуално васпитање, пандемијске болести и значај хигијене и др.);
- Активно укључивање ученика у ученичке организације и тимове (ученички парламент, вршњачки тим, тим за медијацију и сл.);
- Формирање ученичких клубова који би се бавили волонтерским активностима у оквиру школе (међувршњачком подршком, књижевни клубови и др.);
- Укључивање ученика у различите пројектне/истраживачке активности школе (припрема простора, материјала, промотивног материјала, реализација активности, презентација и сл.);
- Укључивање ученика у организованим активностима школе - вршњачка подршка за учење, у оквиру додатне и допунске наставе, припреме за завршни испит, подршку ученицима у учењу
- Укључивање ученика у организацији и реализацији различитих активности школе у циљу превенције насиља и дискриминације (предавања, радионице, Жива библиотека и др.);
- Креирање плана активности поводом обележавања значајних дана/датума током школске године (Међународни дан толеранције, Међународни дан заштите деце од насиља, Светски дан менталног здравља, Дечија недеља, Међународни дан деце, Међународни дан особа са инвалидитетом и сл.);
- Укључивање ученика у рад и одржавање ђачке кухиње

6. Појачан васпитни рад ради развијања самоодговорног и друштвено одговорног понашања ученика

Приликом одређивања и осмишљавања активности појачаног васпитног рада води се рачуна да је у интензитету примерен потребама ученика (узимају се у обзир последице догађаја по учеснике, претходно понашање ученика у установи и континуитет ризичног понашања ученика). Појачан васпитни рад реализује се кроз часове одељењске заједнице, индивидуалне разговоре са ученицима, саветодавни рад одељењских старешина, педагога и психолога, као и кроз различите радионице и тематска предавања. Ученици се упућују на значај одговорног понашања, ненасилне комуникације, поштовања различитости и конструктивног решавања конфликта. Посебна пажња посвећује се развијању свести о последицама непримереног понашања и значају личне одговорности у свакодневном животу и раду.

Ако су у пружању подршке ученику укључени представници из спољашње мреже заштите, установа остварује сарадњу са њима у циљу усклађивања активности у пружању адекватне подршке. У план појачаног васпитног рада установа обавезно укључује родитеље ученика и представнике спољашње мреже заштите ради који су укључени у пружање подршке ученику и породици.

Садржаји, активности:

- Организовати активности (радионице, часови одељењског старешина, акције, посете трибинама, семинарима,) усмерене на стварање и неговање климе прихватања, толеранције,

уважавања и емпатије

- Организовати активности (радионице, часови одељењског старешине, акције,) усмерене на креативну организацију слободног времена ; смањење негативног утицаја медија на децу - ученике
- Организовати активности (радионице, часови одељењског старешине, акције...) усмерене на очување животне средине
- Упознавање ученика и рад на платформи „Чувам те“ као богатом извору информација о безбедности

Укључивање ученика у доношење и осмишљавање активности превенције – развојни план, снаге школе, недостаци, идеје .. Школа подстиче ученике да активно учествују у школским активностима, раду ученичког парламента, друштвено-корисном и хуманитарном раду, како би кроз практично деловање развијали осећај припадности, сарадње и одговорности према заједници. Ученици се мотивишу да својим понашањем доприносе позитивној атмосфери у школи и да развијају толеранцију, емпатију и међусобно уважавање.

Дефинисање правила понашања и последица кршења правила

Укључити родитеље у сарадњу са Тимом за заштиту деце и ученика од дискриминације, насиља, злостављања и занемаривања

Заједничким радом са родитељима развијати код ученика што већи осећај припадности школи.

7. Поступци за рано препознавање ризика од насиља, злостављања и занемаривања

Школа посебну пажњу посвећује раном препознавању ризика од насиља, злостављања и занемаривања, са циљем благовременог реаговања и обезбеђивања сигурног и подстицајног окружења за све ученике. У школи се континуирано спроводе превентивне активности које доприносе уочавању промена у понашању ученика и препознавању фактора ризика који могу указивати на присуство различитих облика насиља или занемаривања.

Рано препознавање ризика реализује се кроз свакодневно праћење понашања, успеха, редовности похађања наставе и односа ученика према вршњацима и наставницима. Одељењске старешине, предметни наставници, педагог и психолог школе сарађују у размени информација и уочавању могућих проблема, како би се на време предузеле одговарајуће мере подршке. Посебна пажња посвећује се ученицима који испољавају повученост, промене у понашању, пад мотивације, честе изостанке, конфликте са вршњацима или друге облике ризичног понашања.

Кроз часове одељењске заједнице, радионице и едукативна предавања ученици се информишу о различитим облицима насиља, начинима препознавања ризичних ситуација и могућностима тражења помоћи. Ученици се подстичу да благовремено пријаве проблеме и да се обрате наставницима, стручним сарадницима или другим одраслим особама од поверења уколико примете насиље или осете угроженост.

Школа остварује континуирану сарадњу са родитељима, који се путем родитељских састанака, индивидуалних разговора и саветодавног рада информишу о значају раног препознавања проблема и правовременог реаговања. Родитељи се упућују на праћење промена у понашању деце, развијање отворене комуникације и сарадњу са школом у циљу пружања подршке ученицима.

У раду школе користе се и едукативни материјали и смернице са платформе „Чувам те“, који доприносе подизању свести о превенцији вршњачког и дигиталног насиља. Наставници и ученици користе доступне садржаје током радионица и разговора, како би се развијала свест о значају безбедности, међусобног поштовања и одговорног понашања.

Континуираним праћењем, сарадњом и превентивним деловањем школа настоји да благовремено препозна ризике, пружи адекватну подршку ученицима и допринесе стварању безбедне и подстицајне школске средине.

Рано препознавање ризика од насиља, злостављања и занемаривања је битно због предузимања мера превенције како не би дошло до ситуације насиља. Низ фактора делује на појаву ризичних ситуација за појаву насиља. Правовремено реаговање је битан чинилац у раном сузбијању насиља.

Активности:

1. Идентификација ученика који могу постати жртва насиља (идентификација ученика из осетљивих група, прикупљање чињеница о социјалном, материјалном, здравственом статусу ученика, идентификација ученика из дисфункционалних породица);
2. Идентификација ученика који испољавају агресивно понашање (идентификација ученика из дисфункционалних породица, прикупљање података о ученику од родитеља, праћење понашања ученика);
3. Идентификација групе или одељења у којем су нарушени односи међу ученицима (разговор са родитељима ученика. Разговор са наставницима који реализују наставу у датом одељењу)

8. Начини реаговања на насиље, злостављање и занемаривање, улоге и одговорности и поступање у интервенцији када постоји сумња или се оно догађа

ПОДЕЛА НАЈЧЕШЋИХ ОБЛИКА НАСИЉА И ИНТЕРВЕНЦИЈА ПРЕМА НИВОИМА НАСИЉА

У установи се интервенише на насиље, злостављање и занемаривање, када се оно дешава или се догодило између:

деце или ученика (вршњачко насиље);

запосленог и детета, односно ученика;

родитеља и детета, односно ученика;

родитеља и запосленог; ученика и запосленог, као и када насиље, злостављање и занемаривање чини треће лице у односу на дете, ученика, запосленог или родитеља.

Установа је дужна да интервенише увек када постоји сумња или сазнање да дете и ученик трпи насиље, злостављање и занемаривање, без обзира на то где се оно догодило, где се догађа или где се припрема.

Увек када је запослени починилац насиља, злостављања и занемаривања према детету и ученику у установи, директор предузима мере према запосленом, у складу са законом, а према детету и ученику мере за заштиту и подршку (план заштите од насиља) на основу Правилника о протоколу. Када родитељ пријави директору непримерено понашање запосленог према његовом детету, директор поступа у складу са законом.

Уколико постоји сумња да је починилац насиља, злостављања и занемаривања треће лице према детету и ученику, директор је обавезан да истовремено обавести родитеља детета које је изложено насиљу, злостављању и занемаривању, надлежни центар за социјални рад полицију и надлежно јавно тужилаштво.

Када се насиље и злостављање дешава у установи између одраслих лица (запослени - запослени; запослени - родитељ; запослени, родитељ - треће лице), директор предузима мере, у складу са законом.

Установа је дужна да поступа увек када постоји сумња или сазнање да запослени трпи насиље од стране ученика, родитеља или трећег лица у установи или за време организовања активности установе.

Процењивање насиља, злостављања и занемаривања по нивоима не односи се на запослене, већ само на вршњачко насиље.

Када је ученик починилац насиља према запосленом, директор је дужан да одмах обавести родитеља и центар за социјални рад; да покрене васпитно-дисциплински поступак и да изрекне васпитно-дисциплинску меру, у складу са законом за ученике старости до 14 година, а за ученике изнад 14 година, осим наведених активности и да обавести надлежно јавно тужилаштво и полицију.

У табели су приказани нивои реаговања и различити облици насиља. У зависности од интензитета, учесталости и последица које насиље оставља, поједини облици се понављају на више различитих нивоа.

ПРВИ НИВО

На првом нивоу, по правилу, активности предузима самостално одељењски старешина, наставник, у сарадњи са родитељем, у смислу појачаног васпитног рада са васпитном групом, групом ученика или индивидуално. Изузетно, ако се насилно понашање понавља, ако васпитни рад није делотворан, ако су последице теже, ако је упитању насиље и злостављање од стране групе према појединцу или ако исти ученик трпи поновљен насиље за ситуације првог нивоа, школа интервенише активностима предвиђеним за други, односно трећи ниво.

Физичко насиље	Емоционално / психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље и злостављање, су нарочито неумесно са сексуалном поруком	Насиље злоупотребом информационих технологија
ударање чврга, гурање,	омаловажавање, оговарање, вређање,	добацивање, подсмивање, игнорисање,	добацивање, псовање, ласцивни коментари, ширење прича,	узнемиравајуће позивање, слање

штипање, гребање, гађање, чупање, уједање, саплитање, шутрање, прљање, уништавање ствари	ругање, називање погрдним именима, псовање, етикетирање, имитирање, „прозивање“	искључивање из групе или заједничких активности фаворизовање на основу различитости, ширење гласина	етикетирање, сексуално недвосмислена гестикулација.	узнемиравајућих порука СМС-ом, ММС-ом или путем аудовизуелних снимака.
---	--	--	--	--

ДРУГИ НИВО

На другом нивоу, по правилу, активности предузима одељењски старешина, у сарадњи са педагогом, психологом, Тимом, уз обавезно учешће родитеља, у смислу појачаног васпитног рада. Уколико појачани васпитни рад није делотворан, директор покреће васпино-дисциплински поступак и изриче меру, у складу са законом. У табели су приказани нивои реаговања и различити облици насиља. У зависности од интензитета, учесталости и последица које насиље оставља, поједини облици се понављају на више различитих нивоа.

Физичко насиље	Емоционално / психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље и злупотреба	Насиље злупотребом информационих технологија
шамарање, ударање, гажење, цепање одела, „шутке“, затварање, пљување, отимање и уништавање имовине,	уцењивање, претње, неправедно кажњавање, забрана комуницирања, искључивање, манипулисање	сплеткарење, игнорисање, неукључивање, неприхватање манипулисање, искоришћавање	сексуално додиривање, показивање порнографског материјала, показивање интимних делова тела, свлачење	Оглашавање, снимање и слање видео записа, злупотреба блогова, форума и чествовања, снимање камером појединаца против њихове воље, снимање камером насилних сцена, дистрибуција снимака и слика

ТРЕЋИ НИВО

На трећем нивоу, активности предузима директор са Тимом, уз обавезно ангажовање родитеља и надлежних органа, организација и служби. На овом нивоу обавезни су васпитни рад који је у интензитету примерен потребама ученика као и покретање васпитно дисциплинског поступка и изрицање мере.

Тим за заштиту процењује да ли је неопходно да се током трајања васпитно-дисциплинског поступка ученик удаљује из процеса непосредног образовно-васпитног рада и осталих облика образовно-васпитног рада најкраће пет радних дана, а најдуже до окончања васпитно – дисциплинског поступка, уважавајући ризике, досадашње понашање ученика и изречене мере, последице и околности ситуације, безбедност, узраст и развојне карактеристике. О удаљењу

ученика, школа поред родитеља, обавештава и надлежни центар за социјални рад у циљу заједничког деловања и израде плана ПВР за ученика, током трајања васпитно – дисциплинског поступка, тј. мере непосредног удаљавања. Током удаљења ученика, школа је у обавези да достави потребне наставне материјале како би се обезбедио континуитет у праћењу наставног процеса ученика.

За трећи ниво насиља директор установе подноси пријаву надлежним органима и обавештава Школску управу, у року од 24 часа од момента сазнања, путем дигиталне националне платформе “Чувам те” са првим информацијама о догађају и предузетим активностима, а у року од 48 сати од момента сазнања са допуном информација и закључцима са састанка тима за заштиту.

Физичко насиље	Емоционално / психичко насиље	Социјално насиље	Сексуално насиље и злоупотреба	Насиље злоупотребом информационих технологија
туча, дављење, бацање, проузроковање опекотина и других повреда, ускраћивање хране и сна, излагање ниским температурама, напад оружјем.	заstraшивање уцењивање уз озбиљну претњу, изнуђивање новца или ствари, ограничавање кретања, навођење на коришћење наркотичких средстава и психоактивних супстанци, укључење у деструктивне групе и организације	претње, изолација, малтретирање групе према појединцу или групи, организовање затворених група (кланова), које има за последницу повређивање других	завођење од стране одраслих, подвођење, злоупотреба положаја, навођење, изнуђивање и принуда на сексуални чин, силовање, инцест	снимање насилних сцена, дистрибуирање снимака и слика, дечија порнографија...

Процедуре у ситуацијама насиља

ПРОЦЕДУРА У ИНТЕРВЕНЦИЈИ

Процедуре у интервенцији су различите с обзиром на три ситуације – да ли се насиље јавља међу децом, од стране одраслог у школи или од стране одраслог ван школе.

Кораци у интервенцији су следећи:

1. Сазнање о насиљу или откривање насиља одвија се непосредним увидом да је насиље у току или посредно, препознавањем спољашњих знакова или поверавањем самог детета или треће особе
2. Прва реакција треба да буде заустављање насиља и обавештавање о томе надлежне

особе: дежурног наставника, родитеља, чланове Тима, директора или помоћника, одељ.старешину, ПП службу, а који ће даље проценити да ли треба позвати МУП или здравствену службу. Смиривање ситуације подразумева удаљавање ученика из ситуације и смањење напетости кроз разговор са актерима. Тај разговор треба да буде умирујући, без спомињања могућих последица и застрашивања.

3. Обавештавање родитеља и предузимање хитних акција по потреби(пружање прве помоћи,обезбеђивање лекарске помоћи,обавештавање Полиције и центра за социјални рад)
4. Прикупљање информација значи разговор са актерима и другим учесницима у догађају уз вођење записника. Разговор треба да води неко од чланова тима, педагог или психолог, одељењски старешина. (Напомена: У образовно-васпитном систему нема места за истрагу или доказивање злостављања, о постојању сумње се обавештавају надлежне службе.) Посебна пажња треба да буде обрађена на жртву насиља тако што ће јој се омогућити да се осећа безбедно и да нема страх од освете ученика којима ће бити изречене мере.
5. Након тог разговора обављају се консултације у оквиру установе – са колегом, са Тимом за заштиту, са ПП службом, директором, дежурним наставником, при чему се анализирају чињенице, процењује ниво ризика и прави план заштите, водећи рачуна о принципу поверљивости и најбољем интересу ученика. Уколико је потребно, обављају се консултације са службама ван установе (Центар за социјални рад, здравствена служба). На основу консултација треба донети одлуку о начину реаговања и праћења и одредити улоге, задатке и одговорности у самом поступању.
6. Након консултација и заузимања става школе о догађају, предузимају се мере и активности за све нивое насиља излостављања.Оперативни план заштите сачињава се за конкретну ситуацију другог и трећег нивоа за све ученике – учеснике насиља и злостављања(оне који трпе,који чине и који су сведоци насиља).План заштите садржи:активности усмерене на промену понашања – појачан васпитни рад, рад са родитељем,одељењском заједницом,укључивање ученичког парламента и савета родитеља,носиоце тих активности и временску динамику,начине којима ће се обезбедити поновна укључивања свих учесника насиља у ширу друштвену заједницу.
7. Праћење ефеката предузетих мера врши Тим, водећи рачуна о интеграцији свих актера у заједницу и успостављању односа сарадње и толеранције.

СПОЉАШЊА ЗАШТИТНА МРЕЖА

Спољашњу заштитну мрежу чине следеће институције:

1. Центар за социјални рад
2. МУП
3. Дом здравља
4. Културни центар и Канцеларија за младе,Центар за развој заједнице „Линк“,
5. Локална самоуправа
6. Спортски савез

Циљ сарадње : стручна помоћ и сарадња у решавању проблема и задовољавање културних и спортских потреба ученика.

УНУТРАШЊА ЗАШТИТНА МРЕЖА

Унутрашњу заштитну мрежу чине сви запослени и ученици школе.

Школа је прописала улоге и одговорности запослених и ученика у школи:

(ко шта ради када постоји сумња на насиље или се насиље догоди)

ДЕЖУРНИ НАСТАВНИК

- дежура у складу са распоредом;
- уочава и пријављује случај;
- покреће процес заштите детета (реагује одмах) у случају насилног понашања, користећи неку од стратегија;
- обавештава одељењског старешину о случају;
- евидентира случај у књигу дежурстава
- сарађује са Тимом за заштиту деце од насиља.

ОДЕЉЕЊСКИ СТАРЕШИНА

- уочава случајеве насилног понашања и реагује одмах;
- учествује у процесу заштите деце;
- разговара са учесницима насиља;
- информише родитеље и сарађује са њима;
- по потреби, сарађује са Тимом за заштиту деце од насиља;
- прати ефекте предузетих мера;
- евидентира случај и води документацију;
- по потреби, комуницира са релевантним установама.

ТИМ, ПСИХОЛОГ, ПЕДАГОГ

- уочава случајеве насилног понашања;
- покреће процес заштите детета, реагује одмах;
- обавештава одељењског старешину и сарађује са њим;
- по потреби, разговара са родитељима;
- пружа помоћ и подршку деци/ученицима, наставницима;
- разматра случај (2. и 3. ниво) и осмишљава мере заштите;
- обавља консултације, предлаже заштитне мере, прати ефекте предузетих мера;
- по потреби, сарађује са другим установама;
- евидентира случај.

ПОМОЋНО-ТЕХНИЧКО ОСОБЉЕ

- дежура;
- прекида насиље;
- уочава и пријављује случајеве насилног понашања.

УЧЕНИЦИ, ДЕЦА

- уочавају случајеве насилног понашања;
- траже помоћ одраслих;
- пријављују одељењском старешини
- за теже случајеве консултују чланове школског Тима;
- учествују у мерама заштите.

9. Облици и садржаји рада са свом децом и ученицима, односно онима који трпе, чине или су сведоци насиља, злостављања и занемаривања

Како би довели до промене понашања, код деце која врше насиље, одрасли треба најпре да разумеју њихову перспективу и разлог зашто бирају да се на тај начин понашају. Потребно је радити са учеником на промени ставова и уверења о насилном решавању проблема. Тек тада ћемо моћи да изазовемо промену код детета. Када су упитању ученици која трпе насиље, важно је развијати систем подршке у њиховом окружењу.

Активности:

Рад са одељењем у којем се налазе ученици који трпе/врше насиље/дискриминацију :

*(едукативни филмови, радионице: педагог, ученички парламент, активности, састави, панои на тему насиља, превенције насиља и последица насиља ;предавања и радионице на тему емпатије, постизања социјалних вештина, контроле беса, конструктивног решавања конфликта, јачања самопоуздања и самопоштовања; одељењска дискусија о проблему „ насилник/жртва”).

*Поступци подршке наставника којом жртва постаје вредна у очима вршњака у одељењу

*Праћење ефеката предузетих мера

*Праћење понашања ученика који трпе насиље или су жртве насиља или су сведоци насиља

*Састанци наставника, родитеља и деце

*Медијациони састанци

Индивидуални /групни рад/подршка са ученицима који трпе/врше насиље/дискриминацију

* избор тема које се односе на област насиља, злостављања и занемаривања које би се могле презентовати непосредно после одређених ситуација

*радионице и фокус групе са ученицима у зависности од узраста и насиља које се десило, индивидуално или групно

* саветодавни рад/ индивидуално/групно са стручним сарадником – психолог, педагог

Реализација друштвено – корисног и хуманитарног рада

*избор друштвено – корисног и хуманитарног рада у сваком конкретном случају

10. Облици и начини сарадње

У планирању и спровођењу активности у овој области Тим за заштиту и други стручни органи у школи остварују пуну сарадњу са породицом ученика, јединицом локалне самоуправе, МУП,

активности	садржај	начини реализације /облици рада	праћење и евалуација
Сарадња са родитељима: *уознавање родитеља са правном регулативом у области заштите ученика од насиља, злостављања и занемаривања *укључивање родитеља у планирање мера и спровођење активности за спречавање и сузбијање насиља * укључивање родитеља у осмишљавање активности ПБР	трибине, изложбе о безбедности и заштити ученика од насиља запослени и родитељи заједнички планирају, осмишљавају и спроводе превентивне активности, начине информисања о садржајима, мерама и активностима за спречавање и заштиту од насиља	израда паноа, презентација, обавештења, објављивање законских прописа на огласној табли школе, сајту, истицање правила понашања у школи *разговори – појединачни и са групом родитеља	пратити колико родитељи учествују у предузетим мерама и активностима (прати одељењски старешина, стручни сарадници, Тим за заштиту)
Сарадња са службама ван школе које посредно и непосредно могу помоћи у превазилажењу проблема насиља у школи: *Сарадња са здравственом службом *Сарадња са институцијама локалне заједнице *Сарадња са ЦСР *Сарадња са МУП *Сарадња са правосудним органима	*едукативна предавања о безбедности и заштити ученика *пружање здравствене помоћи када ситуација налаже *размена информација са другим установама у локалној заједници која омогућава ефикаснију превенцију насиља и благовремено и адекватно реаговање, што је нарочито важно у кризним ситуацијама.	*умрежавање свих кључних носилаца у превенцији и интервенцији у области заштите од насиља. *предавања, трибине и сл. *консултације са службама ван школе и информисање надлежних када дође до насиља. *поступање по корацима дефинисане Посебним протоколом, у случају интервенције	*колико су институције из спољашње мреже биле укључене и који су ефекти њиховог укључивања *резултат праћења је и стално развијање и унапређивање превентивних активности и разноврсних модела интервенције.

Уколико у току консултација у установи директор и тим за заштиту, услед сложених околности не могу са сигурношћу да процене ниво насиља, злостављања и занемаривања, као и да одреде мере и активности, у консултације укључују надлежне органе и друге организације и службе: министарство надлежно за послове образовања и васпитања (у даљем тексту: Министарство) - надлежну школску управу, центар за социјални рад, полицију, правосудне органе, здравствену службу и др.

11. Начин праћења, вредновања и извештавања органа установе о остваривању и ефектима програма заштите

ЕВИДЕНЦИЈА И НАЧИНИ ПРАЋЕЊА СЛУЧАЈЕВА НАСИЉА

Запослени у школи – одељенски старешина, стручна служба и Тим– у обавези су да воде евиденцију о појавама насиља у образац за евиденцију о случајевима насиља који садржи:

1. Шта се догодило ?
2. Ко су учесници ?
3. Како је пријављено насиље ?
4. Врсте интервенције?
5. Какве су последице?
6. Који су исходи предузетих корака?
7. На који начин су укључени родитељи, одељенски старешина, стручна служба?
8. Праћење ефеката предузетих мера.

Потребно је пратити:

1. понашање детета које је трпело насиље (да ли се повлачи, да ли постаје агресивно, да ли тражи подршку и на који начин...)
2. понашање детета које се понашало насилно (да ли наставља са нападима, да ли тражи друге жртве, да ли га група одбацује, да ли га група подржава...);
3. како реагују пасивни посматрачи (да ли се обраћају старијима за помоћ, да ли сви знају како да се повежу са унутрашњом заштитном мрежом и ко је њихова особа од поверења, да ли се препознаје страх, да ли сами предузимају неке акције и сл.);
4. шта се дешава у васпитној групи, одељењу (да ли се издвајају нове групе, каква је атмосфера ...);
5. колико су родитељи сарадници у активностима на смањивању насиља;
6. како функционише Тим и унутрашња заштитна мрежа (где су слабе тачке и шта се може боље);
7. колико су друге институције (спољна заштитна мрежа) укључене и који су ефекти њиховог укључивања

Уколико се увиди да се ситуација насиља понавља, усложњава и постаје ризичнија и опаснија, предузимају се следеће заштитне мере:

1. појачати опрез свих запослених и дежурних наставника и ученика
2. укључити у рад родитеље и школског полицајца

3. наставити са индивидуалним радом - стручна служба школе
4. укључити стручњаке из других установа (из спољашње заштитне мреже)

Све субјекте укључене у решавање проблема треба обавезати на дискрецију и заштиту права ученика.

ПРОЦЕЊИВАЊЕ ЕФЕКТА ПРЕВЕНЦИЈЕ/ИНТЕРВЕНЦИЈЕ

На основу евиденције које воде одељенске старешине и Тим праћење ефеката ће ивршити педагошка-психолошка служба школе преко следећих **индикатора**:

1. броја и нивоа облика насилног понашања
2. заступљеност различитих облика и нивоа насиља, злостављања и занемаривања
3. број повреда
4. број васпитних и васпитно-дисциплинских поступака
5. број случајева насилног понашања са позитивним ефектима у односу на укупан број пријављених у току школске године
6. однос пријављених облика насилног понашања текуће и претходне школске године
7. однос броја случајева насилног понашања са позитивним ефектима текуће и претходне школске године
8. анализа упитникаведеног међу ученицима о степену безбедности у школи
9. број и ефекте оперативних планова заштите
10. ефекте акција које промовишу сарадњу, разумевање и помоћ вршњака

АСПЕКТИ ПРИМЕНЕ ПРОГРАМА ће бити видљиви преко ефеката предузетих превентивних и интервентних активности.

АНАЛИЗА ПРИМЕНЕ ПРОГРАМА

Примену Програма прати и анализира Тим (ПП –служба) полугодишње преко евиденције о реализованим активностима које су планиране Програмом. Овим путем се утврђују и узроци уколико неке планиране активности нису реализоване.

ИЗВЕШТАВАЊЕ О ПРИМЕНИ ПРОГРАМА

Тим подноси извештај о реализацији превентивних и интервентних активности директору два пута годишње. Директор извештава орган управљања, савет родитеља и ученички парламент. Извештај о остваривању програма заштите је саставни део извештаја о годишњем раду установе.

ДИГИТАЛНО НАСИЉЕ

Дигитално насиље (енг. *cyberbullying*) је коришћење дигиталне технологије (интернета и мобилних телефона) с циљем да се друга особа узнемири, повреди, понизи и да јој се нанесе штета. Осим термина *дигитално насиље*, у литератури се срећу и други сродни термини: *електронско насиље*, *насиље на интернету*, *онлајн насиље*, *сајбер насиље*, *малтретирање у дигиталном свету* и др.

И превентивне и интервентне мере спроводе се на више нивоа. Уколико ученик/ца трпи дигитално насиље, сви су дужни да реагују (васпитно-образовна установа, родитељи односно породица, другови и другарице који/е су сведоци насиља), како би се насиље што пре зауставило, осигурала безбедност укључених у насиље (особа које трпе насиље, врше насиље или сведоче о њему), смањио ризик од понављања и штетне последице трпљења насиља.

Забрана свих врста насиља у образовно-васпитним установама регулисана је Законом о основама система образовања и васпитања („Службени гласник РС”, бр. 92/23) и Правилником о протоколу поступања у одговору на насиље, злостављање и занемаривање („Службени гласник РС”, 11/24) (у даљем тексту: Правилник о протоколу). Ови прописи су основ за поступање и реаговање у односу на све облике и нивое насиља.

Према овом правилнику, под електронским насиљем и злостављањем подразумева се злоупотреба информационих технологија која може да има за последицу повреду друге личности и угрожавање достојанства и остварује се слањем порука електронском поштом, СМС-ом, ММС-ом, путем веб-сајта, разговорима на чету, укључивањем у форуме, социјалне мреже и сл.

Сексуално насиље и злостављање је понашање којим се дете и ученик/ца сексуално узнемирава, наводи или приморава на учешће у сексуалним активностима које не жели, које не схвата или за које није развојно дорастао/ла или се користи за проституцију, порнографију и друге облике сексуалне експлоатације.

НИВОИ НАСИЉА

У табели је опис конкретних облика електронског (дигиталног) и сексуалног насиља на сваком од три нивоа, као и одговарајуће интервентне мере.

	Електронско (дигитално) насиље	Сексуално насиље
1. НИВО	Узнемиравајуће позивање, слање узнемиравајућих порука (СМС, ММС).	Облици сексуалног насиља и злостављања су, нарочито, неумесно, са сексуалном поруком: добацивање, псовање, ласцивни коментари, ширење прича, етикетирање, сексуално недвосмислена гестикулација.
	Активности предузима самостално одељењски старешина, наставник/ца, у сарадњи са родитељем, да би се појачао васпитни рад са васпитном групом, одељењском заједницом, групом ученика/ца и индивидуално.	
2.НИВО	Оглашавање, снимање и слање	Сексуално додиривање,

	видео-снимака, злоупотреба блогова, форума и разговора на чету, снимање појединаца/ки против њихове воље, снимање камером насилних сцена, дистрибуирање снимака и фотографија.	показивање порнографског материјала, показивање интимних делова тела, свлачење.
	Активности предузима одељењски старешина, у сарадњи са педагогом, психологом, тимом за заштиту и директором/ком, уз обавезно учешће родитеља, да би се појачао васпитни рад. Уколико појачани васпитни рад није делотворан, директор/ка покреће васпитно-дисциплински поступак и изриче меру, у складу са Законом.	
3 НИВО	Снимање насилних сцена, дистрибуирање снимака и фотографија, дечија порнографија.	Завођење од стране одраслих, подвођење, злоупотреба положаја, навођење, изнуђивање и принуда на сексуални чин, силовање, инцест.
	Активности предузима директор/ка с тимом за заштиту, уз обавезно ангажовање родитеља и надлежних органа, организација и служби (центар за социјални рад, здравствена служба, полиција и друге службе). Уколико присуство родитеља није у најбољем интересу ученика/ це, тј. може да му/јој штети, угрози његову/ њену безбедност или омета поступак у установи, директор/ка обавештава центар за социјални рад, односно полицију. На овом нивоу обавезан је интезиван васпитни рад примерен потребама ученика/це, као и покретање васпитно-дисциплинског поступка и изрицање мере, у складу са Законом. Ако је за рад са учеником/цом ангажована и друга организација или служба, установа остварује сарадњу са њом и они међусобно усклађују активности.	

ПРОЦЕДУРА У ИНТЕРВЕНЦИЈИ У СЛУЧАЈУ ДИГИТАЛНОГ НАСИЉА

И превентивне и интервентне мере спроводе се на више нивоа. Уколико ученик/ ца трпи дигитално насиље, сви су дужни да реагују (васпитно-образовна установа, родитељи односно породица, другови и другарице који/е су сведоци насиља), како би се насиље што пре зауставило, осигурала безбедност укључених у насиље (особа које трпе насиље, врше насиље или сведоче о њему), смањио ризик од понављања и штетне последице трпљења насиља.

У зависности од нивоа насиља, активности у вези са заштитом предузима сам наставник/ца и одељењски старешина, тим за заштиту од насиља, односно унутрашња заштитна мрежа, или се укључује спољашња заштитна мрежа (остале установе: центар за социјални рад, полицијска управа, установе здравствене заштите). Сваки облик насиља трећег нивоа се пријављује надлежној

школској управи у року од 24 сата.

Кораци у интервенцији:

1. Сазнање о насиљу или откривање насиља одвија се кроз разговор или увидом у садржаје порука, позива,
2. Заустављање насиља - не одговарање на насилне, претеће, сумњиве поруке, телефонске позиве;
3. Смиривање ситуације – подразумева обављање разговора са учеником/цом у којем је присутно разумевање и емпатија (похвалити дете што је показало спремност да разговара о проблему, јер деци често није лако да разговорају о ономе што их је узнемирило) . У разговору нагласити ученику/ци да не одговара на насилне, претеће, сумњиве поруке, телефонске позиве;
4. Прикупљање информација кроз разговор са учеником , савет да не брише поруке или слике, јер могу послужити као доказ као и са другим учесницима догађаја . Разговор обавља одељењски старешина, педагог или психолог.
5. Након разговора обављају се консултације у оквиру установе – у зависности од «тежине» електронског насиља процењује се ниво ризика и прави план заштите. На основу консултација треба донети одлуку о начину реаговања и праћења и одредити улоге, задатке и одговорности у самом поступању.
6. Активности које подразумевају информисање родитеља о догађају, мерама и уколико је потребно врши се контактирање учениковог интернет провајдера и пријављује му се насиље као и обавештавање МУПа, Центра за социјални рад и то писмено или усмено након обављеног разговора са родитељима.
7. Праћење ефеката предузетих мера од стране Тима за борбу против насиља.

СПОЉАШЊА ЗАШТИТНА МРЕЖА У СЛУЧАЈЕВИМА ДИГИТАЛНОГ НАСИЉА

Институције:

1. МУП
2. Дом здравља
3. Центар за социјални рад
4. НВО сектор који се у својим програмима и раду баве превенцијом дигиталног насиља (Женска алтернатива, Сомборски едукативни центар..)

УНУТРАШЊА ЗАШТИТНА МРЕЖА У СЛУЧАЈЕВИМА ДИГИТАЛНОГ НАСИЉА:

УЛОГЕ И ОДГОВОРНОСТИ ЗАПОСЛЕНИХ И УЧЕНИКА У ШКОЛИ:

НАСТАВНИЦИ

1. уколико постоји сумња да постоји дигитално насиље или се оно догодило детету пријављује случај одељењском старешини, школском Тиму;

2. покреће процес заштите детета / реагује одмах /
3. сарађује са одељењским старешином и Тимом за борбу против насиља

ОДЕЉЕЊСКИ СТАРЕШИНА

1. при сазнању о случају насиља реагује одмах;
2. учествује у процесу заштите деце;
3. врши појачани васпитни рад са групом
4. разговара са учесницима – насиља
5. информише родитеље и разговара са њима
6. сарађује са Тимом за заштиту деце од насиља
7. прати ефекте предузетих мера

УЧЕНИЦИ, ДЕЦА

1. уочавају случајеве дигиталног насиља (не одговарају на узнемирујуће и претеће поруке)
2. Чувају доказе узнемиравања
3. Ономогућавање особи која их узнемирава да поново ступи у контакт с њима (блокирање садржаја, стране на друштвеној мрежи, групе, сајта или налога особе која их узнемирава)
3. Обраћају се за помоћ одраслима
4. пријављују одељењском старешини, члановима школског Тима
5. учествују у мерама заштите

ТИМ, ПЕДАГОГ, ПСИХОЛОГ

1. уочава случајеве дигиталног насиља
2. покреће процес заштите детета
3. пријављује случај дигитално насиља / у зависности од нивоа / установама које су за то надлежне ;
4. информисање и разговор са одељењским старешином и по потреби са родитељем;
5. пружа помоћ и подршку ученицима и наставницима
6. разматра случај и осмишљава мере заштите
7. сарадња са другим установама
8. евиденција

Коме пријавити дигитално насиље ?

1. Сваки облик насиља, па и дигитално насиље, пријављује се школи:

наставнику/ци и одељењском старешини. У зависности од нивоа насиља, активности у вези са заштитом предузима сам наставник/ца и одељењски старешина, тим за заштиту од насиља, односно унутрашња заштитна мрежа, или се укључује спољашња заштитна мрежа (остале установе: центар за социјални рад, полицијска управа, установе здравствене заштите). Образовно-васпитна установа је у обавези да сваки облик насиља трећег нивоа пријави **надлежној школској управи** у року од 24 сата.

2. У оквиру **Министарства просвете, науке и технолошког развоја функционише СОС телефонска линија**. На број телефона **0800/200-201** може се пријавити сваки облик насиља, па и дигитално насиље.

3. Информације о сексуалној злоупотреби малолетних лица у порнографске сврхе, сексуалном насиљу на интернету, педофилији, криминалним онлајн садржајима, или ако је малолетна особа добијала путем дигиталних уређаја било какав материјал са експлицитним сексуалним садржајем се пријављују :

Одељење за борбу против високотехнолошког криминала Министарства унутрашњих послова Републике Србије, имејл: childprotection@mup.gov.rs, телефон (централа): 011/306-2000;

4. Више јавно тужилаштво у Београду, Посебно одељење за борбу против високотехнолошког криминала, адреса: Савска 17а (Палата правде), имејл: vtk@beograd.vtk.jt.rs, телефон: 011/360-1272; или, **основно јавно тужилаштво**, пријава се подноси на подручју оног јавног тужилаштва где се насиље догодило

5. **Нет патрола** – електронски механизам за анонимну пријаву нелегалних садржаја на интернету (пријаве прослеђују МУП-у). Уклањају и спречавају даље ширење материјала који се тичу сексуалне злоупотребе деце, физичких и психичких напада на децу, говора мржње, као и садржаје расистичке и ксенофобичне природе.

6. **Инцист траума центар** – пружа услуге психолошке подршке деци која су доживела сексуално злостављање, као и члановима/ицама њихових породица, имејл: itcentar@eunet.rs, телефон: 011/386-1332.

7. **Све социјалне мреже** својим корисницима/ама пружају могућност пријављивања насиља које се десило на мрежи.

ПРЕВЕНЦИЈА ТРГОВИНЕ ДЕЦОМ И МЛАДИМА У ОБРАЗОВАЊУ

Идентификација жртава трговине људима у Србији

Међународни оквир и домаћи прописи:

Конвенција Савета Европе против трговине људима (2005.); Конвенција УН против транснационалног организованог криминала (2000.); Протокол о спречавању, сузбијању и кажњавању трговине људима, нарочито женама и децом (2000.) Кривични закон Републике Србије, члан 388. и 389.; Закон о кривичном поступку; Закон о социјалној заштити; Породични закон; Закон о странцима; Закон о здрављу; Влада РС је у јулу 2012.г. Донела одлуку о оснивању Центра за заштиту жртава трговине људима, који врши званичну идентификацију жртава трговине људима у РС.

Трговина људима представља најгрубљи начин кршења људских права и једно од најтежих кривичних дела против човечности.

Постоји неколико облика трговине људима:

- Сексуална експлоатација

- Принудни рад
- Принудно просјачење
- Принуда на вршење кривичних дела
- Трговина органима
- Принудни рад у кући
- Принудни бракови.

Важно је направити разлику између трговине људима, кријумчарења људи и проституције. Иако се ова три појма често мешају, они се веома разликују. Међутим, кријумчарење и проституција, ако је принудна, могу да се појаве као резултат или средство трговине људима.

Начини врбовања:

- * Лажне пословне и друге понуде (о бољем и срећнијем животу) од особа које жртва познаје или у које има поверења
- * Обмањујућих огласа за посао у различитим медијима (новине, интернет, социјалне мреже)
- * Продаје од стране породице (понекад због сиромаштва, али некад и због тога што родитељи верују да ће њихово дете имати бољи живот на неком другом месту)
- * Интернета (кроз социјалне мреже и лажне огласе за посао)
- * Успостављањем лажне емотивне везе или бриге о жртви и др.
- * Отмица (најређи)

Школа у процесу идентификације жртава трговине људима сарађује са :

- Центар за социјални рад – кључни носиоц заштите деце и координатор заштите у заједници, са мандатом да доноси одлуке о најбољем интересу детета и да их реализује
- Центар за заштиту жртава трговине људима републичка установа задужена за идентификацију жртв и координацију подршке. Када су деца у питању координацију реализује заједно са центром за социјални рад
- Полиција – открива починиоце кривичног дела, поступа по налогу тужиоца и осигурава безбедност
- Тужилаштво и суд - кривично гоњење и кажњавање починиоца, изрицање заштитних мера за жртву, надокнада штете
- Здравствене установе – брига о здрављу
- Друге установе социјалне заштите – смештај, подршка
- Невладине организације – обезбеђују подршку у сарадњи са ЦЗЗТЉ кроз процес координације, реализују прелиминарну идентификацију, боре се за заштиту људских права жртава
- Међународне организације - зависно од сврхе зашто су основане: контрола рада државе на заштити људских права државе и гоњењу починиоца, подршка, едукација...
- Други професионалци и сарадници– психотерапеути, адвокати, помагачи, волонтери ... пружају специфичне или опште видове подршке у оквиру координације подршке жртви

Борба против трговине људима у Школи подразумева организовање и реализацију бројних активности: израда промотивног и едукативног материјала који се презентује на видео биму у школи; вршњачке радионице; радионице на тему насиља и трговине људима (разговор, дискусија, штампани материјал, ситуације, израда порука за постер о трговини људима, пројекција филма на ову тему и анализа ..).

ПРЕВЕНЦИЈА И ИНТЕРВЕНЦИЈА У СЛУЧАЈУ ДИСКРИМИНАЦИЈЕ

Забрана дискриминације прописана је и Законом о забрани дискриминације ("Службени гласник РС", број 22/09, 52/21), Законом о спречавању дискриминације особа са инвалидитетом ("Службени гласник РС", бр. 33/06 и 13/16), Законом о равноправности полова ("Службени гласник РС", број 104/09), Законом о основама система образовања и васпитања ("Службени гласник РС", бр. 88/17 и 27/18 - други закон, 92/23 у даљем тексту: Закон), Законом о предшколском васпитању и образовању ("Службени гласник РС", бр. 18/10 и 101/17, 129/2021), Законом о основном образовању и васпитању ("Службени гласник РС", бр. 55/13, 101/17 и 27/18 - други закон и 6/20, 92/23), Законом о средњем образовању и васпитању ("Службени гласник РС", бр. 55/13, 101/17 и 27/18 - други закон, 6/20, 52/21, 129/21 и 92/23), Законом о дуалном образовању и васпитању ("Службени гласник РС", број 27/18, 76/23), Законом о образовању одраслих ("Службени гласник РС", бр. 55/13, 88/17 - др. закон и 27/18 - др. Закон, 6/2020), другим законима, Правилником о Протоколу поступања у установи у одговору на насиље, злостављање и занемаривање ("Службени гласник РС", број 11/24) - (у даљем тексту: Правилник о протоколу) и Правилником о ближим критеријумима за препознавање облика дискриминације од стране запосленог, детета, ученика или трећег лица у установи образовања и васпитања ("Службени гласник РС", број 22/16) - (у даљем тексту: Правилник) и другим прописима.

Системом правне заштите од дискриминације обухваћене су грађанскоправна, кривичноправна, прекршајноправна и уставно-судска заштита, као и заштита Повереника за заштиту равноправности (у даљем тексту: Повереник). Важећи прописи представљају правни основ и оквир да се у области образовања и васпитања пропишу превентивне и интервентне мере и активности на спречавању и заштити од дискриминације и других облика понашања којима се вређа углед, част или достојанство личности у систему образовања и васпитања.

Дискриминација и дискриминаторно поступање у образовању и васпитању је свако неоправдано прављење разлике према поједницу или групи, на отворен или прикривен начин, а које се заснива на личном својству. Дакле, дискриминација настаје када се према одређеним људима различито поступа у односу на друге, у истој или сличној ситуацији, само зато што припадају или се претпоставља да припадају одређеној групи, односно због неког њиховог личног својства.

Дискриминација се јавља и када се према лицу или групи поступа на исти начин, иако их неко њихово лично својство ставља у позицију која захтева и оправдава различито поступање.

Да би за неко понашање или неки поступак могли да кажемо да је дискриминација или дискриминаторно понашање, разлог за такво понашање мора да буде лично својство. У корену дискриминаторног поступања су стереотипи и предрасуде. Предрасуде и стереотипи су научени облици мишљења, који се експлицитно, или имплицитно преносе кроз институције система.

Афирмативна акција односи се на посебне мере које се уводе ради постизања пуне равноправности, заштите и напретка лица која се налазе у неједнаком положају.

Лична својства су: • боја коже • преци • држављанство • статус мигранта, односно расељеног лица • национална припадност или етничко порекло • језик • верска или политичка убеђења • пол • родни идентитет • сексуална оријентација • имовно стање • социјално и културно порекло • рођење • генетске особености • здравствено стање • сметње у развоју и инвалидитет • брачни и породични статус • осуђиваност • старосна доб • изглед • чланство у политичким, синдикалним и другим организацијама.

Важно је имати у виду да је сваки облик дискриминације насиље, јер угрожава здравље, развој и достојанство појединца, док сваки облик насиља није дискриминација. Уколико је понашање засновано на личном својству, можемо говорити о дискриминаторном понашању.

Превентивним мерама и активностима се: подиже се ниво свести и осетљивости свих у установи – нулта толеранција на све облике дискриминације и дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности; остварује се пуна посвећеност установе и свих њених органа и тела у препознавању, спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања и вређања угледа, части или достојанства личности; сви носиоци обавеза заштите од дискриминације у установи и ван ње поступају хитно, ефикасно и координисано у спречавању и сузбијању дискриминаторног понашања.

Шта је чија одговорност када постоји сумња или се догоди дискриминација

У образовној установи се увек реагује и када постоји сумња и када је утврђено дискриминаторно понашање.

Установа је дужна да предузме кораке ради заштите свих, а они ће зависити од тежине и облика дискриминације. Директор и сви запослени имају обавезу да препознају дискриминацију и реагују у складу са прописаним процедурама.

За процену и предузимање одговарајућих мера и благовременог реаговања на ризике од дискриминаторног понашања у образовању, користи се матрица за процену нивоа дискриминације, тако што се дискриминаторно понашање сврстава у један од три нивоа дискриминаторног понашања, у зависности од: узраста учесника у образовању; интензитета, трајања и учесталости дискриминаторног понашања; облика и начина дискриминаторног понашања – узнемиравање и понижавајуће поступање; последица дискриминаторног понашања

Редослед поступања у интервенцији

Кораци у поступању прате одређени редослед поступања по приоритету и увек треба имати на уму да је најбитнија безбедност деце.

Некад је ситуација сложена, па је неопходно кораке спроводити синхронизовано, што подразумева договарање, међусобно информисање, јединствене поруке у односу према различитим циљним групама

- 1.Проверавање
- 2.Заушављање дискриминаторског понашања
- 3.Обавештавање и позивање родитеља
4. Прикупљање релевантних информација и консултације
- 5.Предузимање мера и активности
- 6.Праћење ефеката предузетих мера

Матрица за процену ризика од дискриминаторног понашања учесника у образовању

Место и време извршеног дискриминаторног понашања утичу на избор врсте мера и активности

које се предузимају у интервенцији

Ван простора установе, у било које време предузимају се:

(1) мере појачаног васпитног рада (2) без вођења васпитно-дисциплинског поступка

У простору установе у време образовно-васпитног рада и других активности предузимају се:

1. мере појачаног васпитног рада (2) покретање, вођење и завршавање васпитнодисциплинског поступка у роковима и на начин утврђен Законом

Уочено дискриминаторно понашање сврстава се у један од три нивоа дискриминаторног понашања, у зависности од:

Узраста учесника у образовању:

Први ниво: Када је понашање учесника у образовању истог или приближног узраста (дете-дете, ученик-ученик, одрасли-одрасли) као и млађег према старијем...

Други ниво: Када се узрасно старији учесник у образовању понаша дискриминаторно према млађем лицу...

Трећи ниво: Када група учесника у образовању дискриминаторно понаша према лицу или другој групи

Интензитета, трајања и учесталости дискриминаторног понашања:

Први, други или трећи ниво: Када се дискриминаторно понашање понавља или продужено траје у односу на исто лице, односно лица са сличним или истим личним својствима тим за заштиту га квалификује у следећи тежи облик дискриминације зависно од узраста...

Облика и начина дискриминаторног понашања - узнемиравање и понижавајуће поступање:

Први ниво: Узнемиравање и понижавајуће поступање према лицу или групи лица на основу којих се посредно или са сигурношћу може закључити да вређају њихово достојанство на основу личног својства, шири страх или непријатељство...

Други ниво: Ако узнемиравање и понижавајуће поступање удружено врши група или се оно понавља, односно дуже траје према лицу или другој групи лица...

Трећи ниво: Ако је узнемиравање и понижавајуће поступање изазвало страх или непријатељско понижавајуће и увредљиво окружење по дискриминисано лице или је довело до искључивања.

Последица дискриминаторног понашања:

Први, други или трећи ниво: Када дискриминаторно понашање доводи или потенцијално може да доведе до угрожавања физичког, односно психичког здравља учесника у образовању, квалификује се у следећи тежи облик дискриминације, зависно од узраста.

Трећи ниво: Уколико је у интервенцију на понашање укључена спољашња заштита (здравствена служба, установа социјалне заштите, полиција, Министарство, надлежна школска управа Министарства, јединица локалне самоуправе, Повереник, правосудни органи и др.)

Присутни запослени и дежурни наставник, односно васпитач и сваки наставник, васпитач, стручни сарадник, одељењски старешина, дужан је да на целисходан начин увек реагује и обезбеди заштиту учесника у образовању од сваког облика дискриминације и дискриминаторног понашања, заустављањем понашања које се непосредно врши и смиривањем дискриминисаног лица, извршиоца дискриминације и посматрача Уколико дискриминацију чини запослени у установи, поред наведених корака, обавеза директора је да у року од 24 сата обавести Министарство просвете-надлежну школску управу.

Тешки облици дискриминације су: виктимизација, сегрегација, говор мржње, подстицање и удруживање ради вршења дискриминације, физички напад мотивисан мржњом због националне припадности, вере, пола или другог личног својства и сви други облици дискриминације који изазивају нарочито тешке последице по дискриминисано лице. Сегрегација представља неоправдано одвајање или искључивање из активности детета или групе деце због личног својства. У случају сумње у постојање сегрегације, свако има право да иницира њено утврђивање.

Програм поступања установе у кризним ситуацијама

Кризни догађај је у већини случајева непредвидив догађај са потенцијално негативним последицама. Тај догађај и његове последице могу проузроковати значајну штету особама које су му непосредно или посредно изложене. Кризни догађај карактерише број жртава (повређених или настрадалих), материјална штета, психолошке реакције појединца и/или заједнице у целини, као и солидарност у сврху отклањања последица.

Кризни догађаји су:

- Природна смрт детета/ученика;
- Покушај убиства и убиство детета/ученика (у установи или ван ње);
- Покушај самоубиства ученика и самоубиство (у установи или ван ње);
- Природна смрт, самоубиство или убиство запосленог у установи;
- Саобраћајна незгода у којој је повређено или настрадало дете, односно ученик и/или запослени у установи;
- Нестанак детета/ученика;
- Масовно тровање у простору установе;
- Дојава о подметнутој експлозивној направи у установи или терористичком нападу и слично;
- Талачка криза;
- Насилје већих размера (масовне туче, вишеструка убиства, терористички напади);
- Техничко-технолошке опасности (експлозија, изливање, испаравање отровних материја и пожар);
- Природне катастрофе (поплаве, земљотреси, пожари...);
- Епидемија која је обухватила територију/општину на којој се налази установа;
- Други кризни догађаји, у смислу Правилника о протоколу.

Јачање отпорности установа за ефикасно реаговање на кризне догађаје

Установа је у обавези да континуирано унапређује процедуре поступања ради ефикасног деловања у сврху отклањања или свођења на минимум последица које је кризни догађај изазвао по организацију рада и функционисање установе, као и по физичко и ментално здравље појединца.

Јачање отпорности установе заснива се на следећим принципима:

- 1) Континуитет** - Подстицање приправности и обезбеђивање континуираног пружања квалитетног образовања и васпитања, подизање свести, планирање и припрема за реаговање у кризним догађајима;
- 2) Сарадња** - Интерсекторска повезаност и заједничко деловање у ванредним ситуацијама, с обзиром на врсту кризе;
- 3) Доступност** - Омогућавање брзог приступа доступним ресурсима како би установа обезбедила континуитет и право на квалитетно образовање и васпитање у време кризног догађаја;

4) Ефикасност - Обезбеђивање да установа активно предузима правовремене и адекватне кораке у реаговању на кризни догађај.

Тим за кризне догађаје

Директор установе руководи тимом за кризне догађаје у складу са општим актом и годишњим планом рада.

Обавезни чланови тима за кризне догађаје су: координатор тима за заштиту, представник родитеља, стручни сарадник и одговарајући наставници и запослени из установе, а који могу бити чланови тима за заштиту.

Директор доноси решење којим се дефинише улога чланова тима за кризне догађаје, односно одређује чланове тима који ће обављати послове и активности које се односе на координацију, пружање психосоцијалне подршке и информисање.

Имена чланова Тима, план рада Тима за текућу школску годину су саставни део Годишњег плана рада Школе.

Програм рада

Процена снага, капацитета и специфичности установе да се суочи са потенцијалним кризним догађајима

SWOT анализа

СНАГЕ

Добра сарадња међу запосленима у колективу

Већи део колектива похађао обуку о првој помоћи

Висок степен емпатије и солидарности запослених

Посвећеност једног дела запослених свестраном развоју ученика

Умреженост путем вибер група, мејла

Три особе у школи су компетентне да пруже прву помоћ

Инклузивна клима у школи - школа представља интеркултурални амбијент у коме се негује и поштује различитост, уважавају индивидуалне карактеристике и лични контекст сваког ученика – развијен је систем пружања подршке ученицима

Ученици ромске националности углавном редовно похађају наставу, школа реагује на нередовно похађање, постоји добра сарадња са родитељима ученика

Подршка неформалном образовању (едукације на теме менталног здравља, људских права, медијације, ненасилне комуникације)

Разноврсне и одлично посећене ваннаставне активности

Безбедности ученика посвећује се значајна пажња

Неговање хуманости

Простор је уредан, редовно се одржава и модернизује

Сајт школе, друштвене мреже школе, маркетинг школе

Постављени противпожарни апарати у складу са прописима
Противпожарни сектори (противпожарна врата, аларми на дим)
Редовне едукације о противпожарној заштити и на тему здравља и безбедности на раду

СЛАБОСТИ

Запослени не напредују у звању
Недовољна укљученост родитеља у активности школе
Недостатак мотивације код запослених, креативност у образовно- васпитном процесу, као и учешће у пројектима условљено је ентузијазмом појединаца
Потребно је појачати дежурство за време малих одмора у школи, на местима недоступним видео надзору, а нарочито у свлачионицама фискултурне сале
Школско двориште није ограђено
Немамо школског полицајца који је стално присутан
Преоптерећеност стручних сарадника
Школска кухиња као место високог ризика због избијања пожара, присутност оштрих предмета

ШАНСЕ

Одлична сарадња са црвеним крстом
Одлична сарадња са Организацијама цивилног друштва, посебно онима које раде са младима
Реализација нових пројеката
Добра сарадња са другим средњим школама
Добра сарадња са полицијом
Добра сарадња са центром за социјални рад
Доступност ватрогасног друштва
Редовне посете противпожарне инспекције
Партнерства са родитељима
Ученичка задруга
Сарадња са иностраним институцијама, развијање интернационалне сарадње кроз пројекте

ПРЕПРЕКЕ

Лош стандард запослених у просвети
Недостатак стручног кадра
Преобимни наставни планови и програми
Недовољан број стручних сарадника
Постављање све већих захтева Министарства просвете пред запослене и затрпавање обавезама умањује могућност запосленима да се више баве превенцијом насиља
Пораст задатака и послова за које запослени нису компетентни
Непостојање довољно иницијатива за едукацију запослених и ученика за понашање у кризним ситуацијама
Недовољно заступљено у наставним садржајима питање криза и понашања у кризним ситуацијама у наставним садржајима (хоризонтално и вертикално)
Преоптерећеност запослених административним пословима
Учестало се појављују хитни и битни послови, чије извршење омета постојећи плански рад
Однегован негативан став јавног мњења према занимању просветних радника
Промоција непожељних модела понашања у медијима

2. План поступања установе у кризним ситуацијама

2.1. У складу са евакуационим планом школе безбедна места унутар и изван установе су, у случају:

- дојаве о експлозивној направи – школско двориште/простор у околини школе
- претње оружаним нападом - школско двориште/простор у околини школе
- терористичког напада - школско двориште/простор у околини школе
- пожара -школско двориште/простор у околини школе

Све просторије у школи су јасно обележене као и правци евакуације на ходницима који воде ка школском дворишту.

2.2. Начини алармирања, информисања и оглашавања у случају:

- пожара спроводи се звучним сигналом
- дојаве о експлозивној направи спроводи се путем разгласа*
- претње оружаним нападом спроводи се путем разгласа*
- терористичког напада спроводи поруком путем вибер група

*По унапред договореном протоколу

2.3. Начин реаговања - Кораци у поступању установе када се догоди кризни догађај

- пожара- напуштање зграде по утврђеном протоколу за пожар
- дојаве о експлозивној направи-напуштање зграде по утврђеном плану евакуације
- претње оружаним нападом- напуштање зграде по утврђеном плану евакуације
- терористичког напада- у зависности од ситуације

Кључне активности директора и тима за кризне догађаје:

- Ако постоји сазнање за догађај који се десио ван установе, врши се провера тачности ове информације преко поузданих извора: породице, полиције, хитне помоћи и сл.
- Ако се у установи десио кризни догађај, позива се хитна помоћ, полиција и евентуално друге службе (нпр: ватрогасци).
- Директор путем вибер групе укратко обавештава чланове тима за кризне догађаје о насталој ситуацији
- Чланови тима за кризне догађаје који се у том тренутку налазе у школи преузимају иницијативу у зависности од врсте кризног догађаја

- Организује се евакуација у складу са планом евакуације, уз претходну проверу безбедности путева евакуације
 - Обратити посебно пажњу на ученике у ризику, оне који искажу висок степен страха и панике због којих не реагују у складу са оним шта се од њих тражи
 - Након доласка припадника полиције, потребно је утврдити да ли су ученици и запослени у установи безбедни на месту које је планом дефинисано као безбедно место или место поновног окупљања. Након доласка полиције, хитне помоћи и ватрогасаца-спасилаца, даље се поступа по инструкцијама ових органа.
 - Сазива се хитан састанак тима за кризне догађаје. Тим сагледава ситуацију и креира наредне кораке.
 - Обавештавају се сви запослени укратко о кризном догађају да би се обезбедила безбедност ученика и запослених и заказује се хитан састанак свих запослених чим услови то буду дозвољавали.
 - Информације се надлежна Школска управа.
 - Уколико је последица кризног догађаја троје или више повређених/настрадалих лица, обавештава се Министарство просвете како би се ангажовао интерсекторски мобилни тим за кризне ситуације.
 - Разматрају се све добијене информације и позива се породица погођена кризним догађајем и договара се са њима које информације се могу проследити запосленима у установи, ученицима, родитељима и евентуално медијима.
- Сазива се састанак свих запослених, уколико није могуће састанак одржати у установи, одржава се онлајн. На састанку поделити са запосленима проверене информације у вези са кризним догађајем, подсетити их да установа има Програм поступања установе у кризним догађајима, указати на могуће изазове у наредном периоду.
- Нагласити да је директор једина овлашћена особа у установи за комуникацију са медијима.
 - Упутити запослене да помоћ могу да потраже од стручног сарадника.
 - Поделити већ припремљен текст "Препоруке за запослене у установи".
 - Одредити на који начин ће информације бити прослеђене ученицима и родитељима (у писаној или усменој форми).
 - Припремити саопштење за ученике.
 - Припремити саопштење које ћете упутити родитељима других ученика.
 - Припремити писано саопштење за медије које садржи кључне информације о догађају, безбедносним поступцима и плановима за опоравак. Изразити саосећање према жртвама и њиховим породицама, наглашавајући емпатију и подршку установе. Пратити извештавање медија и, ако је потребно, брзо реаговати на евентуалне нетачности.

-Пажљиво проматрати ученике и запослене и уочити оне који се посебно тешко носе са кризном ситуацијом која се десила и њима посебно саветовати да се обрате стручним лицима за помоћ

- Одредити и јасно означити просторију и термине у којој ће стручни сарадник/ци или чланови мобилног тима пружати психосоцијалну подршку запосленима, родитељима и ученицима којима је таква помоћ потребна.

У данима након кризног догађаја:

- Уколико је због кризног догађаја дошло до прекида или извођења наставе у измењеним условима, тим за кризне догађаје у сарадњи са педагошким колегијумом израђује посебан план даље реализације образовно-васпитног рада. Израђени план реализације усваја наставничко веће, школски одбор доноси одлуку, а сагласност на план даје надлежна школска управа.
- Одржати кратак састанак са запосленима, обавестити их о новим информацијама, корацима које је тим за кризне догађаје предузео и планираним активностима. Одржати састанак јер на тај начин запосленима упућујете поруку да нису сами, да имају подршку, а њихово активно укључивање допринеће смањењу/спречавању беспомоћности, обнављању самоконтроле/контроле, што најчешће бива пољубљено након кризног догађаја.
- Неопходно је да запослени све време буду благовремено информисани.
- Поделити материјал из Приручника који се односи на психолошке реакције након кризног догађаја и препоруке за запослене.

Психолошке реакције након кризног догађаја

Након кризних догађаја, већина одраслих, деце и младих који су на посредан или непосредан начин били погођени тим искуством, вратиће се у режим уобичајеног функционисања које личи на оно пре него се десио кризни догађај. Ипак, један део њих проћи ће кроз широк спектар емоционалних реакција.

Прва фаза реакције обично обухвата изненађење и шок, јер је некада тешко прихватити стварност кризног догађаја. Осећај несигурности и страха постаје доминантан.

Одмах након тога, заједништво често постаје кључно – људи се окупљају како би подржали једни друге, тражећи утеху и снагу у заједничком суочавању са изазовом. Солидарност постаје основна вредност, а људи често испољавају нежност и бригу једни према другима. Ипак, временом, емоционални одговори могу варирати, а и солидарност људи се може смањити.

У каснијим фазама кризе може се приметити и појачана потреба за информацијама како би људи створили јаснију слику о ситуацији.

Осећај немоћи може уступити место напору да се пронађу начини или стратегије превладавања тешкоћа и изазова након кризног догађаја. Временом, емоционалне реакције и стања особе које су на директан или индиректан начин биле погођене кризним догађајем могу варирати.

Како би било могуће препознати да ли су код неког присутне психолошке последице кризног догађаја због којих би било добро упутити особу на прву психолошку помоћ, у наставку су дате **уобичајене реакције одраслих:**

- отуђеност од других људи и повлачење у себе;
- избегавање разговора о кризном догађају;
- негирање да се догађај уопште и догодио;
- честа болна сећања на догађај;
- неконтролисани изливи беса;
- проблеми са концентрацијом и заборавност;
- изразити страх (најчешће од тога да се кризни догађај не понови);
- осећање кривице (уз веровање да су могли нешто другачије да ураде);
- претерана употреба лекова за смирење, алкохола, никотинских средстава и сл.;
- психосоматске реакције (проблеми са спавањем, исхраном, стомачне тегобе, главобоља и сл.).

Психолошке реакције ученика средње школе:

- неверица да се догађај стварно одиграо;
- страх од тога да се кризни догађај не понови;
- интензивна сећања на догађај кроз слике и звуке;
- тешкоће са пажњом и учењем;
- губитак интересовања за оно што је раније било привлачно;
- осећај бесмисла;
- психосоматске реакције (проблеми са исхраном, спавањем, стомачне тегобе, мучнина, главобоља и сл.);
- осамљивање или потреба за сталним присуством других;
- склоност импулсивном реаговању и ризичном понашању.

Препоруке за запослене у установи

Будите отворени и искрени, дајте конкретна и узрасту примерена објашњења. Нетачна и апстрактна објашњења са сврхом „да се деца заштите“, могу изазвати додатне тешкоће. Омогућите деци и ученицима да се изразе, разговарају са вама о кризном догађају. Примећено је да су овакви разговори лековити: после оваквих разговора ученици се могу вратити редовном наставном раду. Јасно реците деци и ученицима да је сасвим нормално да имају емоционалне реакције на догађај, информишите их о уобичајеним реакцијама људи на кризне догађаје, о томе да емоције не треба умањивати нити скривати, и да је корисно о њима говорити иако је то болно.

Охрабрите децу и ученике да говоре о својим осећањима са пријатељима и родитељима. Деци и ученицима реците истину о догађају – без непотребних детаља. Направите окружење у коме ће се деца и ученици осећати савршено безбедно, за питања и разговор. Искрено одговарајте на питања. Слушајте и будите емпатични. Поделите са децом и ученицима своја осећања. Допустите деци и ученицима да изразе јака осећања, чак и бес и горчину, и испољите разумевања за њихова осећања.

□

Не судите, не држите предавања, не моралишите. Не повезујте патњу и смрт са кривицом, казном или грехом. Не очекујте „одрасле“ реакције од адолесцената или деце. Њихове реакције на бол могу, понекад, да укључе и шалу и смејуљење. Већина реакција је прихватљива и треба их охрабривати. Наставници и васпитачи ипак треба да региструју оне облике понашања који делују екстремно и необично. Не инсистирајте на „редовном раду“ код ученика који су у жалости, али, у

исто време, не дозволите да час буде потпуно неструктурисан. Наставите редовну nastavу, али ако се појави потреба, омогућите даље разговоре о кризном догађају. Немојте испитивати и оцењивати непосредно након кризног догађаја – свакако не у првим недељама после догађаја. Затражите помоћ колега или чланова тима за кризне догађаје уколико осећате да вам је помоћ потребна. Упутите колеге за које видите да се тешко носе са кризним догађајем на помоћ.

-Важно је оснажити запослене да потраже СТРУЧНУ помоћ, уколико за тим постоји потреба.

- Заједно са наставницима идентификовати и у наредном периоду посебну пажњу обратити на особе које су најугроженије/најрањивије: сестру или брата уколико похађају исту школу, најбоље другове или другарице, особу са којом је повређени/настрадали био у емотивној вези итд.

Препоруке за први час

- Смирено и без патетике прочитајте/ изговорите обавештење које је припремио тим за кризне догађаје ваше школе.
 - Поделите са ученицима сопствена осећања губитка и жалости, признајте да је то велики шок за све.
 - Обавестите их о променама у распореду.
 - Реците ученицима да ће обавештења о комеморацији и сахрани добити накнадно.
 - Ученике треба одвратити од идеје да контактирају с породицом покојника и од ње траже информације.
 - Треба их упозорити и да не шире вести на друштвеним мрежама.
 - Ако се појаве питања на која не можете да одговорите, запишите их и реците ученицима да ћете прикупити те информације.
 - Реците ученицима да гласине које ће можда чути, провере код вас. Објасните им да гласине само повређују породицу и пријатеље преминулог.
-
- Уколико се кризни догађај завршио смрћу ученика или запосленог, проследити информацију о времену и организацији одласка на сахрану.
 - Када је у питању смрт ученика, важно је предвидети ко ће од запослених да личне ствари преминулог ученика преда породици у одговарајућем тренутку.
 - Уколико се организује комеморацију у установи, важно је да се са породицом настрадалог договара о томе. Важно је припремити ученике који желе да присуствују комеморацији и објаснити им шта ће се дешавати током комеморације. Може се омогућити онима који то желе да активно учествују у одавању поште преминулом. Тога дана, настава може да се откаже или да се распоред часова прилагоди поменутом догађају. Након комеморације треба омогућити да ученици да буду са својим родитељима и/или да буду заједно и разговарају уз подршку одрасле особе која им је блиска, у коју имају поверења (одељењски старешина, стручни сарадник, неко од наставника). Установа самостално одлучује да ли ће организовати комеморацију.

Поред организовања комеморације, постоји низ активности које могу да помогну у процесу тужовања и допринесу бржем опоравку заједнице. То су:

- остављање порука, цвећа, свећа и других предмета на за то одређено место;
- формирање групе подршке за особе које су биле блиске преминулом;
- прављење видео материјала са фотографијама и снимцима преминулог;
- организовање помоћи породици преминулог;
- после одређеног времена постављање спомен обележја у зависности од ситуације;
- отварање "Књиге жалости" у неким ситуацијама.

2.4. Начини праћења, евалуације и извештавања о реализацији програма

Након реализације плана поступања у кризним догађајима, и успостављања стабилног стања у установи, тим за кризне догађаје врши евалуацију спроведених активности и сачињава извештај. Евалуација обухвата:

- анализу ефеката спроведених мера и активности односно реализацију измењеног плана рада,
- пружање прве психолошке помоћи, са посебним освртом на снаге, изазове и препоруке у реаговању на кризни догађај.

На основу евалуације плана реаговања у конкретним ситуацијама, установа даље унапређује план поступања установе у кризним ситуацијама. Тим за кризне догађаје континуирано прати реаговања ученика и запослених и процењује потребу за психосоцијалном подршком у наредном периоду и у сарадњи са спољашњом мрежом заштите израђује план о њеној реализацији.

Тим за кризне догађаје прати реализацију планова, у сарадњи са спољашњом мрежом заштите процењује степен смиривања ситуације и покреће процес договарања са породицама жртава и повређених о начинима обележавања сећања на догађај (обезбеђивање простора, активности сећања, обележавање годишњица и слично).

Табела 1. Преглед активности у случају пожара -експлозије

Ред. Бр.	АКТИВНОСТ	Поступак спровођењу активности	Носилац активности	Сарађује	Напомена (прилог)
1	2	3	4	5	6
1	Пријем наређења о предузимању мера приправности од стране градског штаба за ванредне ситуације града Сомбора где ће Средња економска школа Сомбор, извршавати своје задатке из домена заштите и спасавања са нагласком на пожар	Обилазак и извиђење предметног комплекса, контрола зграда, објеката и инсталација	Директор Средња економска школа Сомбор	- Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама -Повереник и заменик повереника ЦЗ	Прилог Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима Прилог Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите Прилог Преглед тима за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама
2	Обезбеђивање непрекидне комуникације са градским штабом за ванредне ситуације града Сомбора	Обезбеђење непрекидне комуникације са градским штабом за ванредне ситуације града Сомбора, са службама градске управе и оперативним центром за обавештавање и непрекидно квалитетно и правовремено извештавање надлежних органа и служби	Директор Средња економска школа Сомбор	-Повереник и заменик повереника ЦЗ -Тим за управљање ванредним ситуацијама	Прилог Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима Прилог Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите Прилог Преглед тима за оперативно

Ред. Бр.	АКТИВНОСТ	Поступак спровођењу активности у	Носилац активности	Сарађује	Напомена (прилог)
1	2	3	4	5	6
					реаговање у ванредним ситуацијама
3	Давање информације и упознавање запослених са превентивним мерама и начином понашања у случају пожара и експлозије (обука запослених из области ЗОП), као и са личном и узајамном заштитом	У случају пожара, поступа се у складу са упутством за поступање у случају пожара и плановима евакуације	Директор Средња економска школа Сомбор	- Тим за управљање ванредним ситуацијама; -Повереник ЦЗ;	Прилог Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима Прилог Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите
4	Гашење пожара расположивом опремом и средствима (апарати S-1, S -2, S -6, S -9, CO2, хидрантима) ако се тиме не угрожавају животи	У случају разбукталога пожара или пожара већих размера који се не може угасити мобилним апаратима за гашење, обавезно позвати најближу ВЈ на број телефона 193	Директор Средња економска школа Сомбор	- Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама -Повереник и заменик повереника ЦЗ	Прилог Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите Прилог Преглед тима за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама
5	Пружање помоћи повређеним лицима, од стране екипа Хитне медицинске помоћи, као и запослених,	Пружање помоћи повређеним лицима и упућивање повређених у најближе расположиве	Директор Средња економска школа Сомбор	- повереник ЦЗ; -Тим за управљање	Прилог Преглед Повереника и заменика Повереника

Ред. Бр.	АКТИВНОСТ	Поступак спровођењу активности у	Носилац активности	Сарађује	Напомена (прилог)
1	2	3	4	5	6
	оспособљених за пружање прве помоћи	здравствене установе		ванредним ситуацијама; - медицинске установе	цивилне заштите
6	Санација објеката у надлежности Средње економске школе Сомбор	Поправка постојеће и набавка недостајуће опреме; Провера исправности инсталација и санација оштећених и Чишћење и раскрчивање објеката	Директор Средња економска школа Сомбор	-Повереник ЦЗ; - Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама - Тим за управљање ванредним ситуацијама;	Прилог Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима Прилог Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите Прилог Преглед тима за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама

Табела 2. Преглед активности у случају елементарне непогоде

Ред. Бр.	АКТИВНОСТ	Поступак спровођењу активности у	Носилац активности	Сарађује	Напомена (прилог)
1	2	3	4	5	6
1	Праћење информација о надлазећим опасним појавама од надлежних институција	Доношење одлуке о евентуалним припремним активностима заштите и спасавања у случају настале опасности од	Директор Средња економска школа Сомбор	- Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама	Прилог 5.1. Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама

		елементарних непогода		-Повереник и заменик повереника ЦЗ	са адресама и телефонима Прилог 5.6. Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите Прилог 5.2. Преглед тима за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама
2	Обезбеђивање непрекидне комуникације са градским штабом за ванредне ситуације града Сомбора	Обезбеђење непрекидне комуникације са градским штабом за ванредне ситуације града Сомбора, са службама градске управе и оперативним центром за обавештавање и непрекидно квалитетно и правовремено извештавање надлежних органа и служби	Директор Директор Средња економска школа Сомбор	-Повереник и заменик повереника ЦЗ -Тим за управљање ванредним ситуацијама	Прилог 5.1. Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима Прилог 5.6. Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите Прилог 5.2. Преглед тима за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама
3	Долазак специјалистичких снага Сектора за ванредне ситуације – Одељења за ванредне ситуације у Сомбору	Извиђање терена и обележавање објеката у складу са степеном оштећења; Ојачавање уз помоћ специјалне опреме евентуално оштећених и порушених објеката; Приступ и извлачење повређених лица: Евакуација угрожених лица	Директор Средња економска школа Сомбор	- Тим за управљање ванредним ситуацијама; - Ватрогасно – спасилачка јединица Сомбор -Повереник ЦЗ; - Специјалистички тим за спасавање и рад на води Ватрогасно – спасилачки батаљон Сомбор (у случају поплава)	Прилог 5.1. Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима Прилог 5.6. Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите

4	Пружање помоћи повређеним лицима, од стране екипа Хитне медицинске помоћи, као и запослених, оспособљених за пружање прве помоћи	Пружање помоћи повређеним лицима и упућивање повређених у најближе расположиве здравствене установе	Директор Средња економска школа Сомбор	- повереник ЦЗ; -Тим за управљање ванредним ситуацијама; - медицинске установе	Прилог 5.6. Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите
5	Санација објеката у надлежности Средње економска школа Сомбор	Поправка постојеће и набавка недостајуће опреме; Провера исправности инсталација и санација оштећених Чишћење и раскрчивање објеката	Директор Средња економска школа Сомбор	-Повереник ЦЗ; - Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама - Тим за управљање ванредним ситуацијама;	Прилог 5.1. Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима Прилог 5.6. Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите Прилог 5.2. Преглед тима за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама

Табела 3. Подсетник за рад одговорног лица у случају елементарних непогода

Ред. Бр.	ЗАДАТАК	САРАЂУЈЕ	РОК ИЗВРШЕЊА	ПРИМЕДБА
1	2	3	4	5
1	Пријем информација и извештаја од надлежних у граду, као и спољних организација, утврђивање степена опасности након елементарне непогоде	-лице задужено за послове ванредних ситуација; - Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама; -Тим за управљање ванредним ситуацијама; -Повереник /заменик повереникаЦЗ	Одмах по настанку ванредне ситуације / опасности	Прилог 5.1. Преглед чланова Тима за управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима
2	Утврђивање степена оштећења на објектима	- Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама;	У току трајања ванредне ситуације / опасности	Прилог 5.1. Преглед чланова Тима за

	и броја жртава и повређених лица	- Тим за управљање ванредним ситуацијама; -Повереник /заменик повреника ЦЗ		управљање ванредним ситуацијама са адресама и телефонима
3	Реализација наредби, закључака и препорука градског штаба у циљу оперативног дејства и примене потребних мера цивилне заштите	- Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама; -Повереник / заменик повереника ЦЗ; - Тим за управљање ванредним ситуацијама	По извршеном прикупљању и обезбеђеном превозу / транспорту	Прилог 5.6. Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите
4	Појачање мера безбедности и заштите и увођење сталног дежурства у просторијама Средње економска школа Сомбор	- Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама; -Повереник / заменик повереника ЦЗ; - Тим за управљање ванредним ситуацијама	Одмах по настанку ванредне ситуације / опасности	Прилог 5.6. Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите
5	И други задаци и активности	- Тим за управљање ванредним ситуацијама; - Тим за оперативно реаговање у ванредним ситуацијама; -Субјекти од посебног значаја за заштиту и спасавање	У току трајања ванредне ситуације/ опасности	Прилог 5.6. Преглед Повереника и заменика Повереника цивилне заштите

Програм активности везаних за улогу школе у борби против употребе психоактивних супстанци

Циљ који школа треба да оствари у спречавању употребе психоактивних супстанци, појаве васпитно запуштеног делинквентног понашања је да код ученика одговарајућим васпитно-образовним поступцима развија позитиван и активан однос према здравом начину живота и формира потребу за чувањем менталног и физичког здравља.

Задаци школе у спречавању употребе психоактивних супстанци и неприхватљивог понашања ученика су да:

- својим целокупним васпитно-образовним радом, стварањем одговарајућих просторних, кадровских, материјално-техничких, естетских услова обезбеде нормалан развој ученика и делује превентивно против сваког облика девијантног понашања укључујући употребу дрога.
- у зависности од узрасних способности пружи ученицима информације и одређена знања о психоактивним супстанцама и њиховом утицају на психичко здравље
- у оквиру сталне сарадње са породицом, здравственом и социјалном службом прати развој ученика

- створи и обезбеди услове да ученици организовано користе слободно време у ваннаставним активностима;

Програм мера

За спречавање наркоманије, појаве васпитне запуштености, девијантног и делинквентног понашања значајне су следеће програмске мере:

- Унапређивање програма и реализација васпитног рада школе
- Побољшање програмске сарадње са родитељима;
- Успостављање организоване сарадње са институцијама друштвене средине

Остваривање циља и задатака у оквиру рада одељењске заједнице

- одељењски старешина упознаје ученике са правилима школског живота и рада и помаже им да својим понашањем не нарушавају, већ уважавају и даље изграђују норме хуманог понашања
- анализирање реклама које се односе на цигарете, алкохол, и друге ПАС, разлог профита оних који производе и продају и штету по здравље оних који их користе,
- спровести анкетање у одељењу на тему млади и дрога
- уредити зидне новине са резултатима добијених анкетањем
- организовано гледање филма са том тематиком
- обележити 1.децембар – Дан борбе против сиде

Теме које се предлажу за предавања на ЧОС-у

- Буди здрав
- Буди оно што јеси
- Одабери друштво
- Развиј снажну личност
- Рекреација и унапређивање здравља
- Култура и утицај популарне културе на понашање (социолог)
- Утицај медија на агресивно понашање
- Последице употребе ПАС и могућности лечења (лекар)
- Болести које се преносе полним путем
- Шта је анорексија?
- Начини превазилажења стреса

Остваривање циљева и задатака у оквиру наставе

- на часу биологије објаснити механизме и деловање дрога и штетне последице на поједине органе и организам у целини, дрога и sida
- на часовима права и социологије са правима грађана посебну пажњу посветити тумачењу дела закона који се односи на дроге као заштита појединца и друштва
- на часовима књижевности – писмени састави са том тематиком
- на часовима ликовне културе осмислити плакате који пропагирају здрав начин живота

- на часовима страних језика разговарати о превенцији делинквенције и наркоманије у земљама чији се језик изучава

Остваривање циљева и задатака кроз слободне активности, ученичке организације и друштвено-користан рад

- омогућити ученицима да успостављају непосредне контакте са културним институцијама (библиотека, музеј, галерије, позориште, биоскоп)
- учешће ученика на литерарним и ликовним конкурсима
- организација спортских такмичења
- афирмација ученика који постижу запажене резултате у ваннаставним активностима (кроз школски лист, уређење паноя)

Остваривање циљева и задатака путем сарадње са родитељима

- на основу снимљеног стања упознати родитеље са добијеним резултатима
- индивидуални и групни разговори са родитељима чија деца показују знаке неприлагођеног понашања
- ангажовање родитеља ученика који раде у здравственим установама и органима МУП-а у реализацији предвиђених садржаја
- организовање трибина за родитеље

Предавања која се предлажу на родитељским састанцима

- проблеми адолесцентног доба
- породица као мост између личности детета и друштва
- припадност секти
- депресија и повученост

Остваривање циљева и задатака путем сарадње са институцијама друштвене средине (Центар за социјални рад, Неуропсихијатрија, Радио центар, НВО...)

Педагошко-психолошка служба

Након сагледавања ситуације у школи и природе проблема сваког ученика код кога долази до изненадних негативних промена у учењу и понашању сачинити индивидуални, саветодавни програм рада са намером да се установи да ли је потребно само обавити педагошко-саветодавни рад у школи или је неопходно ангажовати и стручњаке из других институција.

Здравствено-васпитни рад са ученицима средњих школа реализује се у средњој школи, породици, здравственим установама, при чему је школа на основу Закона о средњој школи дефинисана као друштвена институција која представља основ васпитања и образовања.

Циљеви програма - стицање знања, формирање ставова и понашања ученика у вези са здрављем и здравим начином живота и развојем хуманизације односа међу људима, унапређење хигијенских и радних услова у школи и елиминисање утицаја који штетно делују на здравље.

Програмом су обухваћени ученици од првог до четвртог разреда средње школе. Годишњим планом рада школе се утврђују носиоци активности у остваривању здравственог васпитања.

Одељењске старешине у сарадњи са стручним сарадницима припремају програмске целине према

узрастним карактеристикама и интересовањима ученика, сарадњу са родитељима.

Рад на реализацији Програма одвија се у оквиру :

- редовне наставе тј. интеграције здравствено - васпитних садржаја у програме предметне наставе
- ваннаставних активности- спортских секција, клубова здравља, акција за унапређење школског простора
- ваншколских активности, сарадње са заједницом на организовању културних активности и других садржаја за креативно и рекреативно коришћење слободног времена.

Садржај програма чине:

- Хуманизација односа међу половима
- Буди срећан - буди здрав
- Спорт, рекреација
- Сиди и друге полно преносиве болести
- Наркоманија
- Анорексија
- Стрес у функцији заштите менталног здравља

Принципи васпитања за хумане односе међу половима:

- Принцип одмерености према узрасту - овај принцип захтева да се води рачуна о дечијем интересовању за проблеме сексуалног живота, а са друге стране о степену њихове зрелости, тј. о могућностима примања материје.
- Принцип поступности у раду
- Принцип научности и систематичности - овај принцип налаже да се градиво заснива на научним чињеницама и систематично.
- Принцип васпитности - васпитање за хумане односе међу половима не сме да се сведе само на информисање и обавештавање јер би се запоставила васпитна страна. Мора се водити рачуна о интерпретацији градива, о ставу према проблемима сексуалног васпитања, о односу човека према тим питањима – о социјалној страни тог проблема.

Задатак васпитања за хумане односе међу половима је да допринесе хуманизацији човекове личности и социјализацији међуљудских односа

Раније сазревање деце, многа девијантна понашања и поремећаји менталног здравља младих, захтевају да васпитни рад у овом подручју почне што раније и да њиме буду обухваћени и ученици и родитељи.

Организованим васпитним радом ученицима треба помоћи да правилно физички, психички и социјално сазревају и формирају се у личности способне да изграђују хумане односе засноване на љубави и међусобном уважавању и поштовању, спремне и способне за функцију у животу и за хумано и одговорно родитељство.

Садржај програма здравственог васпитања ученика који се односи на **хуманизацију односа међу половима** :

- разлике међу половима (да ли, и у чему и зашто постоје разлике у телесној конституцији, структури нервног система, саставу и функцији полних органа, схватању друштвене заједнице о улози и значају полова и начинима како су третирани кроз векове)
- сексуална хигијена (могућности и начини заштите физичког и психичког здравља човека у полним односима)
- абортус, услови под којима се дозвољава легални абортус и све могуће последице,
- неистине, предрасуде, дезинформисање у области васпитања за хумане односе међу половима
- упознавање ученика са сопственим развојем, са степеном физичке и психичке зрелости у доба адолесценције,
- формирање схватања да се човек као свесно и стваралачко биће не потврђује само у извршавању својих права, дужности и одговорности, већ и на основу својих радних способности,
- истицање значаја забављања код младих као и одговорности партнеру и себи,
- упознавање ученика са здравесвеним и другим последицама полног општења као и са проблематиком планирања породице,
- наличје полног живота (проституција, сексуалне девијације, полне болести, сида и сл.)
- психичке и физичке последице абортуса,
- истицање значаја правилног избора партнера,
- упознавање ученика са трудноћом, њеним током и припремама за материнство, тј. одговорно родитељство оца и мајке,
- улога породице у васпитању деце
- место породице у друштву и друштвена брига у породици као целини и заштита појединих њених чланова,
- патолошки односи у породици и негативне последице по партнере, децу и друштвену заједницу,
- развод као лек за поремећене односе у породици, тј. у браку

Наведени садржаји се остварују кроз:

- наставне активности у оквиру часа одељењске заједнице што самим излагањем наставника што самосталним рефератом и припремом ученика;
- ваннаставне активности: радионице у оквиру пројекта „Афирмација мултикултурализма“, сарадњу са Развојним саветовалиштем за младе, НВО „Женска алтернатива“, радионице које организује психолог из НСЗ..
- Активности Црвени крста

Облици и методе васпитања за хумане односе међу половима зависе од тога ко их примењује и од узраста деце. Школа васпитава личним примером наставника и целог радног колектива. Најзаступљеније су методе излагања, предавање (у оквиру појединих наставних предмета, предавање педагога и повремена предавања стручних лица), разговор, дискусије, радионице и упућивање на литературу и друге изворе, саветовање...

У раду са родитељима тежиште ће бити на истицању значаја хуманизације односа у породици и друштва према породици.

Развојним планом школе у оквиру задатка који гласи „наставити сарадњу са релевантним установама и стручњацима на промоцији репродуктивног здравља, равноправности полова и хуманих односа“ прецизирани су носиоци ових активности. Реализацију горе наведеног програма ће умногоме помоћи и сарадња са Школским диспанзером, Саветовалиштем за младе, Црвеним крстом...

13. Програм школског спорта

У СЕШ Сомбор планира се извођење разних спортских активности кроз различите видове реализације истих како би се обухватио што већи број ученика укључених у спортске активности Школе чији је значај огроман у савременом друштву и темпу живота у коме ученици живе. Како би ученици лакше усвојили знања ради разумевања значаја и суштине физичког вежбања и формирали позитивне психо-социјалне образце понашања, те били мотивисани за даљње вежбање током животног века, Школа ће обављати следеће школско- спортске активности у складу са могућностима:

- Редовна настава физичког васпитања
- Изборни предмет – изабрани спорт
- Спортске секције
- Школска, општинска, окружна, међуокружна и републичка такмичења
- Пријатељски спортски сусрети
- СОШОВ
- Кросеви
- Целодневни излети са пешачењем

Атлетика, гимнастика - вежбе на справама, кошарка, одбојка и плес ће се изучавати у оквиру редовне наставе по Плану и програму предметних наставника физичког васпитања. На часовима ће се радити на развијању моторичких способности сваког ученика, повезаности са осталим васпитно образовним подручјима, интегралном развоју личности ученика, стицању, усавршавању и примени моторичких умења, навика и неопходних теоријских знања у свакодневним и специфичним условима живота.

Поред ових редовних активности у оквиру редовне наставе, за одељења са изборним предметом - изабрани спорт, ученицима ће бити понуђена 4 спорта (атлетика, гимнастика, одбојка и кошарка) од којих ће се у оквиру групе (одељења) ученици моћи одредити за један спорт и у даљњем периоду усавршавати кроз овај вид наставе.

Школа ће организовати и рад секција у складу са интересовањима ученика.

Атлетска, гимнастичка, кошаркашка, одбојкашка, рукометна, стоно тениска, фудбалска, плесна и

стрелјачка, за чији ће рад и оствареност бити задужени професори физичке културе по плану и програму који су дужни израдити.

Кроз секције, ученици ће моћи да се усавршавају или надограђују већ стечена знања, као и такмиче на свим такмичењима у оквиру календара такмичења који доноси Спортски Савез Општине Сомбор.

У овим спортовима ће се организовати школска (изборна) такмичења како би се одредили ученици који ће представљати Школу на општинском, окружном, међуокружном и републичком такмичењу и како би се кроз систем спорта ученицима на овај начин приближило такмичење као вид повезивања спорта са стварним животом, развио такмичарски дух, и фер плеј однос према околини.

Школска такмичења ће бити организована суботом или у неком другом термину ван редовне наставе.

Пливање ће се у зависности од броја пријављених одвијати у 2 правца: обука непливача у сарадњи са Градским базеном и инструкторима пливања лиценцираним за обуку непливача и пливачка секција, којима ће руководити предметни наставници физичког васпитања по договору.

Школа планира и традиционалне пријатељске спортске сусрете (секције одбојке и кошарке).

Школа планира 4 кроса од чега су 2 кроса, јесењи и пролетњи, обавезни за све ученике који су здрави и способни за учешће на истом. Такође планира и учешће на традиционалном Општинском кросу, Крос РТС-а као и на Фрушкогорском маратону.

Из фонда радних дана поред кросева планирана су и 2 целодневна излета са пешачењем.

Школа ће организовати и традиционални школски турнир у оквиру одељења из одбојке (мешовите екипе 3+3) и кошарке (посебно за девојке, посебно за момке). Ученици жребањем у сарадњи са предметним наставницима физичке културе одређују темпо и редослед утакмица, за време наставе, а без ремећења исте (7 часова када их одељења немају или за време часова физичког васпитања), а на крају ће се одиграти суперфинале између ученика матураната и професора.

14. Програм сарадње са локалном самоуправом

Средња економска школа у Сомбору планира континуирану сарадњу са локалном самоуправом у наредном периоду на више нивоа.

Циљ сарадње је праћење дешавања у локалној заједници, заједничко планирање и укључивање у реализацију активности локалне самоуправе нарочито о питањима значајним за развој школе.

Планирана сарадња обухвата:

- активности у оквиру законских обавеза и
- остале активности

Сарадња у законским оквирима обухвата следеће активности:

- сарадња са **Покрајинским секретаријатом за образовање** - план уписа за наредне шк. године (друго полугодиште наредних шк. година)
- саветодавне активности ПС за образовање (у континуитету)
- саветодавне активности **Школске управе Града Сомбор** (у континуитету)
- предавања Школске управе Сомбор (у току шк. године)
- финансијска подршка за организовање превоза ученика на такмичења
- учествовање представника локалне самоуправе у раду Школског одбора (у континуитету)
- Сарадња са **Школским диспанзером Дома здравља „Др Ђорђе Лазих“** (спровођење друштвене бриге за здравље у циљу спречавања, сузбијања, раног откривања и лечења болести) и то:
 - континуирана сарадња са **Хитном службом**
- Сарадња са **Заводом за здравствену заштиту Сомбор** – санитарни прегледи ученика и предметних наставника у подручју рада трговина, угоститељство и туризам (на почетку првог и другог полугодишта наредних шк. година)
- **Министарство унутрашњих послова МУП, ПУ СОМБОР** – обезбеђење јавног окупљања ученика, сарадња приликом организованих путовања ученика (провера техничке исправности возила)
- **Војска Србије** – организовање предавања за ученике матурских и завршних одељења на тему система одбране Републике Србије

Остали видови сарадње

• Сарадња са Градом Сомбором

- подршка Града Сомбора у виду одобравања тј. давања сагласности за реализацију међународних и других пројеката;
- подршка у активностима промовисања реализације пројеката које реализује Средња економска школа Сомбор (учешће на конференцијама, округлим столовима, обезбеђивање простора за промотивне активности);
- финансијска подршка (обезбеђење учешћа у виду позајмице) пројектима које реализује Средња економска школа Сомбор;
- **Канцеларија за младе** – планира се наставак континуиране сарадње и заједничког планирања активности у наредном периоду:
 - израда и реализација Локалног акционог плана (ЛАП) за младе у коме учествују представници ученичког парламента и предметни наставници у школи
 - сарадња на креирању пројеката
 - подстицање запошљавања, самозапошљавања и предузетништва код младих у Сомбору
 - учешће на трибинама
 - учешће на радионицама

- учешће на панел дискусији о насиљу
- **Сарадња са Покрајинским секретаријатом за образовање, управу, прописе и националне заједнице**

У оквиру пројекта Владе АП Војводине „Афирмација мултикултурализма и толеранције у Војводини“ Средња економска школа планира учествовање у наредним циклусима квиза из историје националних заједница Војводине „Колико се познајемо“. Пројекат заједнички организују **Покрајински секретаријат за образовање, управу, прописе и националне заједнице** и

Радиодифузна установа Војводине. Термин реализације у другом полугодишту школске године.

- **Народно позориште Сомбор** - у циљу васпитавања ученика наше школе о културним вредностима организоване су посете позоришним представама (у току шк. године)
- **Завод за трансфузију крви Медицинског центра „Др Радивој Симоновић“** уз помоћ Црвеног крста - акција добровољног давања крви (планира се у току шк. године) као и сарадња у реализацији различитих хуманитарних акција
- **МУП** – сузбијање малолетничке делинквенције и насиља у школи, предавања о различитим аспектима заштите и безбедности ученика;
- **Центар за социјални рад** – сарадња у циљу пружања помоћи ученицима да остваре права из социјалне и породично - правне заштите.
- **Средње школе** – учешће на радионицама, спортским и другим такмичењима, дебатама, сајму образовања, размена искустава наставника,
- **Основне школе** – промовисање уписне политике Школе за наредну школску годину и ваннаставних активности; организовање Дана отворених врата
- **Високообразовне установе** – сарадња у виду информисања ученика о могућностима даљег школовања, признавање дела матурског испита ученика огледних профила економских школа и ослобађање од једног дела пријемног испита (Економски факултет у Суботици)
- **Канцеларија за локални и економски развој** – редовно информисање Школе о расписаним конкурсима у циљу израде нових пројеката и аплицирања на отворене конкурсе;
- **Са Националном службом за запошљавање (НСЗ)** остварује се сарадња у различитим областима:
 - организација Сајма образовања на коме школа представља своју образовну понуду;
 - континуирана сарадња код претходне провере психофизичких способности кандидата за рад са децом и ученицима у циљу обезбеђења квалитета наставног процеса
 - сарадња у креирању уписне политике са циљем већег броја запослених ученика
 - сарадња у реализацији пројеката, панел дискусије,...
- **Регионална привредна комора Сомбор** - партнерство у реализацији међународних и других пројеката, учешће у раду округлих столова,
- **Сарадња са привредним субјектима у циљу организовања практичне наставе и други видови сарадње** - предузећа, установе, самосталне трговинске радње и угоститељски објекти у граду Сомбору и у оквиру Западнобачког округа.
- **Спортски центар Сомбор** (Градска хала „Мостонга“ у циљу реализовања наставе физичког васпитања и спортских секција)

- **КУД-ови-** пружање подршке Школи у опреми, стручним саветима
- **Покрет Горана** – радне акције кроз реализацију друштвено-корисног рада у циљу очувања животне средине у току првог и другог полугодишта наредних школских година;
- **Удружења и друштва лица са посебним потребама** – реализација хуманитарних акција;
- **Привредни суд Сомбор, Градска управа (писарница, архивски депо), Основни суд Сомбор, Историјски архив** - сарадња у реализацији и унапређењу наставног процеса.
- **Стрељачки клуб „Black Horse“ у Сомбору** – простор у коме се реализује рад стрељачке секције

15. Програм сарадње са породицом

Циљ сарадње школе и породице јесте да се заједничким снагама и кроз партнерски однос, ради на образовању и васпитавању деце, односно ученика тако да се подржи њихов свеукупни раст и развој у правцу: - компетенција за будући каријерни развој (даље школовање и радно место) - изградње система вредности у којем универзалне људске вредности имају важно место - стицања свести о грађанској одговорности за себе и заједницу.

Да би се остварио овај циљ, пред Школом су следећи задаци:

- Да захтева редовну, трајну и квалитетну сарадњу родитеља и школе
- Да обезбеди информисаност родитеља о променама које се дешавају у школи и са њиховим дететом, а од важности су за његово образовање и васпитање
- Да професионалним деловањем запослених оствари позитивну интеракцију наставник-родитељ
- Сарадња Школе и родитеља, одвијаће се кроз наведене начине и садржаје:

Индивидуални разговори- Различити актери школског живота родитељима ће давати информације о условима рада, понашању и функционисању њиховог детета, успеху и резултатима, евентуалним изостанцима, проблемима и сл...Такве врсте информација о детету, и његовом функционисању ван школе, узвратно, даваће родитељи запосленима. При разговорима и једна и друга страна треба да буде усмерена на чување интереса самог детета

Одељењски родитељски састанци -Упознавање родитеља са наставним планом и програмом, уџбеницима, наставницима, облицима и методама рада, кућним редом школе, правима и обавезама свих учесника васпитно-образовног процеса, врстама подршке коју школа пружа ученицима. Едуковање родитеља о развојним проблемима младих, проблемима у окружењу, вршњачким утицајима.

Разредни родитељски састанци - За први разред ради упознавања са школом, организацијом и условима рада, начином набавке уџбеника, начином будуће сарадње -За четврти разред договори око програма и реализације матурске екскурзије, договор око праћења и припреме ученика за матурски испит...

Родитељски састанци за групе ученика - За учеснике пројеката интеркултуралне размене, организују се припремне активности у оквиру којих су и родитељски састанци - да би родитељи били детаљно информисани и школа обавештена о њиховој сагласности са програмом активности у који се њихова деца укључују кроз пројекте .

Састанак мањих група родитеља и ученика и запослених на решавању искрслог проблема - тешкоће у учењу, велики број слабих оцена, насиље....

Организација рада и сарадња са Саветом родитеља - Према улози која је дефинисана у Закону о средњој школи, акценат поред информативне улоге биће стављан и на едукативну улогу школе - излагања стручних сарадника о развојним карактеристикама младих.

Учешће родитеља у раду Школског одбора - Према Закону, Правилнику и Програму рада овог органа.

Учешће родитеља у раду различитих тимова (као што је школски Тим за ИО, Тим за заштиту од насиља, Актив за школско развојно планирање); Учешће родитеља у школским свечаностима (Савиндан, обележавање јубилеја, фестивал хране...), трибинама, округлим столовима, презентацијама стваралаштва и активности ученика и наставника.

Индивидуални саветодавни рад психолога и педагога са родитељима - специфични проблеми – непотпуне и дисфункционалне породице, бежање ученика од куће

Индивидуални и групни разговори са родитељима будућих средњошколаца- у оквиру промотивних активности тј. уписне кампање- представљање образовних профила и услова у којима се одвијају васпитно-образовни процеси у нашој школи.

16. Програм излета и екскурзија

Појам екскурзије

Екскурзија је облик образовно – васпитног рада који се остварује ван школе.

Циљ екскурзије

Циљ екскурзије је непосредно упознавање појава и односа у природној и друштвеној средини, упознавање културног, историјског и духовног наслеђа и привредних постигнућа која су у вези са делатношћу школе.

Задаци екскурзије

Задаци екскурзије су: проучавање објеката и феномена у природи и уочавање узрочно-последичних односа у конкретним природним и друштвеним условима, стицање нових сазнања, упознавање еколошких навика, подстицање испољавања позитивних емоционалних доживљаја, упознавање занимања људи која су карактеристична за поједине крајеве, развијање позитивног односа према националним, уметничким и

културним вредностима, изграђивање естетских, културних и спортских потреба и навика, развијање позитивних социјалних вештина.

Садржаји екскурзије

Садржаји екскурзије базирају се на основу наставног плана и програма наставе и учења, образовно васпитног рада и годишњег плана рада школе.

Програм екскурзије

Одељенска и стручна већа школе предлажу програм екскурзије који достављају Наставничком већу ради разматрања и усвајања. Екскурзија може да се реализује ако је Савет родитеља дао сагласност на програм екскурзије. Програм екскурзије садржи: образовно- васпитне циљеве и задатке, носиоце и садржаје којима се постављени циљеви остварују, планирани обухват ученика, путне правце, техничку организацију и начин финансирања.

Извођење екскурзије

Носиоци припреме, организације и извођења путовања су директор, стручни вођа, одељењски старешина, или други наставник кога одреди директор. Стручни вођа путовања може да буде директор школе или лице које он овласти, а које је одељењски старешина, односно наставник који остварује план и програм наставе и учења.

Ради обезбеђивања веће сигурности ученика на екскурзији, директор може да одреди да поред наставника, односно одељенског старешине, екскурзију прати још највише један наставник који изводи наставу ученицима тог одељења.

Екскурзија се организује и изводи, уз претходну писмену сагласност родитеља, по правилу за најмање 60% ученика истог разреда и ако су створени услови за остваривање циља екскурзије. Извођење екскурзије и излета за ученике истог разреда, организује се истовремено и са истим садржајем.

Изузетно, екскурзија може да се организује за ученике одељења у којем писмену сагласност да најмање 60% родитеља ученика.

Припрема екскурзије

Припрема ученика подразумева да се ученици унапред упознају са местом у које одлазе, условима живота у којима се реализује екскурзија, начином превоза и понашањем у току пута, појединим спортско-рекреативним активностима које ће се реализовати.

Ученици, подељени у групе, уз помоћ наставника припремају кратке реферате о областима и местима која посећују. Посебна пажња посвећује се делу припреме у коме се наставник са ученицима договара око правила понашања током извођења екскурзије. Припрема родитеља подразумева организовање родитељских састанака и пружање информација о основним географским карактеристикама и климатским условима краја у коме се организује екскурзија, времену одласка, дужини боравка, цени, документацији коју треба припремити, условима смештаја, исхране, здравствене заштите, условима живота ученика, могућностима комуникације са децом и сл.

Обавеза установе је да родитељима да детаљна упутства о припреми ученика, да упозна родитеље са правилима понашања ученика на екскурзији и законском одговорношћу родитеља за понашање ученика током трајања екскурзије и слично. Припрема наставника обухвата индивидуалну и заједничку припрему. Заједничка припрема се одвија путем краћих састанака на нивоу школе, на којима се разматрају организациона питања од значаја за извођење екскурзије. Индивидуална припрема обухвата добро информисање наставника о географским и геолошким карактеристикама краја, о флори и фауни, историјским подацима, значајним културним, привредним и другим објектима који се могу посетити, обичајима и етнографским карактеристикама подручја и места у којима ће се реализовати екскурзија.

На основу прикупљених података и постављених циљева и задатака екскурзије, наставник саставља програм који ће се реализовати, одређује динамику активности и припрема све што ће му обезбедити ефикасну и успешну реализацију.

Програм екскурзије треба да садржи јасну структуру која указује на циљеве и исходе у складу са програмом наставе и учења, које треба остварити.

Школа сачињава оперативне планове који, имајући у виду постојање непредвидивих фактора који су од утицаја на реализацију екскурзије, поседују флексибилност, односно прилагодљивост датим околностима нпр. лошим временским условима и сл.

Реализација екскурзије

Приликом извођења екскурзије нарочито се води рачуна о свим видовима заштите и безбедности ученика. Наставник се стара о организацији и реализацији предвиђених активности, као и о безбедности ученика за време трајања екскурзије. Путни правци, објекти, манифестације, крајеви и предели одређују се у складу са циљем и задацима путовања.

Екскурзија се, по правилу, изводи на територији Републике Србије, а једном у току школовања може се организовати и у Републици Српској. Изузетно, за ученике завршног разреда, екскурзија може да се организује у иностранству. Школа може да планира студијско путовање за групу ученика у циљу учења језика и упознавања културе, сарадње у оквиру пројеката и других облика образовно-васпитног рада, а које се изводи уз претходно прибављену сагласност надлежне школске управе.

Студијско путовање је саставни део годишњег плана рада школе којим се ближе уређује његова организација, циљеви и задаци. Трајање екскурзије прописано је планом наставе и учења. Ако је екскурзија, односно студијско путовање организовано у време наставних дана, настава се надокнађује за све ученике, у складу са школским календаром и годишњим планом рада. Директор установе одговоран је за законитост реализације екскурзије и студијског путовања.

Избор агенције за реализацију екскурзије

Избор агенције за реализацију екскурзије спроводи се у складу са законом који уређује јавне набавке. Екскурзију може да реализује искључиво агенција која поседује законом прописану лиценцу за организовање туристичког путовања.

Поступак јавних набавки спроводи комисија школе коју образује директор. Комисија има најмање

три члана, од којих је најмање један представник Савета родитеља разреда за које се организује екскурзија и најмање један наставник који ће реализовати екскурзију, при чему се на сва остала питања у вези са саставом комисије сходно примењују одредбе закона којим се уређује област јавних набавки.

Секретар школе, уколико није члан комисије, пружа стручну помоћ члановима комисије. Стручну помоћ члановима комисије пружа и лице које у школи обавља финансијске и рачуноводствене послове.

Предлог одлуке о додели уговора комисија утврђује применом законом прописаних критеријума, посебно водећи рачуна о следећем:

- 1) Квалитет програма путовања
- 2) Цена, услови целодневне бриге о ученицима и услови плаћања.

Одлуку о додели уговора доноси директор на основу предлога комисије. Одељењски старешина обавештава родитеље о програму и цени екскурзије, избору агенције и осталим условима путовања.

Једнодневна путовања могу бити уговорена без оброка. Вишедневна путовања уговарају се најмање на бази полупансиона.

Приликом реализације екскурзије агенција је дужна да испуни све услове и обавезе прописане законом којим се уређује делатност туризма, а посебно у погледу програма путовања и општих услова путовања.

Безбедност путовања

Директор школе је обавезан да организује консултативни састанак пре извођења путовања, на који позива представнике свих интересних група у процесу одлучивања и планирања, о чему се сачињава записник.

Ако се превоз обавља друмским саобраћајем, директор школе обавезан је да обезбеди да се путовање изврши у складу са прописима којима се уређује начин обављања организованог превоза деце.

Ако надлежни орган унутрашњих послова утврди неисправност документације, техничку неисправност возила или било који други разлог у погледу психофизичке способности возача, директор или стручни вођа путовања обуставиће путовање до отклањања утврђених недостатака. Забрањено је конзумирање алкохола и опојних средстава за све учеснике путовања.

План дежурства ученика и наставника за време путовања је саставни део програма екскурзије. Дневне активности, осим превоза, утврђене програмом екскурзије морају бити реализоване до 24 часа. За путовања дужа од једног дана, изабрана туристичка агенција дужна је да обезбеди лекара – пратиоца, уколико у местима боравка ученика не постоји организована здравствена служба.

За путовања дужа од два дана неопходно је да родитељ достави податке о здравственом, физичком и психичком стању ученика, које издаје изабрани лекар/педијатар на основу здравственог картона.

Тајност података о здравственом, физичком и психичком стању ученика мора бити обезбеђена и о овоме се стара директор школе, одељенски старешина и лекар.

Извештај о извођењу екскурзије

После изведеног путовања, стручни вођа путовања и представник туристичке агенције сачињавају забелешку о извођењу путовања, након чега стручни вођа путовања у року од три дана сачињава извештај, који подноси директору, са оценом о извођењу и квалитету пружених услуга. Након изведеног путовања ученици попуњавају анкетни лист.

Извештај садржи и информацију о стеченим знањима и искуствима са путовања, начин њихове интеграције у наставни процес, утиске ученика о реализованом путовању, као и планиране обавезне активности које ће наставници са ученицима осмислити и реализовати у настави и ваннаставним активностима (нпр. пројекти, презентације за родитеље, изложбе и сл.).

Извештај се доставља Савету родитеља и Наставничком већу ради разматрања, а школском одбору ради разматрања и усвајања. Одељењски старешина на родитељском састанку упознаје родитеље са извештајем.

Извештај о путовању је саставни део годишњег извештаја о раду школе. Ако се приликом разматрања извештаја о остваривању путовања оцени да предвиђени програм није остварен у целости или да туристичка агенција није испоштовала уговорне обавезе, школа подноси рекламацију агенцији.

Први разред - једнодневна екскурзија (у Републици Србији)

Други и трећи разред - дводневна (у Републици Србији или у Републици Српској) Четврти разред - до пет дана у земљи или иностранству.

17. Програм безбедности и здравља на раду

Циљ: Развијање свести ученика и запослених о значају превентивне здравствене заштите и безбедности и здравља на раду.

Начин реализације:

- на часовима редовне наставе
- организацијом здравствено- васпитних-програма у сарадњи са Домом здравља
- организацијом санитарних прегледа за ученике продучја рада трговина, угоститељство и туризам у сарадњи са Заводом за јавно здравље
- обавезна обука о безбедности на раду за све запослене (на сваке три године)
- обавезна обука о заштити од пожара за све запослене

Смернице за прилагођавање додатне подршке

За ученика коме је због сметње у развоју и инвалидитета у развоју, специфичних потреба у учењу, социјалне ускраћености, ризика од раног напуштања школовања и других разлога потребна додатна подршка у образовању и васпитању, Школа обезбеђује отклањање физичких и

комуникацијских препрека и зависно од потреба доноси ИОП.

Циљ додатне подршке у образовању и васпитању јесте постизање оптималног укључивања ученика и одраслих у редован образовно-васпитни рад, осамостаљивање у вршњачком колективу и његово напредовање у образовању и припрема за свет рада.

Ради остваривања додатне подршке у образовању и васпитању школа остварује сарадњу са органима јединице локалне самоуправе, организацијама, установама и удружењима.

18. Други програми од значаја за школу

Програм спречавања осипања ученика

Полазишта програма

Осипање ученика представља сложен образовни и друштвени проблем који се испољава кроз нередовно похађање наставе, слабије постигнуће, смањену мотивацију за учење и, у крајњем случају, прекид школовања. На појаву осипања утичу бројни фактори који могу бити личне, породичне, социјалне, економске и образовне природе, због чега је неопходан системски и превентиван приступ који укључује све актере васпитно-образовног процеса.

Школа препознаје значај правовременог уочавања ризика од осипања и обезбеђивања подршке ученицима како би успешно завршили започето образовање, развили своје потенцијале и стекли компетенције неопходне за даље школовање, рад и активно учешће у друштву.

Циљ програма

Основни циљ програма је смањење ризика од осипања ученика кроз развијање система раног препознавања фактора ризика, јачање мотивације за учење и школовање, унапређивање сарадње са породицом и локалном заједницом и обезбеђивање благовремене и адекватне подршке сваком ученику коме је она потребна.

Специфични циљеви

- развијање механизма за рано препознавање ученика у ризику од осипања;
- јачање осећаја припадности школи и позитивне школске климе;
- унапређивање сарадње школе и породице;
- подстицање мотивације ученика за учење и професионални развој;
- обезбеђивање подршке ученицима који имају тешкоће у учењу, понашању или социјалној интеграцији;
- развијање сарадње са институцијама и организацијама локалне заједнице;
- континуирано праћење и вредновање ефеката предузетих мера.

Начин остваривања програма

Програм се остварује кроз континуирано праћење редовности похађања наставе, школског постигнућа, социјалне укључености и општег функционисања ученика у школској средини. Посебна пажња посвећује се идентификовању ученика који показују знаке ризика од осипања како

би се благовремено планирале и спровеле мере подршке.

У реализацији програма учествују директор школе, Тим за спречавање осипања ученика, одељењске старешине, предметни наставници, стручни сарадници, родитељи и, по потреби, представници релевантних институција и организација.

Подршка ученицима заснива се на индивидуалном приступу, уважавању њихових потреба, могућности и интересовања, као и на развијању подстицајног и безбедног школског окружења у коме сваки ученик има прилику да оствари успех и лични напредак.

Акционо планирање

Конкретне активности, рокови реализације, носиоци и показатељи успешности разрађиваће се сваке школске године кроз Годишњи план рада школе и Акциони план Тима за спречавање осипања ученика.

Акциони план ће, између осталог, обухватати:

- анализу изостанака, успеха и других показатеља ризика;
- саветодавни рад са ученицима и родитељима;
- радионице и предавања усмерена на развијање мотивације за учење и професионалну оријентацију;
- индивидуализоване мере подршке за ученике у ризику;
- сарадњу са Центром за социјални рад, здравственим установама и другим институцијама када је то потребно;
- праћење и вредновање ефеката реализованих мера.

Носиоци активности биће Тим за спречавање осипања ученика, одељењске старешине, стручни сарадници, предметни наставници и руководство школе, уз активно учешће ученика, родитеља и представника локалне заједнице.

Праћење и вредновање програма

Успешност програма пратиће се кроз анализу података о редовности похађања наставе, школском успеху, броју ученика у ризику од осипања, броју реализованих мера подршке и степену сарадње са породицом и релевантним институцијама.

Резултати праћења користиће се за унапређивање програма, планирање нових активности и развијање ефикаснијих механизма подршке ученицима, са циљем да сваки ученик добије прилику да успешно заврши започето образовање.

Програм менталног здравља и контроле емоција

Програм заштите и унапређења менталног здравља ученика представља интегрални део Школског програма и заснива се на хуманистичким принципима, превентивном деловању и креирању безбедног и подржавајућег окружења за све учеснике у образовно-васпитном процесу. Основни циљ овог програма је очување и унапређење психосоцијалне добробити ученика, развијање њихове емоционалне отпорности, као и благовремено препознавање и реаговање на тешкоће у менталном здрављу и развоју.

Реализација програма обухвата неколико међусобно повезаних нивоа деловања. Први ниво је примарна превенција која је усмерена на све ученике школе. Кроз редовну наставу, часове одељенске заједнице, ваннаставне активности и трибине, континуирано се ради на јачању социјално-емоционалних вештина ученика. Акценат се ставља на препознавање и управљање емоцијама, развијање самопоштовања, конструктивно решавање конфликта, одупирање вршњачком притиску, као и на подизање свести о важности менталне хигијене и дестигматизацију тражења психолошке помоћи.

Други важан сегмент програма односи се на јачање капацитета наставног особља и стручних сарадника. Школа континуирано подржава професионални развој запослених у области менталног здравља деце и адолесцената. Кроз стручна усавршавања и колегијалне консултације, наставници се оснажују да препознају ране знаке промена у понашању и емоционалном статусу ученика, као што су нагли пад у учењу, социјално повлачење, анксиозност или промене у расположењу, како би се правовремено реаговало.

Сарадња са родитељима, односно законским заступницима ученика, чини неодвојиви део овог програма. Ова сарадња се остварује кроз саветодавни рад, родитељске састанке и предавања са циљем да се родитељима пружи смернице за препознавање развојних криза и криза изазваних спољашњим стресорима. Тиме се обезбеђује усклађеност и синергија између породичног и школског система у подршци детету.

У ситуацијама када се идентификују ученици са израженим психолошким тешкоћама или у случају настанка кризних догађаја, школа примењује интерне процедуре и протоколе за рану интервенцију. Стручни сарадници тада пружају индивидуализовану подршку у оквиру својих надлежности и, у обавезној сарадњи са родитељима, координирају процес упућивања ученика у специјализоване здравствене и социјалне институције спољне заједнице.

Праћење и вредновање ефеката овог програма врши се континуирано током школске године кроз редовне анализе стручних органа школе и тимова, анализу опште климе у школи, као и кроз усклађивање активности са Годишњим планом рада школе, чиме се осигурава дугорочна одрживост и ефикасност подршке менталном здрављу ученика.

Савремени изазови са којима се суочавају деца и млади захтевају систематско јачање капацитета наше школе за очување и унапређивање менталног здравља свих учесника образовно-васпитног процеса. Школа препознаје ментално здравље као један од кључних предуслова за успешно учење, развој личности, квалитетне међуљудске односе и активно учешће у животу заједнице.

У наредном четворогодишњем периоду школа ће тежити развоју подстицајног, безбедног и инклузивног окружења које доприноси емоционалној стабилности, осећају припадности, међусобном уважавању и изградњи културе подршке. Посебна пажња биће усмерена на развој емоционалне писмености, јачање способности препознавања и адекватног изражавања емоција, као и на унапређивање вештина саморегулације и конструктивног решавања изазовних ситуација.

У Средњој економској школи ће се подстицати развој емпатије, одговорности, самопоуздања и отпорности на стрес, негујући вредности међусобног поштовања, сарадње и ненасилне

комуникације. Истовремено, унапређивање се партнерство са породицом и локалном заједницом у циљу стварања услова за целовит развој ученика и очување њиховог психолошког благостања.

Кроз континуирано јачање професионалних компетенција запослених и развој подржавајуће школске климе, школа ће настојати да ментално здравље и емоционални развој буду препознати као важан сегмент укупног квалитета образовно-васпитног рада.

Приоритетна област: Ментално здравље и емоционални развој

Полазећи од стратешких опредељења образовно-васпитног система Републике Србије усмерених на обезбеђивање квалитетног, праведног и доступног образовања за све, школа препознаје ментално здравље и емоционално благостање ученика као важне предуслове за успешно учење, лични развој и активно учешће у школском и друштвеном животу.

У наредном четворогодишњем периоду школа ће тежити даљем развоју безбедног, подстицајног, инклузивног и демократског окружења које подржава добробит ученика, уважава различитости и доприноси развоју позитивних међуљудских односа. Посебна пажња биће усмерена на јачање социо-емоционалних компетенција ученика, развој самосвести, саморегулације, емпатије, одговорности и отпорности у суочавању са изазовима савременог живота.

Школа ће неговати културу уважавања, сарадње и ненасилне комуникације, подстицати осећај припадности школској заједници и развијати механизме подршке који доприносе очувању психолошког благостања свих учесника образовно-васпитног процеса. Посебан значај биће дат оснаживању ученика за конструктивно препознавање, разумевање и управљање емоцијама, као и развоју способности за одговорно доношење одлука и успешно решавање проблема.

Кроз сарадњу са породицом, локалном заједницом и другим релевантним партнерима, као и кроз континуирано унапређивање професионалних компетенција запослених, школа ће доприносити стварању услова за целовит развој ученика и јачање њихових потенцијала, у складу са принципима квалитетног и инклузивног образовања.

Ментално здравље се не посматра само као област рада стручних сарадника, педагога и психолога, већ као тема која је интегрисана у наставу, ваннаставне активности, сарадњу са родитељима и професионални развој запослених. Имплементација ових активности показује да је реч о стратешком опредељењу целе школе, а не о појединачним активностима.

На основу програма менталног здравља, на почетку сваке школске године израђује се посебан *Акциони план унапређивања менталног здравља*. Кроз овај годишњи план се детаљно операционализују и конкретизују све активности, дефинишу се тачни рокови, носиоци задатака, као и специфичне теме радионица и предавања прилагођене актуелним потребама ученика и контексту дате школске године.

Дигитална писменост, информационо-комуникационе

технологије (ИКТ) и вештачка интелигенција у образовању

Полазећи од потребе за припремањем ученика за живот и рад у дигиталном друштву, школа ће у наредном четворогодишњем периоду посебну пажњу посветити развоју дигиталних компетенција ученика и запослених, као и унапређивању примене савремених технологија у образовно-васпитном процесу.

Школа ће тежити стварању подстицајног окружења у коме се дигиталне технологије користе на сврсисходан, безбедан, етички и одговоран начин, са циљем унапређивања квалитета наставе, подршке учењу и развоја компетенција неопходних за активно учешће у савременом друштву и свету рада.

Посебна пажња биће усмерена на развој дигиталне писмености, критичког мишљења, информационе писмености и способности ученика да одговорно користе дигиталне изворе и алате. Истовремено, школа ће подстицати развој културе безбедног понашања у дигиталном окружењу, заштите података, дигиталног грађанства и етичке употребе технологије.

У складу са савременим образовним токовима, школа ће пратити и подржавати примену алата заснованих на вештачкој интелигенцији у процесу учења, поучавања и професионалног развоја запослених, водећи рачуна о њиховој педагошкој оправданости, етичности и доприносу развоју ученичких знања, вештина и компетенција.

Школа ће тежити континуираном унапређивању дигиталног окружења, јачању дигиталних компетенција наставника и ученика и развоју иновативних приступа настави који доприносе већој мотивацији, активном учешћу ученика и бољим образовним исходима.

Кроз сарадњу са партнерима из привреде, академске заједнице и локалног окружења, школа ће настојати да прати технолошке промене и омогући ученицима стицање знања и вештина релевантних за потребе савременог друштва и тржишта рада.

Операционализација приоритетне области: Дигитална писменост, ИКТ и вештачка интелигенција у образовању

Стратешки циљ 1

Унапређивање дигиталних компетенција ученика и наставника.

Задаци

- Развијање функционалне дигиталне писмености ученика.
- Јачање компетенција наставника за примену дигиталних алата у настави.
- Подстицање критичког и одговорног коришћења дигиталних садржаја.

Могуће активности

- Организовање обука и радионица за наставнике.
- Реализација тематских часова посвећених дигиталној писмености.

- Израда и примена дигиталних наставних материјала.
- Учествовање у пројектима који подстичу развој дигиталних компетенција. Подстицање иновативних метода наставе.
- Развој дигиталног окружења за учење.
- Унапређивање комуникације и сарадње коришћењем дигиталних технологија. Примена интерактивних наставних метода.
- Размена примера добре праксе међу наставницима.

Показатељи успеха

- Повећан број наставника који користе дигиталне алате у настави.
- Већа укљученост ученика у дигиталне облике учења.
- Позитивни резултати самовредновања у области дигиталних компетенција.

Стратешки циљ 2

Одговорна и етичка примена вештачке интелигенције у образовању.

Задаци

- Упознавање ученика и наставника са могућностима и ограничењима вештачке интелигенције.
- Развијање критичког приступа информацијама добијеним уз помоћ ВИ алата.
- Подстицање етичке и безбедне употребе вештачке интелигенције.

Могуће активности

- Стручна усавршавања запослених.
- Презентације, трибине и тематске радионице за ученике.
- Израда школских смерница за коришћење ВИ алата.
- Укључивање ВИ алата у наставне и пројектне активности када је то педагошки оправдано.

Показатељи успеха

- Усвојене смернице за коришћење ВИ у школи.
- Повећан број наставника који компетентно користе ВИ алате.
- Развијена свест ученика о етичким аспектима примене вештачке интелигенције.

Стратешки циљ 3

Примена дигиталних технологија и вештачке интелигенције у стручним предметима и јачање повезаности са привредом

Задаци

- Интеграција дигиталних алата и ВИ решења у стручне предмете и практичну наставу.
- Развој компетенција ученика за рад у дигитализованим радним окружењима.
- Усклађивање наставе са савременим технолошким захтевима привреде.
- Јачање сарадње школе са привредним субјектима у области дигиталних технологија.

Могуће активности

- Реализација наставе уз коришћење специјализованих софтверских алата из струке.
- Симулирање реалних радних процеса уз помоћ дигиталних платформи.
- Укључивање ученика у пројекте који користе аутоматизацију, анализу података или ВИ алате (у складу са струком).

- Организација стручних посета, праксе и гостујућих предавања из привреде.
- Заједнички пројекти школе и привредних партнера (мини-пројекти, задаци из реалног сектора).

Показатељи успеха

- Повећан број наставних садржаја који укључују дигиталне технологије и ВИ.
- Већа усаглашеност компетенција ученика са захтевима послодаваца.
- Повећан број партнера са привредним субјектима.
- Већа запошљивост и/или наставак школовања ученика у струци.
- Позитивне повратне информације послодаваца о компетенцијама ученика.

Напомена (стратешки значај)

Овај циљ представља кључну везу између образовања и тржишта рада и директно подржава оријентацију Стратегија развоја образовања и васпитања у Републици Србији до 2030. године ка модернизацији стручног образовања, дигиталној трансформацији и развоју компетенција за 21. век.

ЕВРОПСКИ РАЗВОЈНИ ПЛАН **Средње економске школе Сомбор** **за период школске 2025/2026. – 2030/2031.**

УВОД

Интернационализација у Средњој економској школи Сомбор

У остваривању визије и мисије школе важна је улога националног и међународног повезивања с другим образовним установама, а још више с привредним сектором у којем ће се у будућности наши ученици моћи запослити. Стална међународна размена искустава и знања доприноси квалитету самог образовања, подиже стручне и личне компетенције наших ученика и на тај начин их припрема да буду конкурентни на тржишту рада.

Начела интернационализације

Применљивост

Кроз међународне активности школа настоји да:

- ученицима осигура стицање стручних и личних знања, вештина и компетенција с којима ће бити равноправно конкурентни на европском и глобалном тржишту рада;
- наставницима и стручним сарадницима омогући увид у образовне системе других земаља и трајно усавршавање у познавању нових технологија и примени истих у настави;
- оствари материјалне услове потребне за извођење модерне наставе.

Транспарентност и равноправност

Посебан нагласак ставља се на доступност информација, транспарентно спровођење свих конкурса у школи који омогућавају укључење и равноправно учешће свих чланова школе.

Укључивање ученика са смањеним могућностима

Како у школи имамо значајан број ученика с мање могућности због смањених способности, лоших социјалних услова, припадности маргинализованим групама, њихово укључивање у међународне пројекте је приоритетна активност.

Признавање стечених знања и компетенција

Школа ће осигурати механизме за вредновање и признавање стечених знања и вештина. Користиће се пре свега међународно признати механизми (Еуропас, ЕЦВЕТ), али и други.

Сигурност

Школа је као носилац међународних мобилности дужна да брине о сигурности учесника.

Толеранција и културолошки дијалог

Кроз међународну сарадњу развијаће се толеранција и културолошки дијалог како чланова школе тако и чланова партнерских организација.

Начини остваривања међународне сарадње Средње економске школе Сомбор

Међународна сарадња школе највећим делом се остварује кроз укључивање у ЕУ пројекте, а мањим делом кроз активности финансиране властитим средствима или средствима локалних институција:

- Еразмус+
- Инструмент претприступне помоћи ИПА
- Сарадња са међународним конкурсима, спортским сусретима и стручним садржајима финансирана властитим средствима или средствима националних агенција

Темељни стратешки правци међународне сарадње Средње економске школе Сомбор

Стратегија ће довести до остваривања визије уз поштовање мисије школе.

Стратегија међународног развоја се састоји од:

А. СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА САДРЖАЈА ИНТЕРНАЦИОНАЛИЗАЦИЈЕ:

1. Мобилност ученика, наставника и стручних сарадника (као установа пошљалац и као установа прималац)
2. Партнерства с домаћим и страним образовним установама и привредним субјектима
3. Прилагођавање и модернизација постојећих и развој нових курикулума диктирана потребама тржишта рада
4. Материјално опремање школе за могућности праћења технолошког напретка и реализације нових метода подучавања

Б. СТРАТЕГИЈА РАЗВОЈА КАДРОВСКИХ КАПАЦИТЕТА:

1. Одговорно управљање и спровођење међународних пројеката
2. Признавање и вредновање стечених знања и вештина
3. Финансирање пројеката

РАЗВОЈНА ПРОЈЕКЦИЈА

1. Мобилност ученика, наставника и стручних сарадника (као установа пошљалац и као установа прималац)

- мобилност ученика

Искуства с досадашњих спроведених пројеката показују како мобилност ученика битно доприноси њиховој мотивацији за одабрано занимање, повећању њихових стручних и личних компетенција и квалитету припреме за глобално тржиште рада. План је до 2030. године пружити прилику сваком ученику школе да барем једном има прилику да учествује у мобилности. Осим мобилности ученика за време трајања школовања, додатне напоре треба уложити у организацију дужих мобилности (месец дана и више) за ученике који завршавају образовање у школи, а желе додатно да се усавршавају у свом занимању. Такође је потребно остварити услове за пријем страних ученика на долазне мобилности. Посебно треба припремити наставнике стручних предмета који ће бити ментори тим ученицима у познавању страних језика и обавеза њих као ментора.

- мобилност наставника и стручних сарадника

У организацији мобилности за наставнике и стручне сараднике досадашња пракса је била организовање стручног усавршавања или стручне екскурзије у склопу појединих пројеката. Сада приступамо системском и организованом међународном усавршавању стручних наставника и стручних сарадника школе.

Први корак је усавршавање познавања страног језика као предуслов каснијег личног стручног усавршавања. План до 2030. је подићи познавање барем једног страног језика код 70% стручних наставника и стручних сарадника за један степен (класификација према Еуропас језичкој путовници). То ћемо остварити у комбинацији организације језичких курсева код куће и стручним усавршавањем у иностранству.

2. Партнерства с домаћим и страним образовним установама и привредним субјектима

Партнерства пре свега желимо развијати с привредним сектором у земљи и иностранству ради унапређења квалитета стручне праксе ученика и њиховог лакшег укључивања на тржиште рада. Тренутно сарађујемо са 10 домаћих привредних субјеката и 2 страна привредна субјекта. Планирамо тај број повећавати сваке године за још десет. Партнерства с васпитно-образовним установама такође желимо повећати и проширити. До сада смо кроз различите пројекте у партнерствима били са 20 домаћих школа и 5 школа у иностранству. Планирамо сваке године проширити партнерство за додатних пет домаћих или страних образовних установа.

3. Унапређење и модернизација постојећих и развој нових курикулума у складу са потребама тржишта рада

Праћење тржишта рада те прилагођавање постојећих стручних курикулума и стварање нових курикулума у свим секторима. Сваке године планирамо осавременити барем један постојећи или осмислити један нови курикулум.

4. Материјално опремање школе за могућности праћења технолошког развоја и реализације нових наставних метода

Најважнија подручја материјалног опремања:

- опремање стручних кабинета;
- набавка комби возила;
- улагање у информатичку опрему;
- изградња спортске стазе;
- уређење простора школе према потребама ученика.

5. Одговорно управљање и спровођење међународних пројеката

За потребе израде и спровођења међународних пројеката формира се пројектни тим који:

- утврђује специфичне потребе које постоје у школи, а могу бити задовољене путем пројеката;
- утврђује циљеве и исходе који ће бити реализовани пројектом;
- дефинише трајање пројекта према утврђеним потребама;
- проналази и одабира партнерске установе за спровођење пројекта;
- договара сарадњу са партнерским установама;
- израђује пројектни буџет;
- израђује пројектну апликацију;
- утврђује и спроводи признавање стечених вештина и компетенција;
- утврђује и спроводи евалуацију пројектних резултата;
- спроводи дисеминацију пројекта и резултата пројеката;
- води пројекат.

За одговорно вођење и управљање пројектима потребно је да су чланови пројектног тима особе које имају потребне компетенције и искуства у спровођењу пројеката. Како је школа активна на подручју различитих пројеката формираће се различити тимови. Пројектни координатори и асистенти требају се трајно усавршавати за квалитетно провођење пројеката.

Циљ школе је формирање пројектног центра по узору на пројектне центре формиране у другим

земљама ЕУ, који ће припремати и водити пројекте. Такав центар имао би боље просторне, техничке и људске капацитете за квалитетније провођење пројеката.

6. Признавање и вредновање стечених знања и вештина

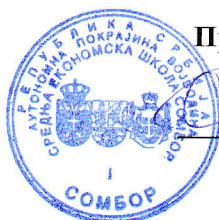
Пројекат треба бити усмерен стицању нових знања и вештина и компетенција. Школа ће посебну бригу посветити признавању тих знања и вештина и изградити механизме за признавање истих. Приоритет имају међународно признати механизми признавања као што су Europass потврда мобилности. Осим њих школа ће интерним потврдама које су у складу с законима и правилником Републике Србије и актима школе признавати и вредновати знања и вештине стечене кроз међународно учење.

7. Финансирање пројеката

Финансирање пројеката предвиђено је из фондова ЕУ, националних извора и властитих прихода Школе.

Табела развојне пројекције за период 2025.-2030:

Година	Мобилност ученика, наставника и стручних сарадника (као установа пошиљалац и као установа прималац)	Партнерства с домаћим и страним образовним установама и привредним субјектима	Прилагођавање и модернизација постојећих и развој нових курикулума у складу са потребама тржишта рада	Материјално опремање школе за могућности праћења технолошког напретка и реализације нових метода учења
2025.	15	2	1	
2026.	15	2	1	
2027.	15	2	1	
2028.	15	2	1	
2029.	15	2	1	
2030.	15	2	1	

Председник Школског Одбора

Соња Трифунов